

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

IRAK EKSENİNDE ABD VE TÜRKİYE’NİN POLİTİKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Recep ÇAKIR

Tez Danışmanı
Doç.Dr. Celalettin YAVUZ

ANKARA–2009

JÜRİ ÜYELERİ'NİN İMZA SAYFASI

Recep ÇAKIR tarafından hazırlanan "İRAK EKSENİNDE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ" adlı bu çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylıyorum.

Doç Dr.Celalettin YAVUZ
Tez Danışmanı

Bu çalışma jürimiz tarafından oybirliği ile Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr.Celalettin YAVUZ

Üye : Doç.Dr.Oya AKGÖNENÇ

Üye : Prof.Dr.Aykut KANSU

Bu tez Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Irak ekseninde Türkiye-ABD ilişkisinin seyrini ortaya koyabilmek, ABD'nin Irak'taki varlığının Türkiye'ye etkilerini görebilmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada öncelikle Türkiye ve ABD'nin Irak politikasındaki ortak noktaları ile çatıştığı noktalar araştırıldı. Dolayısıyla, özellikle 11 Eylül 2001'de ABD'deki terör saldırısı sonrası her iki ülkenin Irak politikasında bazı değişiklikler olduğu saptanmış ve bu farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Konu için yararlanabilecek kaynak sıkıntısı çekilmedi. Ancak, bu kadar fazla kaynağın bulunduğu konunun ayrıntıları hakkında doğru ve gerçekçi teşhisleri koymaya yarayabilecek güvenilir olanları seçip ayırabilmek belki de karşılaşılan en büyük güçlüktü. Bu zorluğun üstesinden gelmemde tek desteği tez danışmanım Sayın Doç.Dr. Celalettin Yavuz'dan aldım. Kendisine bu vesile ile tekrar teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Ayrıca, Sayın Hüseyin SARA ve Sayın Atila YALÇIN da her zamanki zeka, tecrübe ve bilgileri ile cümlelerimin her kelimesine görünmeyen katkılarda bulundular. Kendilerine içten teşekkür ederim. Bu çalışmamda yaptığım her yanlış tabii ki bana aittir.

IRAK EKSENİNDE ABD VE TÜRKİYE'NİN POLİTİKALARI

Projeyi Hazırlayan : Recep ÇAKIR

Özet

Tezde, bir insanlık dramının yaşandığı Irak'ta gelişen güncel konular kapsamında Türkiye ve ABD'nin Irak politikalarının neler olduğu konusu ele alınmaya çalışıldı.

Kitle İmha Silahlarının (KİS) bulunduğu, halkının sömürüldüğü ve bölge için en büyük tehdidin olduğu iddia edilen Irak'ın, "Dünyanın Tek Küresel Gücü" olarak işaret edilen ABD'nin önderliğinde yapılan müdahale ile Türkiye'nin sınır komşusunda yaşanan bu istikrarsızlık, terör ve savaş ortamı mümkün olduğunca açık olarak gözler önüne serilmeye çalışıldı.

Söz konusu çalışmamda öncelikli olarak Orta Doğu ve Irak'ın stratejik önemi incelendi. İkinci bölümde, ABD-Türkiye ilişkilerinin tarihi sürecinin ele alınmasını müteakip, Türkiye ve ABD'nin Irak yaklaşımlarına yer verildi. "ABD, Irak'ta gerçekten Irak halkını özgürleştirmek mi istiyor, yoksa farklı bir emeli mi vardı?" sorusuna cevap bulmaya çalışıldı. Bu kapsamda, ABD'nin Irak müdahalesindeki görünen ve madalyonun arka yüzündeki görünmeyen sebeplerine de değinildi.

Son bölümde ise, Irak politikasında Türkiye'nin yapması gerekenler ortaya konulmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler : Irak, Irak politikası, petrol, terör, Türkmen, Kürt

SUMMARY

Turkey's and USA's foreign policy on Iraq is especially scrutinized in my thesis. I try to explain both how Turkey's and USA's foreign policy is shaped in the framework of the current developments in Iraq and the consequences of these policies.

The Coalition Forces in Iraq have not established sustainable security and political stability, after the intervention by USA led Coalition Forces in Iraq in 2003. It was claimed, Iraq has Weapons of Mass Destructions and is one of the biggest threat to the global security and intervention is inevitable. I point out in my study all the claims were not entirely true and serious political and security issues affect Turkey's foreign policy.

I present in the first chapter the Middle East and Iraq's strategic importance. Afterwards, in the second chapter Turkey-USA relationships and both states Iraq perceptions. In particular the question of USA's real aim is examined. In this context the USA foreign policy and its influences both to the Middle East states and to Turkey is studied detaily.

Finally, I present Turkey's Iraq policy and my individual assesments. Turkey played an influential role in Iraq's security. Turkey has great power and ability to contribute to Iraq's security.

Key Words : Iraq, Iraq's policy, Petroleum, Turkmen, Kurd

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
SUMMARY.....	iii
KISALTMALAR	vi
EKLER.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM : IRAK HAKKINDA GENEL BİLGİLER 3

1. IRAK'IN KONUMU VE ETNİK YAPISI	3
1.1. Irak'ın Bulunduğu Orta Doğu Coğrafyası	3
1.2. Irak'ın Önemli Coğrafi Özellikleri	9
1.3. Irak'ın Demografik Yapısı	10
1.4. Irak'ın Jeopolitik ve Stratejik Önemi.....	12
1.4.1. Irak'ın Doğal Enerji Kaynakları ve Dünyada Bu Kaynaklara Duyulan Gereksinim.....	12
1.4.2. Arap Milliyetçiliği	15
1.4.3. Orta Doğu ve Irak'ta Silahlanma.....	18
1.4.4. Irak'ın Kuzeyi ve Önemi	20

İKİNCİ BÖLÜM : TÜRKİYE VE ABD'İN IRAK POLİTİKALARI.....22

1. TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ	22
2. TÜRKİYE'NİN IRAK POLİTİKASI	28
2.1. Türkiye'nin Irak Politikasının Belirlenmesinde Rol Oynayan Unsurlar	28
2.1.1. Irak Türkleri (Türkmenler)	28
2.1.2. Irak'ta Yuvalanan ve Türkiye'ye Yönelik PKK Terörü	33
2.1.3. Dolaylı Etki-Petrol Fiyatlarındaki Artış.....	38

2.1.4. Irak'ın kuzeyinde Bölgesel Kürt Devleti Kurma Girişimleri.....	40
2.2. Türkiye'nin Son Dönemlerdeki Irak Politikası	43
2.3. ABD'nin Irak Müdahalesi Sonrası Ortaya Çıkan Türkiye'nin Sorunları	47
2.3.1. ABD'nin Yeni Stratejik Ortağı:Iraklı Kürtler	47
2.3.2. Musul ve Kerkük'ün İşgali, Süleymaniye Olayları ve Türkmenlerin Kaybedilen Hakları	50
3. ABD'NİN IRAK VE ÇEVRESİNE YAKLAŞIMI	53
3.1. ABD'nin Irak Politikasını Belirleyen Etkenler	56
3.1.1. Körfez Petrolünün Kontrolünü Ele Geçirme.....	56
3.1.2. İran ve Çifte Çevreleme Stratejisi.....	60
3.2. ABD'nin Irak Politikası.....	64
3.3. ABD'nin Irak Müdahalesine Etki Eden Faktörler	67
3.4. 2008 Yılı Sonu İtibariyle ABD-Irak Eksenini	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA.....	74

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.k.	:	Adı geçen kitap
a.g.m.	:	Adı geçen makale
a.g.y.	:	Adı geçen yazı
BAE	:	Birleşik Arap Emirlikleri
BM	:	Birleşmiş Milletler
BOP	:	Büyük Orta Doğu Projesi
BP	:	British Petroleum
CIA	:	Central Intelligence Agency (ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı)
EIA	:	United States Energy Information Administration
ESAM	:	Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
İÇG	:	Irak Çalışma Grubu
İHA	:	İnsansız Hava Aracı
İKDP	:	Irak Kürdistan Demokratik Partisi
İKYB	:	Irak Kürdistan Yurtseverler Derneđi
İKYY	:	Irak Kuzeyi Yerel Yönetimi
IMF	:	International Monetary Fund/Uluslararası Para Fonu
KİS	:	Kitle İmha Silahları
Km	:	Kilometre
Km²	:	Kilometrekare
MC	:	Milletler Cemiyeti
MİT	:	Milli İstihbarat Teşkilatı
M.Ö.	:	Milattan Önce
MOSSAD	:	Anlamı İbranice "Enstitü", İsrail Haberalma Teşkilatı
NPT	:	Nuclear Non-Proliferation Treaty/Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması
OPEC	:	Organization of the Petroleum Exporting Countries/Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı

PKK	:	Partiya Karkeren Kurdistan/Kürdistan İşçi Partisi
RF	:	Rusya Federasyonu
SAVAK	:	Sazeman-e Ettela'at va Amniyat-e Keshvar
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TERT	:	Türkmeneli Yerel Radyo ve Televizyonu
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜRKSAM	:	Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi
UAEA	:	Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
USAK	:	Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

EKLER

- EK-I** : Dünyada Petrol Rezervlerinin Dağılımı
- EK-II** : 2006 Yılı İtibariyle Ülkeler Bazında İspatlanmış Petrol Rezervleri
- EK-III** : Dünyada Doğal Gaz Rezervlerinin Dağılımı
- EK-IV** : Irak'ın Mevcut Petrol Kaynakları ve Boru Hatları
- EK-V** : Irak'ın Kuzey Bölgesine Ait Harita
- EK-VI** : Irak'ta Bulunan Türkmenlerin Vilayetlere Göre Dağılımı
- EK-VII** : Irak Bölgesel Haritası
- EK-VIII** : Irak'ın Kuzeyi'ndeki KDP ve KYB Bölgesi
- EK-IX** : Irak Kuzeyi Federe Bölge Haritası
- EK-X** : Kerkük'ün Demografik Yapısı

GİRİŞ

ABD’de meydana gelen 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarını takiben, ABD’nin önce BM şemsiyesi altında Afganistan’da, daha sonra da İngiltere ağırlıklı müttefikleriyle Irak’ta başlattığı müdahale sonrasında, Orta Doğu daha da istikrarsız bir hale gelmiştir. Bu süreçte, tüm dünya ülkeleri gibi, bölge ülkeleri de etkilenmiş, hele de bölge ile tarihî, ekonomik ve kültürel bağları bulunan Türkiye de, Irak’a müdahalenin olumsuzluklarından önemli ölçüde payını almıştır.

Irak müdahalesi sonrasında bölge güvenliğini tehdit eden gelişmeler üzerine, Türkiye’nin Orta Doğu ile Irak politikasını yeniden şekillendirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin şekillendirmekte olduğu bu yeni Irak politikasında Türkiye’yi yönlendiren esas faktörlerin neler olduğu hususlarına yer verilmiştir. Irak’ta Türkiye’yi en çok ilgilendiren hususlar ise; Irak Türklerinin (Türkmenlerin) güvenliği, Irak kuzeyinde oluşturulmaya çalışılan sözde bir Kürt devletinin Türkiye’nin toprak bütünlüğünü tehdit edebilecek riski, buna bağlı olarak Türkiye’yi tehdit eden PKK terörü meselesidir.

ABD’nin Irak müdahalesi sonrasında Orta Doğu’nun dengeleri büyük ölçüde değişime uğradığı gibi, müdahale sonucunda ortaya çıkan gelişmeler Türkiye-ABD ilişkilerinin yeni bir boyut kazanmasına sebebiyet vermiştir.

ABD’nin Irak müdahalesi sadece Irak, Türkiye, ya da Ortadoğu’yu değil, tüm dünyayı yakından ilgilendiren önemli bir gelişmedir. Ancak, konu bu geniş çerçeveden alınarak, Irak’ta ABD’nin sebebiyet verdiği Türkiye’yi ve iki ülke ilişkilerini ilgilendiren nispeten daha dar bir çerçeveye indirgenmeye çalışıldı. Sonuç itibarıyla bu çalışma, 2003 öncesi ve sonrası “Irak eksenli

kapsamında Türkiye-ABD ilişkileri nasıldı? Bu durum çerçevesinde Türkiye'nin politikaları nasıl olmalıdır?" sorularına cevap vermeyi hedefledi.

BİRİNCİ BÖLÜM

IRAK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. IRAK'IN KONUMU VE ETNİK YAPISI

1.1. Irak'ın Bulunduğu Orta Doğu Coğrafyasına Bakış

Tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar geçen zaman içerisinde dünyanın ilgi odaklarından biri olan Orta Doğu bölgesinde birçok devlet, şehir devleti ve imparatorluklar kurulmuş ve yıkılmıştır. Orta Doğu'nun tarihi bu imparatorluklar arasında geçen mücadelelerle doludur. Mısır Krallığı, Pers, Roma, Emevi-Abbasi, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı imparatorlukları hep bu bölgede kurulmuş, yaşamış ve mücadele etmişlerdir.¹

Orta Doğu kavramının ne zaman ortaya çıktığına dair çeşitli yorumlar mevcuttur. Bunlardan en eski tarihlisi 1902 yılında Amerikalı jeopolitik, deniz stratejisi ve deniz tarihi uzmanı olan Alfred Thayer Mahan tarafından ifade edilmiştir.² Amiral Mahan tarafından Orta Doğu, Arabistan ile Hint yarımadaları arasında kalan ve deniz stratejisi için büyük önem taşıyan bölge için kullanılmıştır.³ 1921 tarihinde Winston Churchill'in başkanlığında Kahire'de yapılan konferansta bölgedeki faaliyetlerin yönetilmesine esas olmak üzere Orta Doğu isminin kullanıldığı ve Türkiye, İran, Suriye, Irak, İsrail, Ürdün, Suudi Arabistan, Mısır, Yemen, Bahreyn, Katar, Kuveyt, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri'ni içine alan bir bölge olduğu ifade

---

¹ A.Mehmet Kocaoğlu, "Uluslararası İlişkiler Işığında Orta Doğu", Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995, s. 167.

² Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 130.

³ Orta Doğu'nun Tarihi Gelişimi, Harp Akademiler Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Ağustos 1992, s. 1.

edilmektedir.⁴ Orta Doğu terimi, 1944 tarihinde Mısır'da kurulan bir askerî birliğin ismi (İngiliz Orta Doğu Komutanlığı) için kullanılarak⁵ yaygınlık kazandı.

Orta Doğu ifadesi, coğrafi alan olarak hangi vesile ile söz konusu olursa olsun, akla hemen jeopolitik ve jeostratejik yaklaşımları, birçoğu on yıllardır devam eden siyasi ve ekonomik çatışmaları ve küresel boyuttaki çok yönlü rekabet ve çekişmeleri getirmektedir. Orta Doğu bölgesi, tarihi gelişim süreci içinde hemen her dönemde dünyanın önemli çatışma ve istikrarsızlığıyla öne çıkan coğrafi bölgelerinden biri olmuştur.

Orta Doğu, bugün dünyada varlığı ispatlanan ham petrolün %61'i⁶ ile doğal gazın %41.3'üne⁷ sahiptir. Bu özelliği ile bu ülkelerin stratejik önemi artmakta, ancak bölgesel ve küresel güçlerin müdahalesi gibi riskleri de beraberinde taşımaktadır.⁸ Orta Doğu'da bulunan petrol ve doğalgaz kaynakları, aynı zamanda bölge dışı ülkelerin de Orta Doğu politikalarında belirleyici faktörler arasında yer almaktadır.

Genel anlamda, Orta Doğu'nun stratejik önemi, dünya siyasetinde güçlü olan devletlerin, dolayısıyla en azından, Fransa'nın Mısır-Suriye seferini yaptığı 1798-1800 tarihlerinden itibaren, Batı'nın çıkarlarına bağlı olarak belirlenmektedir. Orta Doğu bölgesi, Süveyş Kanalı'nın 1876'da açılması ve XX. yüzyılın başlarında petrol çıkarma ve yönetim imtiyazlarının dağıtılmasıyla birlikte olağanüstü önem kazanmıştır.⁹

---

⁴ Nihat Ersin, Orta Doğu Savaşlarının Perde Arkası, Gündem Yayınları, İstanbul, 2004, s. 16.

⁵ N. Ersin, a.g.k., s. 17.

⁶ "BP Statistical Review of World Energy 2008", (Erişim: 10.06.2008), s. 7, <http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6929&contentId=7044622>

⁷ "BP Statistical Review of World Energy 2008", a.g.m., s. 23.

⁸ M.Kocaoğlu, a.g.k., s. 167.

⁹ Bernard Lewis, Orta Doğu, (Çeviren: Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996, s. 232.

Orta Doğu, Süveyş Kanalı ile Hindistan-Uzak Doğu ve Avrupa arasındaki ticaret yolunu kısaltarak stratejik önemini daha da artırırken, aynı zamanda dünyanın sayılı istikrarsız bölgelerinden biri olma şanssızlığına da sahip oluyordu. Bu istikrarsızlık özellikle Orta Doğu'da Osmanlı hakimiyetinin sona ermesinden sonra daha da hız kazanmıştır.

Osmanlı imparatorluğunun Birinci Dünya Harbi'nde yenilmesi ve paylaşılması ile emperyalist güçlerin Orta Doğu üzerindeki paylaşım, işgal ve denetimi tamamlanmış oldu. Arap toplumları sömürgeci güçlerin nüfuz ve çıkar alanlarını belirleyen çizgilerle şekillenmiş hudutlar içinde, ağır bir bedel ödemeye katlanmadan, İkinci Dünya Harbi sonrasında bağımsız devletler olarak milletlerarası camiaya katıldılar. İkinci Dünya Harbi'nin Arap halkları yönünden sürekli rahatsızlık yaratan en önemli sonucu, Arap yurtları üzerindeki İngiliz, İtalyan, Fransız sömürgeci denetimleri peş peşe sona ererken, Orta Doğu'nun göbeğinde, Filistin'de, temelleri Birinci Dünya Harbi sonrasında atılan bir Musevi devletinin (İsrail) kurulup yükselmesidir.

Soğuk Savaş döneminde Arap-İsrail savaşları, bölge dışı güçlerin bölgeye müdahaleleri ve İran-Irak Savaşı gibi sebeplerle, bölgede istikrarsızlık artmıştır. Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra Irak'ın 1990'da Kuveyt'i işgali ile başlayan Körfez krizi ve ABD'nin 1991'de BM şemsiyesi altındaki koalisyon güçleriyle Irak'a müdahalesine gelişmeler, istikrarsızlığı azaltacak yerde, adeta körüklemiştir.

Bölgede istikrarsızlığa sebebiyet veren birçok neden vardır.¹⁰ Bunlar bölgenin siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve etnik yapısıyla ilgilidir. Cetvelle çizilen düz ve suni haritalar yanında, çeşitli milletler, dinler ve mezhepler açısından bölgenin etnik zenginliği, bölgedeki milletleşme sürecinin tamamlanamaması, kabilecilik ya da aşiretçiliğin halen önemli bir sosyal yapı halinde mevcudiyetini sürdürmesi, bölgenin zengin hidrokarbon (petrol ve

---

¹⁰ İdris Bal, "Orta Doğu'da İstikrarsızlığa yol açan Faktörler ve PKK'nın Katkısı", 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s. 699-711.

doğal gaz) yataklarına sahip olması, su kıtlığı ve bölgedeki sınır aşan su kaynaklarının bölüşümü ile ilgili ortaya çıkan ve çıkabilecek sorunlar, bölgede çoğu bölge dışı ya da, komşu ülkelerce desteklenen demokrasi karşıtı rejimler, istikrarsızlığı hazırlayan önemli faktörler arasındadır.

Orta Doğu'daki siyasi istikrarsızlık, ülkeler arasındaki kronik sorunlar ve köklü güvensizliğin sonucu olarak, bölge ülkeleri silahlanmaya bütçelerinden büyük pay ayırmakta ve dünyanın önde gelen silah ithalatçıları arasında yer almaktadırlar. Orta Doğu'nun Batı karşıtı otoriter rejimlerinin kendi KİS programlarının ürünlerini kendilerine yakın terör örgütlerinin kullanımına sunmaları ihtimali, uluslararası toplumda, başta ABD olmak üzere, büyük rahatsızlığa neden olmaktadır. Bu kapsamdaki endişelerin üzerinde yoğunlaştığı ülkelerin başında İran ve Suriye gelmektedir.

Ağustos 2007 ayı içerisinde gerçekleştirdiği Orta Doğu ziyareti öncesinde bir açıklama yapan ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Arap ülkelere satılacak silahların Irak ve Körfez ülkelerinin güvenliği ve istikrarına destek olacağını ileri sürerek, silah satış paketinin en az 5 milyar, en çok da 20 milyar dolar arasında olacağını ifade etmiştir. ABD, satışının bölgedeki ılımlı güçlere yardım edeceğini, İran, Suriye, Hizbullah ve El Kaide'nin bölgedeki olumsuz etkilerini silmeyi amaçlayan geniş kapsamlı stratejiye destek olacağını savunmuş ve savunmaktadır.¹¹

Bölge, sahip olduğu üç semai dinin (İslamiyet, Hıristiyanlık ve Musevilik) birçoğu müşterek kutsal mabet ve değerlere sahip olması açısından da büyük bir öneme haizdir. Bölgede birçok mezhep ve bunların içinde çeşitli tarikatlar da bulunmaktadır. Bu karmaşık yapı, bölge insanları içerisinde birbirlerine karşıt grupları oluşturmayı kolaylaştırmaktadır. Bölgedeki rejimler demokrasi fikrinin eksikliğinden dolayı muhalefeti barışçı bir şekilde sisteme entegre edememekte, baskılar nedeniyle muhalefet,

---

¹¹ Dünya Gayri Safi Hâsılası'nın %2.6'sı silahlanmaya ayrılmaktadır. Bkz: Yavuz Gökalp Yıldız, Büyük Ortadoğu, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2004, s. 102.

özellikle tarikat bağlantılı İslamî muhalefet yer altına inmeye ve daha da radikalleşmeye itilmektedir.

Bölgede istikrarsızlığı hazırlayan en önemli nedenlerden biri de Arap-İsrail çatışmasıdır. Orta Doğu'daki merkezî problemi oluşturan bu çatışmadan dolayı bölgede birçok savaş çıkmış, terörist ve gerilla grupları oluşmuş ve bu durum bölgeyi daha da istikrarsız hale getirmiştir.

Soğuk savaştan bu yana, Orta Doğu'da, İsrail'in güvenliğinin sağlanması, ABD için en önde gelen politikalardan biridir.¹² Her iki ülkenin de birbirleriyle örtüşen ortak çıkarları bulunmaktadır. Ancak, iki ülkenin milli güçleri ve dünyadaki etkinlikleri karşılaştırıldığında görüleceği üzere, İsrail'in ABD'ye olan ihtiyacı, ABD'nin İsrail'e olan ihtiyacından çok daha fazladır. Orta Doğu'daki Amerikan politikalarının geçmişte ve muhtemelen gelecekte de en önemli değişmezi, İsrail'in varlığının ve güvenliğinin sağlanması için taahhütleridir.

Coğrafi konum bir devletin önemini artıran öğelerden biridir. Orta Doğu gibi son derece stratejik önemi mevcut bir coğrafi bölgeyi kontrolü altına alacak devlet, daha da güçlenmiş olacaktır.¹³ Orta Doğu jeopolitiğine etki eden önemli özellikleri şöyledir:

- Üç kıtanın düğüm noktasıdır. Bu sebeple üç kıtanın deniz ve karayolu ulaştırma hatlarının düğüm noktalarını barındırır.
- Çok önemli bir enerji kaynağı olan petrolün yaklaşık 2/3'üne sahiptir. Aynı zamanda zengin doğalgaz kaynaklarına da sahiptir.

---

¹² Serhat Erkmen, "Yeni Orta Doğu: İsrail, İran, ABD ve Araplar Açısından Savaş Neler Getirdi?", 05.09.2006, (Erişim: 27.10.2008), <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1127&kat1=32&kat2=>

¹³ Kadir Sağlam, Orta Doğu'da ve Dünyada Körfez Savaşı ile Değişen Güç Dengeleri, Elit Kitaplar, İstanbul, Mayıs 1999, s. 18.

- Kitaplı üç büyük dinin çıkış yeridir.¹⁴

Dünya geneline bakıldığında Orta Doğu'yu, Orta Doğu'da ise Irak'ı önemli kılan ve dış etkilere maruz bırakan en önemli etken bölgedeki zengin petrol ve doğal gaz rezervleridir. Yoğun enerji tüketimi olan gelişmiş ülkelerin kesintisiz ve güvenli bir şekilde kullanabilecekleri enerjiye olan ihtiyaçları her geçen gün artmaktadır. Günümüzde, toplam enerji kaynaklarının %90'ını fosil yakıtlar teşkil etmekte ve bunların %45'i petrole dayanmaktadır. Petrolün fosil yakıtlar içindeki payının artması ve yılına gelindiğinde %58'e çıkması beklenmektedir. Bugünkü rezervler ve yıllık üretim ve tüketim miktarları dikkate alındığında, petrolün 40, doğal gazın 62, kömürün ise 216 sene daha yeteceği görülmektedir. Petrol tüketimindeki artış, üretimindeki artıştan hızlı olup, yeni rezerv arayışları hız kazanmaktadır. Bu arada, gazın payı %16'dan %28'e çıkacak, kömür ticareti ise toplamın %14'ünü oluşturacaktır.¹⁵

Petrol ithalatında ABD, Avrupa ve Japonya dışındaki ülkelerin payı 1993 yılında %28 iken, 2007 yılında %40.5'e çıkmıştır.¹⁶

Ayrıntıları EK-I'de sunulduğu üzere, dünyadaki toplam bir trilyon ikiyüzotuzsekiz milyar varil civarında olduğu bilinen petrol rezervlerinin, %61.0'i (755.3 milyar varil) Orta Doğu bölgesinde bulunmaktadır. Ayrıca, EK-II'de 2006 yılında ülkeler itibariyle ispatlanmış petrol rezervleri incelendiğinde, yine petrolün büyük çoğunluğunun Orta Doğu'da bulunduğu açıkça görülebilmektedir. EK-III'teki verilere göre ise, 177 trilyon metreküp civarındaki dünyadaki bilinen doğal gaz rezervlerinin %41.3'ü (73.21 trilyon metreküp) yine Orta Doğu bölgesinde bulunmaktadır.

---

¹⁴ Mustafa Kayar, Türk Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, Ekim 2003, s. 85-86.

¹⁵ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Web Sayfası, <http://www.dtm.gov.tr> (Erişim: 10.10.2008),

¹⁶ "BP Statistical Review of World Energy 2008", a.g.e., s. 20.

Her ne kadar Hazar Denizi'nde ve Orta Asya'da yeni petrol rezervleri keşfedilmiş olsa da, Orta Doğu, hidrokarbon kaynakları bakımından dünyanın en zengin bölgesi olarak hala stratejik önemini muhafaza etmektedir. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisinin (%61.0) bölgede bulunması ve işleme maliyetinin düşük olması gerçeği, diğer taraftan dünya bilinen doğal gaz rezervlerinin ise üçte birinden fazlasının (%41.3) Orta Doğu'da bulunması, bölgeyi cazibe merkezi haline getirmekte ve bölge dışı güçlerin bölgeye nüfuz ve müdahale etmelerini teşvik etmektedir.

Yukarıda özetlenen özellikleriyle Orta Doğu; dünya ticaretinin ulaştırma düğüm noktalarına ve enerji hammadde zenginliğine sahip olmakla ekonomik açıdan, her üç semai dinin kutsal mekanlarına sahip olmakla da çok önemli sosyal özellikleri üzerinde taşımaktadır. Sadece bu iki önemli özelliğiyle bile Orta Doğu, dünya güçleri tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılan, başarısız olduğu takdirde ise, mevcut ve muhtemel hasımların da yararlanmasını önleyecek tedbirlerin alındığı stratejik önemi son derece büyük bir coğrafyadır.

1.2. Irak'ın Önemli Coğrafi Özellikleri

Yukarıda özellikleri sıralanan Orta Doğu coğrafyasının önemli bölgelerinden birinde Irak yer almaktadır. Irak; doğal yapısı, coğrafi konumu ve tarihi gelişimi itibarıyla üç ayrı kesimden oluşmuştur. Bunların birincisi, Fırat ve Dicle nehirlerinin birleşerek Basra Körfezi'ne kadar meydana getirdikleri delta üzerinde yer alan Bağdat-Basra bölgesi ve çevresidir. Geçmişte "Arap-Irak'ı" da denilen bu bölge, Arap nüfusun çoğunlukta olduğu ve Irak'ın merkezi durumunda olan kesimdir. İkincisi, Fırat ve Dicle arasında kalan "El-Cezire" veya batılı kaynaklarca "Mezopotamya" adı verilen bölgedir. Üçüncü kesim ise, "El-Cibal" adı verilen, Mezopotamya'nın ve Irak'ın kuzeyindeki dağlık alandır.¹⁷ Körfez ülkeleri arasında Irak, Suudi Arabistan ve İran'dan sonra 437.072 km² ile en büyük yüzölçümüne sahip ülkedir.

---

¹⁷ Ümit Özdağ, Türkiye Kuzey Irak ve PKK, ASAM Yayınları, Ankara, 1999, s. 37.

Kuzeyde Türkiye, batıda Suriye ve Ürdün, doğuda İran, güneyde Suudi Arabistan ve Kuveyt ile çevrilidir. Irak'ın Körfez ile ilgisi denize çok kısa olan cephesinden kaynaklanır. Karasularının toplam yüzölçümü 924 km²'dir. Bu haliyle tipik bir kara devleti görünümündeki Irak, sınırlı bir stratejik derinliğe sahip olan kuzeydeki dağlık arazi dışında, her taraftan doğal engellerden yoksun sınırlarla çevrili ve denize ulaşımı ise yetersizdir. Irak'ın, İran'la 1.458 km, Suudi Arabistan'la 814 km, Suriye ile 605 km, Türkiye ile 352 km, Kuveyt ile 240 km ve Ürdün ile 181 km ortak sınırları vardır.¹⁸

1.3. Irak'ın Demografik Yapısı

Irak temelde dört bölgeden oluşmaktadır. Güneyde bir dini topluluk olan ve aslen nüfusun çoğunluğunu teşkil eden Şii Araplar, kuzeyde genel olarak Kürtler ve Türkler (Türkmenler) ile ayrıca hemen her bölgede Şiiilerden sonra ikinci büyük nüfus çoğunluğuna sahip Sünni Araplar bulunmaktadır.

ABD haberalma ve istihbarat örgütü CIA'nin rakamlarına göre Irak'ın nüfusu, Haziran 2007 yılı itibariyle yaklaşık 27.499.638'dir. Irak resmî makamları ve Kürtler, Türkmenlerin %5'den az olduklarını ileri sürmektedirler. Irak'ın kuzeyinde Musul yahut el-Cezire denilen bölgede ve kuzeybatıdan güneydoğuya doğru uzanan bir şerit üzerinde Musul, Kerkük, Erbil, Diyala ve Süleymaniye şehirleriyle bunların civarındaki alanlarda yoğunlaşan Türkler, 1990 yılı tahminlerine göre, 2.130.000 olarak ileri sürülen mevcutlarıyla, Irak nüfusunun %12'sini ve Kürtlerden sonra ikinci büyük azınlık grubunu oluşturmaktaydılar.¹⁹ Öte yandan, özellikle 1990'lı yılların başlarında Irak'taki Türkmenlerin seri bir göç hareketi yaşadıkları da tespit edilmiştir. 1990 ve 1997 sonrası dönemlerde Irak Türklerinin "kitlesele" boyuta ulaşacak derecede

---

¹⁸ "The World Factbook 2007", (Erişim: 07.06.2008), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

¹⁹ 111 Numaralı Kerkük Livası Mufassal Tahrir Defteri (Kanuni Devri), Devlet Arşivleri Gn. Md.lüğü, Ankara, 2003, s. 7.

bir göç yaşamışlardır.²⁰ Bu göçün, yoğun olarak iskan edildikleri Kerkük gibi yerlerde demografik yapının değişmesinde etkili olduğu da ileri sürülenler arasındadır.²¹ Irak'taki son nüfus sayımının yapıldığı 1957 nüfus sayımındaki rakamların 2008 yılına uyarlanması halinde, Türkmenlerin sayılarının asgari 1.75-2 milyon arasında tahmin edilmektedir. Buna karşılık, Irak'taki son seçimlerde Türkmenlerin aldığı oy oranı sadece %1 olmuştur. Bu oy oranındaki düşüklüğün nedeninin de Türkmenlerin büyük bir kısmının Şii gruplara oy vermiş olmaları, seçim hileleri ve bazı bölgelerde Türkmenlerin oy kullanmalarının engellenmeleri olarak gösterilmektedir.²²

Orta Doğu'da ulus devlet yapılanmasında ciddi engellerle karşı karşıya olan ülkelerden birisi olan Irak'ta, halkın çoğunluğunu mezhep açısından Şiiler teşkil etmekte olup, Araplar arasında da Şiiler çoğunluktadır. Türkmenlerin yarıya yakını Şii'dir. Kürtler ise tamamen Sünni'dirler. Irak'ta nüfusun %60.65'ini Şiiler, %32.37'sini Sünniler oluşturmaktadır.²³

---

²⁰ İbrahim Sirkeci, "Irak Türkmenlerinin Yurtdışına Göçü", *Global Strateji*, Yıl 1, sayı 1, İlkbahar 2005, s. 87-88.

²¹ Celalettin Yavuz, "Irak'ta Türkmen Elleri – Türkiye'nin Irak'taki Serhat Kaleleri", *Global Strateji*, Yıl 3, sayı. 9, İlkbahar 2007, s. 69.

²² Şanlı Bahadır Koç, Mazin Hasan, "Irak'ta Direnişin ve İşgalin Gölgesinde Demokrasi Deneyi", *Avrasya Dosyası*, cilt 11, sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2005, s. 140-141. Ayrıca bkz: Soner Çağatay ve Daniel Fink, "The Washington Institute for Near East Policy uzmanlarının analizi", http://www.dunyagundemi.com/ydg/index.php?Option=com_content&task=view&id=518&Itemid=64, (erişim: 07.10.2008): 1957'de Baas Partisinin müdahalesi öncesinde Kerkük'teki en son sayıma göre Kerkük'ün nüfusu 113.989 idi. Türkmenler %40 oranıyla nüfusun çoğunluğunu oluştururken, Kürtler %35, Araplar %24, Hıristiyanlar ise %1 civarındaydı. El Tamim bölgesindeki nüfus dağılımı oranına göre ise Kürtler %55, Türkmenler %14, Araplar %29 ve Hristiyanlar %1'den az seviyede bulunuyordu.

²³ Ülke profili (2000 yılı), "Irak Özel", *Avrasya Dosyası*, cilt 6, sayı 3, Ankara, Sonbahar 2000.

1.4. Irak'ın Jeopolitik ve Stratejik Önemi

Irak'a bölgede stratejik önem kazandıran önemli etkenler arasında enerji hammaddesi, Arap milliyetçiliği, Orta Doğu ve Irak'ta silahlanma ile Irak kuzeyindeki Kürt nüfusun yoğunluğunun mevcudiyeti ileri sürülebilir. Bu temel etkenler aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır.

1.4.1. Irak'ın Doğal Enerji Kaynakları ve Dünyada Bu Kaynaklara Duyulan Gereksinim

Irak petrollerini dış pazarlara ulaştıran Trablusgarp, Hayfa, Sayda, Banyas ve İskenderun'a bağlantısı olan petrol boru hatları vasıtasıyla kolaylıkla batıya ulaştırılabilecektir. EK-IV'te Irak'ın mevcut boru hatları harita üzerinde gösterilmekte olup, bu hatlar şöyledir:

- Kerkük-Yumurtalık Boru Hattı (1.600.000 varil/gün)
- Kerkük-Banyas Boru Hattı (140.000 varil/gün)
- Bağdat-Basra Boru Hattı
- Kerkük-Hayfa Boru Hattı (100.000 varil/gün)
- Kerkük-Basra Boru Hattı (1.400.000 varil/gün)
- Irak-Suudi Arabistan Boru Hattı.

Küresel güç ABD'nin ekonomisi önemli ölçüde petrol ve doğal gazla bağlıdır ve petrol fiyatları ile ters orantılı bir ilişki içerisindedir. Geleceğin muhtemel küresel güçleri olarak işaret edilen ve son yıllarda büyük büyüme hızı yakalayan Çin ve Hindistan gibi ülkeler de, sanayileşme ve büyüme için petrole ve doğal gazla bağımlıdırlar. Bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu petrol ve doğal gazın önemli miktarı ise Orta Doğu'dadır. Bu bağlamda Irak, Orta Doğu'da diğer enerji hammaddesi üreticileriyle birlikte, ABD ekonomisi ve küresel güç olmanın devamı için çok önemlidir.

ABD, dünyanın nüfus itibariyle %4.2'sini oluşturmasına karşılık, dünyada bir yılda tüketilen petrolün %23.9'unu (943.1 milyon ton) tek başına tükettiği gibi, 2006-2007 yılları itibariyle dünyada kullanılan toplam enerjinin %24.1'ini tek başına kullanan bir ülkedir. Bu haliyle ABD, dünya petrol piyasaları üzerinde önemli bir ağırlığa sahiptir. Bunu daha iyi anlamak için, dünyanın diğer büyük ülkelerinin enerji tüketim oranlarını vermek yararlı olacaktır. Diğer sanayileşmiş ülkeler içinde Japonya %6, Almanya %3.2, Fransa %2.4, İngiltere %2.1²⁴ oranında dünya enerjisinden pay almaktadır. Öte yandan 2006 yılında, kullandığı toplam petrolün yaklaşık %70.95'ine denk gelen bölümünü ithal eden ABD'nin, Orta Doğu kaynaklı petrolüne "doğrudan kullanımı açısından" bağımlılığı da göreceli olarak düşüktür. ABD, 2006 yılında Orta Doğu'dan 113.2 milyon ton ham petrol tedarik etti.²⁵

ABD Enerji Bilgileri İdaresi (EIA)'nin²⁶ 1999 yılı sonu verilerine göre Irak, 112 milyar varil mevcut (muhtemelen bunu da aşan) ve 300 milyar varile ulaşan petrol rezervi ile dünyanın ikinci büyük petrol kaynaklarına sahiptir. Bu miktar dünyadaki bilinen tüm kaynakların yüzde 12'si kadardır. Ayrıca Irak, Orta Doğu'da en az rezerv araması yapılmış ülkedir. Irak mevcut petrol altyapısındaki iyileştirmelerle rahatlıkla günlük 5 milyon varil petrol üretebilme kapasitesine ulaşabileceği ifade edilmektedir.²⁷ Öte yandan, BP'nin 2007 petrol tahminlerine dayandırılarak, kimi otoriteler Irak'ı 160-215 milyar varillik rezervle dünyanın üçüncü, kimi de dördüncü sırasına oturtmaktadırlar.²⁸

---

²⁴ "BP Statistical Review of World Energy 2008", a.g.y., s. 16.

²⁵ "BP Statistical Review of World Energy 2007", a.g.y., s. 6.

²⁶ United States Energy Information Administration: EIA.

²⁷ Rick Jervis, "Pessimism Surrounds Falling Oil Production in Iraq", USA Today, 10.10.2005, (Erişim: 10.07.2008), http://www.usatoday.com/money/industries/energy/2005-10-10-iraq-oil-usat_x.htm

²⁸ Paul A. Williams, Ali Tekin, "The Iraq War, Turkey, and Renewed Caspian Energy Prospects", *The Middle East Journal*, volume 62, Number 3, Summer 2008, s. 383 (dipnot 1. madde).

Enerjiye ihtiyacı olduğu gibi, bölgeyle yakın ilişkileri olan diğer güçlerin kontrolü ve baskı altında tutulması için de, Irak üzerinde küresel politikalar üretilmektedir. Esasen, konu ekonominin Körfez petrolüne bağımlılığına geldiğinde, Güney Doğu Asya'nın ve Avrupa ülkelerinin enerji hammaddelerine bağımlılığı ABD'den çok daha fazladır.²⁹ Körfez bölgesinden çıkarılan petrol Doğu Asya ve Avrupa pazarlarına nakledilmektedir. Küresel ekonomide söz sahibi ülkeler de (Almanya, Fransa, ve Japonya gibi) kullandıkları petrolün neredeyse tamamını ithal etmektedirler.

ABD, uzun bir süredir Basra Körfezi'ne büyük bir önem atfetmektedir. ABD Başkanı Jimmy Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı ve Demokratların dünya siyasetindeki önemli düşünürlerinden Zbigniew Brzezinski, soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte, "Yeni Dünya Düzeni" hakkındaki beyanında, ABD'nin askeri varlığının, uzunca bir süre Orta Doğu'daki yaşamın bir gerçeği olacağını söyledi. Körfez bölgesinde İran'ın en büyük güç olacağını, ancak bu ülkenin Suudi Arabistan ve Arap şeyhliklerine geleneksel düşmanca tutumunu sürdürmesi halinde, ABD askeri varlığının bölgede şart olacağını öne sürdü. Düşük maliyetli ve yüksek rezervli körfez petrolü XXI. Yüzyılda eskisinden daha büyük önem kazanacak, petrol tüketicisi Batının bu enerji hammaddesine bağımlılığı sürecekti. ABD için enerji, özellikle de petrol hayati önem taşımaktaydı. Bu sebeptendir ki, ABD'nin; askeri, ekonomik ve diplomatik politikası yıllardır Körfez'den akan petrolden etkilenmekte, etkilenmeyi de sürdürecektir bir seyir izlemektedir.³⁰

Hem bölgenin önemli bir doğalgaz ve petrol üreticisi, hem de küresel güç olma potansiyeli taşıyan Rusya açısından önemli olan ise, düşen fiyatlarla birlikte Orta Doğu petrolünün üretim maliyetleriyle rekabet etmekte güçlük çekeceği gerçeğidir.

---

²⁹ Toktamış Ateş, ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 356-358.

³⁰ Burcu Bostanoğlu, Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası, İmge Kitapevi, 2. Baskı, Ankara, Ocak 2008, s. 463.

1.4.2. Arap Milliyetçiliği

Orta Doğu birçok din, mezhep ve milletlerin bir araya geldiği karmaşık bir sosyal ve etnik yapıya sahiptir. Bu milletlerden birçoğu aynı dini ve dili paylaşmasına rağmen, hemen hepsinin çok farklı çıkar alanları ve ihtiyaçları vardır. Bunun yanında büyük bir kısmı da etnik, din ve mezheplere ayrılmıştır. Yahudi İsrail ve Fars (ya da Acem) İran, Orta Doğu'daki bu kültürel birliğin istisnasıdır.³¹ Müslümanlar, bütünleşmenin aksine, kendi içinde bölünmekte ve Arap kelimesi ortak bir ırkın, ortak ihtiyaçların veya ortak siyasi tavırların bütünü tasvir etmemektedir.

XIX. yüzyıla gelindiğinde uluslararası politikada henüz belirgin bir "Arap" meselesi yoktu. Zaten Arap eyaletlerinde oturanlarla ilgili belgelerde ve bunlardan bahseden kitaplarda Arap kelimesi de kullanılmamaktaydı. Bunun yerine bölge insanlarından bahsedilirken Müslüman ya da gayrimüslim ifadeleri kullanılmaktaydı. Bölgesel aidiyeti vurgulayan ifadelerde de, meselâ Suriye için Suriyeli yeterli oluyordu. Arap kelimesi daha ziyade yerleşik hayat yaşamayanlar ve çöllerdeki bedevîleri tasvir ediyordu.³²

Birinci Dünya Harbi'nden sonra İngiltere tarafından işgal edilen Irak'ta Faysal'ın krallığında İngiltere'ye bağlı bir "manda" devleti kuruldu. 1932 yılında Milletler Cemiyeti (MC)'ne katılan Irak, bir süre sonra bağımsızlığını kazandı. Bağımsızlıktan hemen sonra yönetime Genç Milliyetçiler tarafından el kondu. Bekir Sıtkı önderliğindeki Milliyetçiler, iktidarı 1938'e kadar ellerinde tuttular. 1938 yılında ise İngiltere ve ABD yanlısı Nuri Sait Paşa, iktidara getirilerek Başbakan ilan edildi.³³ Bu süreçte birlikte önce Suriye'de ortaya çıkan ve ardından bütün Orta Doğu'da etkisini hissettiren Baas fikriyatı ve

---

³¹ Lewis, a.g.k., s. 259-303.

³² Zeine N. Zeine, Arab Turkish Relations and The Emergence of Arab Nationalism, Greenwood Press, Westport, 1981, s. 36.

³³ Oral Sander, Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Yayınları, Ankara, Kasım 2005, s. 33.

partisi Irak'ta da çok çabuk benimsendi. Baasçılığın ideolojik kökeni de aslında Arap milliyetçiliğidir.³⁴

İktidarda bulunan Nuri Sait Paşa, General Abdülkerim Kasım tarafından 1958 yılında devrildi. İktidara geldikten bir süre sonra vaatlerini yerine getirmediği için halk ayaklanmalarıyla karşı karşıya kalan Kasım, 9 Şubat 1963 tarihinde Baas'çıların darbesiyle düşürüldü. Fakat bu süre içerisinde Baas Partisi içindeki bazı anlaşmazlıklar ortaya çıktı ve 17 Temmuz 1968'de Baas Partisinin sol kanadı Tümgeneral Ahmet Haseri'l Bekr öncülüğünde yönetimi ele geçirerek devrimi gerçekleştirdi.³⁵ Bu akımın diğer Arap devletlerine de yayılması emperyalist devletlerin Orta Doğu politikalarını tehdit ediyordu. Hemen hemen her alanda köklü değişiklikler yapan Irak Devrim Konseyi, bu gelişim ve ilerleme gücünü Baas ideolojisinden alıyordu. Baas Partisinin ortaya çıkmasının temelinde Arap topraklarının emperyalizm tarafından sömürülmesi yatmaktadır.

Milliyetçi bir özellik taşıyan Irak Baasçılığı'nın lider kadrosundan Saddam Hüseyin, 1975'te Devrim Konseyi Başkanı iken; "... Uluslararası düzeyde, emperyalizme karşı güdülen politikanın pekiştirilmesinde öncü rol oynamak istiyoruz. Böyle istiyoruz ve tarafsız bir ülke olarak bunu istiyoruz. Bu tarafsızlık onu sömürenler arasında bir tarafsızlık değil, hak kuvvetlerinin haksızlık kuvvetlerine karşı benimsediği bir taraflılıktır. Doğru olanın yanında doğru olmayana karşı bir taraflılıktır..."³⁶ sözleriyle, emperyalizme karşı olduklarını ifade etmekteydi.

Baas rejimiyle birlikte Irak bölgenin en güçlü ülkelerinden birisi olmuş, bu güçlenme sonucu Arap Birliği projesinde Mısır'ın yerini Irak'ın alması

---

³⁴ Baas hakkında ayrıntılar için bkz: Celalettin Yavuz, Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri, ATO Yayınları, Ankara, 2005, s. 298 ve s. 325-326.

³⁵ Suphi Saatçi, Irak Türkmenleri, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003, s. 234.

³⁶ Velat Kayar, "Irak neden hedef?", (Erişim: 15.07.2008), <http://www.turksolu.org/26/kayar26.htm>

gündeme gelmiştir. Aynı zamanda İsrail'in güvenliği de, gittikçe güçlenen Irak nedeniyle tehlikeye girmiştir. Zira Arap Birliği bölgede çıkarları söz konusu olan emperyalistlerin en büyük korkusudur. 1961 yılında Irak'tan çekilen İngiltere, aslında Irak'a bağlı olan Kuveyt'e bağımsızlığını vererek bölgeden ayrılmıştır. Böylece dünyanın en önemli petrol ülkelerinden biri olan Irak, adeta limansız bir kara devleti haline getirildi. Irak'ın Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in düşüncesiyle 1990'da Kuveyt'e müdahalesi çok tartışıldı. Belki de bu olay sebebiyle tartışılması gereken, Kuveyt'in bizzat emperyalizmin eliyle Irak'ı bölmek için yaratılmış suni bir devlet olduğudur.³⁷

Irak'taki Saddam rejimine yönelen eleştiri aynı zamanda Orta Doğu'daki bütün Baas rejimlerine yönelik bir düşmanlık olarak ortaya çıkmaktadır. Baas rejimleri demokrasi karşıtı, baskıcı bir tek parti diktatörlüğü olarak tarif edilirken, bu rejimlerin idaresi altında bulunan halkların da yoksulluk ve sefalet içinde yaşadıkları propagandası yürütülmekteydi. Gerçi bu gerekçe çok da yanlış sayılamaz. Çünkü Arap ülkelerinde siyasal partiler, başlıca iki akımı temsil etmektedir. Bunlardan ilki Panarap ulusçuluk ve ikincisi de dini köktenciliktir. Her iki akımın da özünde demokratikliği içerdiğini söylemek mümkün değildir. Bu durumun, Arap rejimlerini iç politikada baskıcı, dış politikada saldırgan ve genişlemeci olmaya yönelttiği ileri sürülmektedir.³⁸

Irak'ta Baas Milliyetçiliğinin uzun vadeli ve başarılı olacağını beklemek de mümkün değildi. Çünkü Irak'ın demografik yapısı buna müsaade etmemekteydi.

Irak'a ABD müdahalesinin ardından, Irak'ta rejimin devrilmesinden sonra çıkarılan Baas'tan Arındırma Yasası, ülkenin temel sorunlarından biridir. Yasa, ülkeyi yaklaşık 30 yıl yöneten Baas Partisi mensuplarının

---

³⁷ Velat Kayar, a.g.y.

³⁸ "Orta Doğu Barış Süreci ve Türkiye Üzerine Etkileri", Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1996, s. 49-50.

faaliyetlerini yasaklamaktaydı. Bu durum ülkedeki yaklaşık iki milyon kişinin sosyal statüsünün değişmesine neden olmuştur. Irak'taki siyasi uzlaşmanın önündeki engellerden biri olarak gösterilen yasanın değiştirilmesi için sarf edilen çabalar, 12 Ocak 2008'de sonuç vermiş ve Irak parlamentosu bu yasaı "Soruşturma ve Adâlet" yasasıyla yeniden düzenlemiştir. Yeni yasa, Irak Başkanlık Konseyi'nin onayını aldıktan sonra 2 Şubat 2008'de yürürlüğe girdi. Yeni yasa yaklaşık 30 bin Baas mensubunun devletteki görevlerine dönmelerine imkân vermektedir.³⁹

Irak; "ulus devlet" olmak için coğrafya, doğal kaynaklar, nüfus ve hükümet somut güç kaynaklarına sahip olduğu halde, ortak milli hedefler, moral, ideoloji ve liderlik gibi ortak değerlere henüz sahip olamamıştır. Bu haliyle Irak'ın, yakın bir gelecekte bir ulus devlete dönüşmesi de mümkün görülmemektedir.

1.4.3. Orta Doğu ve Irak'ta Silahlanma

Geleneksel olarak kültürlerin ve dinlerin kesişme noktası olması yanında son yüzyılda özellikle de sahip olduğu petrol zenginliği nedeniyle güç ve egemenlik mücadelelerine sahne olan Orta Doğu, insanlık tarihinin hemen her döneminde, taşıdığı önem nedeniyle bir sıcak çatışma bölgesi olmuştur. Öte yandan, sona eren Soğuk Savaşla birlikte bölgede sıcak gelişmeler yaşandı. Irak'taki ABD varlığı 1990-1991 Körfez Krizi'nden itibaren kendini hissettirmeye başladı.⁴⁰ Aslında ABD, iki dünya harbi arasında Orta Doğu'ya yerleşmeye başladı. Her ne kadar İkinci Dünya Harbi'nin sonuna kadar Orta Doğu'da en önemli egemen güç İngiltere idiyse de, ABD şirketleri 1930'lu yıllarda Suudi Arabistan'da bir dayanak noktası buldular. İkinci Dünya Harbi sırasında Suudi Arabistan'ın denetimi konusunda, Noam Chomsky'nin

---

³⁹ Hasan Mazin, "Irak'ta Başlıklar Geri Dönüyor", ASAM Yayınları, 05.02.2008, (Erişim: 10.10.2008), <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=30&ID=1972>

⁴⁰ Celalettin Yavuz, "Irak'ta ABD Varlığı ve ABD'nin Irak Politikasının Türkiye'ye Etkileri", *Global Strateji*, sayı 14, Yaz 2008, s. 32.

deyimiyle, “ABD ile İngiltere arasında bir savaş oldu.” 1943 yılında Başkan Franklin Roosevelt, Suudi Arabistan’a, “Suudi Arabistan’ın savunulması, ABD’nin savunulması için hayatidir!” mantığıyla yaklaşmış, ABD’nin kendi müttefiklerine verdiği yardım ve destekten yararlanma yetkisini sağlamıştı. Bundan böyle ABD-Suudi Arabistan yakınlığı başlamıştı. ABD’nin bölgeye giriş sebebi ise petrol içindi.⁴¹ Sonuçta, ABD-İngiltere-Fransa ağırlıklı ve BM şemsiyesi altındaki bir kuvvet, Irak’ı işgal ettiği Kuveyt’ten çıkardı. Ancak, bu savaş sonrasında ABD, hem Körfez’de, hem de “Çekiç Güç” vasıtasıyla Irak’ta kaldı. Bazı bölge ülkelerinin Körfez krizinin ardından güvenlik kaygılarıyla yeni bir silahlanma hamlesine girmesi, bir taraftan ülkeler arasında gerginliklerin artmasına sebep olurken, diğer taraftan da ekonomik ve ticari açıdan büyük kayıplara yol açmıştır. Merkezi Stokholm’da bulunan Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü’nün verilerine göre, Körfez Krizi’nden 2008 yılına kadar silah harcamalarını artıran bölge ülkeleri içinde, 348 milyar dolarla Suudi Arabistan ilk sırayı alırken, bu ülkeyi 154 milyar dolarla İsrail izlemektedir. Söz konusu dönemde İran 102 milyar, Suriye 84 milyar, Kuveyt 58.4 milyar, Mısır 42.2 milyar, Umman 40.7 milyar, BAE 28.8 milyar, Ürdün 11 milyar, Yemen 10 milyar ve Bahreyn ise 5.9 milyar dolarlık kaynağı silahlanma için harcamıştır.⁴²

1990-1991 Körfez krizinin ardından Türkiye ve İsrail’in 1996 yılında yapmış oldukları Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması, Suriye’yi endişeye sevk etti. 1979 yılından beri İran’da hakim olan ve ABD ile İsrail karşıtı siyaseti ile bilinen Şii molla rejimi için Suriye özel bir önem arz etmektedir. Suriye ile birlikte, ya da tek başına Lübnan, Ürdün ve Suriye’nin bulunduğu coğrafyada İsrail’e karşı mücadele eden illegal kuruluşları da destekleyen İran’ın, Orta Doğu Barış Görüşmeleri çerçevesinde, Suriye’nin İsrail ile anlaşma yapmasına da taraftar olamayacağı açıktır. Geçmişte Türkiye’ye rejim ihracı girişimleri bulunan İran’ın, 1999 yılından itibaren gittikçe artan ölçüdeki

---

⁴¹ Noam Chomsky, Gilbert Achcar, Tehlikeli Güç, (çev: Yavuz Alogan), İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, s. 99-100.

⁴² International SIPRI Report (Uluslararası SIPRI Raporu), (Eriş. : 06.06.2008), <http://milexdata.sipri.org/result.php4>

Suriye - Türkiye yakınlaşmasından da pek memnun olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir.

Bu genel çerçeve içinde, bölgedeki ülkelerin bir kısmı dengeyi muhafaza etmek ve güvenliklerini sağlamak, bir kısmı da bölgedeki dengeleri kendi lehlerine bozmak amacıyla silahlanma faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedirler.

1.4.4. Irak'ın Kuzeyi ve Önemi

Etnik, dini ve politik farklılıkları barındırmasından, üç kıta arasında geçiş güzergâhı üzerinde bulunmasından dolayı tarihin her döneminde önemini koruyan Orta Doğu coğrafyasında, Irak kuzeyindeki toprakların da stratejik önemi büyüktür. Zira Irak'ın kuzeyi tüm Irak'ın kontrol edilmesine, Irak'ın kontrol edilmesi ise Basra Körfezi bölgesinin kontrol edilmesine, Körfez bölgesinin kontrol edilmesi de Orta Doğu'nun kontrol edilmesine basamak teşkil etmesi açısından önem taşımaktadır.

“Irak'ın kuzeyi” kuzeybatıda, Türkiye - Suriye - Irak sınırını oluşturan noktadan başlar ve Dicle nehrini güneye doğru 3 km takip ederek, Suriye ile 3 km'lik bir sınır oluşturur. Musul - Dohuk il sınırını takip ederek doğuya döner. Dohuk güneyi - Erbil güneyi - Kerkük kuzeyi Süleymaniye güneyini takip ederek, Zağros dağlarında İran-Irak sınırı ile birleşir. Bir bakıma “de facto” bir yapılanma haline gelen Irak'ın kuzeyi bu şekli ile Musul ve Kerkük'ü kapsamaz iken, Dohuk, Erbil ve Halepçe'yi içine almaktadır.⁴³ Irak'ın kuzey bölgesini gösteren harita EK-V'te sunulmuştur.

Irak'ın kuzeyi doğuda İran'la, kuzey doğusunda Azerbaycan ve Kafkaslarla, kuzeyinde Türkiye ile, batında Suriye ve güney batısında İsrail, Ürdün ve Lübnan'la ulaştırma hatlarına sahiptir. Güney doğusunda bulunan

---

⁴³ Ümit Özdağ, a.g.k., s. 16.

Körfez bölgesine yakınlığı Irak'ın kuzey bölgesinin coğrafi konumunun önemini artırmaktadır.

Avrasya'yı büyük bir satranç tahtasına benzeten jeopolitik uzmanı Zbigniew Brzezinski, bölgeyi dört parçaya ayırmaktadır. Orta Doğu, Türkiye, Kafkaslar ve Orta Asya cumhuriyetlerini "Güney" olarak adlandırmıştır.⁴⁴ Irak'ın kuzey bölgesi, coğrafya olarak Türkiye ve İran'a komşu, Azerbaycan'a ise çok yakındır. Dolayısıyla, Irak'ın kuzey bölgesini elinde tutan bir güç, Türkiye, İran ve Azerbaycan üzerinde etkili olma imkânına kavuşabilir.⁴⁵

Bölgenin etnik dokusunu Kürtler, Türkler (Türkmenler), Sünni ve Şii Araplar, Hıristiyanlar ile Yezidiler oluşturmaktadır. Bu etnik gruplar içerisinde Türkiye'yi çok yakından ilgilendiren ve geçmişten gelen bağları ile her ne kadar Irak'taki Türk nüfusu konusunda farklı rakamlar var ise de, bölge Türklerinden Prof.Dr. Suphi Saatçi, 1990 yılı tahminleriyle Irak nüfusunu 17.742.000 olarak verirken, Türkmenlerin nüfusunu da %12'lik oranla 2.129.040 olarak göstermektedir.⁴⁶

Petrol rezervleri konusunda zengin olan Irak kuzeyinden, doğal enerji kaynaklarının boru hatları ile tüketim alanlarına taşınması rahatlıkla sağlanabilmektedir. Bu nedenle Irak'ın kuzey bölgesini incelerken, sahip olduğu doğal kaynakları da öncelikle göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

---

⁴⁴ Zbigniew Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998, s. 35.

⁴⁵ Z. Brzezinski, a.g.k., s. 41.

⁴⁶ Suphi Saatçi, Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı, İstanbul, 1996, s. 32.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE ABD'NİN IRAK POLİTİKALARI

1. TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti'nin ABD ile ilk münasebeti, 1784'te ticari ilişkilerle başladı.⁴⁷ Bazı kayıtlara göre ise, Amerikan ticaret gemileri ilk kez 1786 yılında İstanbul'u, 1797 yılında İzmir'i⁴⁸, 1800 yılında ise İskenderiye'yi ziyaret etmişlerdir. 1832-1912 yılları arasında Osmanlı Devleti ile ABD arasındaki ticareti 10'ar yıllık dönemler halinde gösteren tablo EK-VI'dadır.

Diplomatik ilişkiler ise 1823 yılında açıklanan Monroe Doktrini'nin hemen ardından bir çerçeveye oturtulmuştur. ABD, o yıllardan itibaren Osmanlı'yı doğunun anahtarı saymış ve ticari ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır.⁴⁹

İki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi için Osmanlı'dan çok ABD gayret göstermiştir. Osmanlı ise İngiltere'ye yakın olduğu için, ABD'ye karşı çekingen bir tutum izlemiştir. 1831'de ABD İstanbul elçiliği açılmış, Osmanlı Amerikan temsilcisine 1839'da elçi payesi vermiş ve ancak 1867'de, ABD'de karşı elçilik açılmıştır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesinde ABD'nin başvurduğu bir yöntem olan "savaş gemisi yollama" yöntemini ABD, Osmanlı Devletine karşıda uygulamıştır. Amerikan Hükümeti istediği imtiyazlara kavuşmak için tehdit unsuru olarak savaş gemileri göndermiştir.

---

⁴⁷ Mustafa Kayar, a.g.k., s. 103.

⁴⁸ Orhan Koloğlu, "Türk'le Amerikalı'nın Tanışması", *Tarih ve Toplum*, Sayı 163, Temmuz 1997, s. 17.

⁴⁹ Mustafa Kayar, a.g.k., s. 16.

1850-1914 yılları arasında Amerikan savaş gemileri İstanbul'a gelmiş ve her ziyaret sonunda ABD istediklerini elde etmiştir.⁵⁰

Osmanlı Devleti'nden ABD'ye göç eden Ermenilerin lobi çalışmalarının da etkisiyle Amerikan Hükümeti ayrıca, Osmanlı Devleti'nin zor durumda kalması ve istediği imtiyazları koparmak için "Ermeni haklarını müdafaaya" başlamıştır.

Birinci Dünya Harbi'nde ABD, Almanya'ya savaş ilan etmesine rağmen, Osmanlı Devleti'ne etmemiştir. Berlin'in baskısı sonucu, Babıâli, 1917 yılında ABD ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir.

Yeni Türk devleti Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasında Lozan Anlaşmasından sonra ikili bir anlaşma imzalanması için görüşmeler yapılmıştır. Ancak, söz konusu anlaşma, Türk tarafı Ermeni meselesinden söz etmediği ve kapitülasyonlar kaldırıldığı için ABD Senatosu tarafından onaylanmamıştır. Bunun üzerine, Türkiye-ABD anlaşması TBMM'de de onaylanmamıştır.⁵¹

Birinci ve İkinci Dünya harpleri arasında, Türk-Amerikan ilişkileri durgunluk yaşamıştır. ABD'nin dışa açılmasını engellemesi ve büyük ekonomik buhran nedeniyle içine kapanması, Türkiye'nin de siyasal konumunu güçlendirmeye çalışması ve ekonomik sorunlar nedeniyle iki ülke arasında herhangi kayda değer bir gelişme olmamasına yol açmıştır.

İkinci Dünya Harbi'nden sonra, Sovyet hariciyecileri, savaş sona erdiğinde Türkiye ile yapılan ikili görüşmelerde ve Potsdam Konferansı sırasında İngiliz meslektaşlarına Boğazlardan geçişin Türkiye ile birlikte

---

⁵⁰ Kurthan Fişek-Oral Sander, ABD Dışişleri Belgeleriyle Türkiye-ABD Silah Ticaretinin İlk Yüzyılı 1829-1929, Çağdaş Yayınları, Ankara, 1977, s. 23.

⁵¹ Fahir Armaoğlu, Belgelerle Türk-Amerikan İlişkileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991, s. 89-90.

yönetmek istediklerini sıralamaya başlamışlardı.⁵² Türkiye hükümlerine haklarına aykırı Sovyet isteklerini kabul etmemiş, ancak artan Sovyet tehdidi karşısında daha sonra üyesi olduğu NATO'nun savunma şemsiyesi altında güven bulabilmiştir.

NATO'da ise söz sahibi ülke ABD idi. Sovyetler Birliği'nin komünizm ideolojisini yaymak konusunda hızla harekete geçmesi ve bundan doğan gelişmeler, ABD'yi gelişen olaylara müdahil hale getirdi. Komünizm yayılmacılığının ortaya çıkardığı tehlike sonucu Truman Doktrini tesis edilmiş ve Amerikan Kongresi, 15 Mayıs 1947'de Yunanistan'a 300 milyon ve Türkiye'ye 100 milyon dolar ödenek ayırmıştır. Rakamın görece küçüklüğüne rağmen, tarihi önemi büyüktür. Çünkü, ABD'nin dünya gücü ve önderi olmaya giden yolunun kapısını Türkiye ve Yunanistan açmıştır denilebilir.⁵³

Haziran 1947'de Harvard Üniversitesinde bir konuşma yapan ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, Avrupa ekonomilerini tekrar kalkındırmak için çok geniş kapsamlı bir program önerdi. Türkiye dahil 16 Avrupa ülkesinin üyeleri, 22 Eylül'de ABD'ye verilmek üzere, bir "Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı" hazırladılar. Bu program üzerine ABD 3 Nisan 1948'de Dış Yardım Kanunu'nu çıkardı. ABD bu kanuna dayanarak daha ilk yılında 16'lara (İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveç) ileriki yıllarda 12 milyar dolara ulaşacak paketten 6 milyar dolarlık bir ekonomik yardım yaptı.⁵⁴

---

⁵² Erel Tellal, "SSCB İle İlişkiler", Türk Dış Politikası, cilt I, (Editör: Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 501-507. Ayrıca bkz: Celalettin Yavuz, "ABD'nin Karadeniz'e Çıkma ve Montreux Boğazlar Sözleşmesi'ni Aşma Girişimleri", 20.08.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1458.html>

⁵³ Stephen E. Ambrose, "Dünyaya Açılım, 1938'den Günümüze Amerikan Dış Politikası", (Çev. : Rucihan Tul), Dış Politika Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, s. 67.

⁵⁴ Fahir Armağanoğlu, "Marshall Planı", 20.Yüzyılın Siyasi Tarihi, (Erişim: 17.07.2008) <http://www.e-tarih.org/soguksavas/?sayfa=834015.676455.1940253.0.0.php>

SSCB'nin bölgede yükselen prestijinin önüne geçmek için 1957 yılında ABD, "Eisenhower Doktrini" adı ile tarihe geçen bir söylemle, Orta Doğu'da askeri ve siyasi müdahalelerde bulunabileceğini ilan etti. ABD'nin bu politikasını Türkiye de destekledi.

1945-1960 yılları arasında Türk - Amerikan ilişkileri sarsıntısız, sağlam ve tam bir dayanışma gösterirken, 1960-1980 döneminde bir çok iniş-çıkışlar, sarsıntılar, krizler yaşandı. Türk - Amerikan ilişkilerinde; 05 Haziran 1964 ABD Başkanı Johnson'un mektubu ve 1974 Kıbrıs Barış Harekati'ndan sonra Türkiye'ye uygulanan 1975-1978 ambargosu, Türkiye açısından, iki ülke ilişkilerindeki önemli hasarlardı. Bu sırada Türkiye, Orta Doğu politikasını yeniden şekillendirmeye başlamıştır.

12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra Türk-Amerikan ilişkilerinde yumuşama dönemi başlamıştır. ABD, Türkiye'yi, Sovyetler Birliği ile Orta Doğu ülkeleri arasında stratejik bir engel ve ABD çıkarları için anahtar rol üstlenmeye uygun bir ülke olarak görüyordu.⁵⁵

1990'lar boyunca Türk-Amerikan ilişkilerinin Irak boyutu tamamen uyum göstermemiş olsa da, Türk-Amerikan ilişkilerinin genel seyri ve Irak politikasındaki stratejik beklentiler birbirine ters değildi. Örneğin, Saddam Hüseyin'in Irak'ın kuzeyine 1996'da yaptığı operasyon Türkiye açısından yarar getirmesine rağmen, ABD için önemli sıkıntılar yaratmıştı. Diğer yandan her altı ayda bir Çekiç Güç'ün uzatılması gündeme geldiğinde, iki ülke arasında Irak bağlamındaki farklılıklar ön plana taşınıyordu. Fakat birçok durumda ABD ve Türkiye, Irak kuzeyi konusunda ortak hareketlerde de bulunmuştu. Bunun bazı nedenleri vardı: Öncelikle ABD Irak'ta büyük bir askerî güç buldurmak istemiyordu. Dolayısıyla, Türkiye'nin coğrafi konumu ve İncirlik'teki ABD üssünün kullandırması çok önemliydi. Huzuru Sağlama Operasyonu'nu⁵⁶ sürdürmek için ABD Türkiye'ye ihtiyaç duyuyordu. İkincisi,

---

⁵⁵ Nasuh Uslu, Türk Amerikan İlişkileri, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2002, s. 264.

⁵⁶ Operation Provide Comfort.

ABD Irak kuzeyini daha çok, Saddam rejimini darbe ve muhalefeti kullanmak yoluyla devirme çabası için bir üs olarak görüyordu. Irak'ın kuzeyi ile ilgili olarak, netleşmiş bir politikasının olmadığı değerlendiriliyordu. Bu nedenle, Türkiye için özel bir sorun yaratmıyordu. Üçüncüsü, Türkiye-ABD ilişkileri genel olarak iyi gidiyordu. Balkanlar, Orta Asya ve Kafkaslardaki çıkarlar ve siyaset genel hatlarıyla örtüşüyordu. Karşılıklı güven daha fazlaydı. Son olarak, Amerikalılar Saddam'ın devrilmesi durumunda ülkede bir iç karışıklık çıkacağını düşünüyorlardı. ABD'nin desteklediği rejim karşıtı muhalefet son derece zayıftı. ABD de bu zayıflığın farkındaydı. Bu nedenle ABD, Saddam Hüseyin'in devrilmesini istemesine rağmen, darbenin Irak'ın içinden gelmesini destekliyordu. Bunun için Irak'taki birçok gizli darbe girişimine el altından yardım etti. Bu anlayış, Türkiye'nin Irak'a bakış açılarıyla büyük ölçüde örtüşüyor gibiydi. Irak'ta merkezî otoritenin güçlü olmasını ve Kuzey Irak'ın nihai olarak merkezî otoritenin kontrolü altına girmesini isteyen Türkiye ile Baas rejiminin devamını öngören ABD arasında büyük bir fikir ayrılığı yoktu.

1991 Körfez Krizi'nden sonra Türkiye-ABD ilişkileri Irak ekseninde ayrışmaya başladı. Bu dönemde, Türkiye'nin Irak'la ilgili politikasında değişimler oldu. Yani Türkiye'nin Irak'la ve dolayısıyla Irak'ın kuzeyi ile ilgili siyaseti aşağı yukarı 1991'den itibaren açıklık kazanmış ve millî bir siyaset hâline gelmiştir. Irak'la ilgili bu milli siyasetin adı Irak'ın toprak bütünlüğüydü. Bir başka ifadeyle, Irak'ta federal yapıya rıza göstermemek⁵⁷ ya da daha açık ifadeyle, Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasını önlemektir.

Birinci Körfez Krizi'nin ardından Irak'ın kuzeyinde "Temsilciler Meclisi" meydana getirilmişti. Irak'ın kuzeyindeki bu gelişmelerle birlikte ABD'nin de bölgeye ilgisi her geçen gün artış kaydederken, hatta ABD-Kuzey Irak ekseninde Türkiye'nin kontrol edemediği bir yakınlaşma dahi başlamıştı.⁵⁸

---

⁵⁷ İlker Başbuğ, "Kara Kuvvetleri Komutanı'nın Kara Harp Okulu Eğitim ve Öğretim Yılı Açılış Töreni Konuşması", Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 2007, s. 9.

⁵⁸ Celalettin Yavuz, "Irak'a Müdahalenin 'G Günü' Geldi mi?", 2023, sayı 74, 15.6.2007, s. 21.

Türkiye ile ABD ilişkilerini asıl geren olaylar, İkinci Irak müdahalesi ya da, 2003 Irak Savaşı sonrası yaşandı. Zira Türkiye, ABD'nin çok ısrar ettiği şekilde, Türkiye üzerinden Irak'a ikinci bir cephe açılması ve bu cephe için 60-70 bin kişilik bir kuvvetin Türkiye üzerinden Irak'a sevk edilmesine onay vermedi. TBMM'nin 1 Mart 2003 tarihli "Tezkere" kararıyla Türkiye Irak'a ne savaştan taraf olarak müdahil olacak, ne de ABD kuvvetlerinin Türkiye'den Irak'a girerek ikinci bir cepheyi açmasına izin verecekti. Tezkerenin TBMM'den geçmemesi üzerine ABD-Türkiye ilişkilerinde bazı sıkıntılar yaşanmaya başlandı. Bu süreçte, çatışmasının kaçınılmaz olduğunu ve Türkiye için ABD'nin potansiyel bir tehlike olduğunu yazanlar dahi vardı.⁵⁹

Tezkere nedeniyle sıkıntı bir süreç geçiren ABD-Türkiye ilişkileri tama düzelmeye başlamışken, bu kez de "Süleymaniye Olayı" meydana geldi. 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'de Türk Özel Kuvvetler Komutanlığının 11 personeli tutuklanarak, başlarına çuval geçirilmek suretiyle Bağdat'ta sorgulandılar ve evraklarına da el konuldu. Türkiye'de "Çuval Olayı" olarak bilinen bu hadise, Türk kamuoyunda ABD'ye karşı, tamiri kolay olmayacak haklı bir öfkenin doğmasına sebebiyet verdi.⁶⁰

2003 yılı sonbahar aylarında bir parça yumuşama emaresi gösteren ABD, Türkiye'ye, Irak'ın kuzeyindeki PKK'yı temizleme sözünü bile verdi. O günlerde dağılma sürecine giren PKK ya da daha sonra değiştirilen adı ile Kongre-Gel, Irak'ın kuzeyinden temizlenmek bir yana, Türkiye'de yeniden silahlı eylemlerine başladı. Türkiye artık Irak sınırındaki "yeni komşusu" ABD yüzünden Irak'ta, evvelce ihtiyaç duydukça yapmış olduğu gibi PKK'ya ne müdahale edebiliyor ne de Kandil Dağı'nın zirvelerine kadar "sınır ötesi harekât" yapabiliyordu.⁶¹

---

⁵⁹ Öztin Akgüç, "Alınacak Dersler", *Müdafaai Hukuk*, Yıl 5, sayı 56, Nisan 2003, s. 62.

⁶⁰ Celalettin Yavuz, a.g.y., s. 21.

⁶¹ Celalettin Yavuz, a.g.y., s. 22.

2. TÜRKİYE'NİN İRAK POLİTİKASI

2.1. Türkiye'nin Irak Politikasının Belirlenmesinde Rol Oynayan Unsurlar

Irak Politikasının belirlenmesinde Türkiye açısından bir çok etken bulunmaktadır. Birbiri içine geçmiş durumdaki bu etkenlerden önemli bulunanlar şöyledir:

- Irak Türkleri (Türkmenler),
- Irak'ta yuvalanan ve Türkiye'ye Yönelik PKK terörü,
- Dolaylı Etki-Petrol Fiyatlarındaki Artış,
- Irak'ın kuzeyinde Bölgesel Kürt Devleti Kurma girişimleridir.

Türkiye açısından dikkat edilmesi gereken husus, bu etmenlerden yalnızca biri veya birkaçı ile Irak politikasını oluşturmaya kalkması durumunda zor durumda kalacağı gerçeğidir. Bu nedenle Türkiye, Irak politikasında bu etmenlerin hepsinin ortak paydada bulunduğu en iyi stratejiyi izlemesi gerekmektedir. Bu hususlara sırasıyla aşağıda yer verilmiştir:

2.1.1. Irak Türkleri (Türkmenler)

Türkmenlerin Irak'a yerleşmeleri üç göç dalgası sonucunda olmuştur.⁶² Ünlü Arap tarihçisi El-Tabari, Türklerin yoğun olarak Irak'a gelişlerini, Emevi Devleti'nin ilk halifesi olan Muaviye b. Ebusüfyan'ın Basra Valisi Ubeydullah b.Ziyad zamanında özellikle Hicri 54 (M.674) yılında kaydetmiştir.

---

⁶² Mim Kemal Öke, Musul-Kürdistan Sorunu (1918-1926), Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2002, s. 12.

Irak'a Türk göçünün ikinci dalgası bu gelişmeden hemen önce 1050-1054 yılları arasında başlamıştı. Diğer Oğuz boyları ile birlikte, Türkmenler kalabalık gruplar halinde gelerek muhtelif şehirlere yerleştirilmişlerdi. Bağdat'ın fethi ve Tuğrul Bey'e Halife tarafından dünyevi liderliğin bırakılması-adına hutbe okutulması - ile bölgede Türk hakimiyeti başlamıştır. Böylece İslam'ın korunması ve yayılması da üstlenilmiş oluyordu.⁶³

Irak Türklerine "Türkmen" denilmesi de Selçuklular çağında başlamıştır. Tarihçiler Türkmen deyiminin kesinlikle Türk'ten ayrı bir soy belirtmediği, sadece Oğuzların Müslüman olan kısmına "Türkmen" denildiği hususunda birleşmektedirler.⁶⁴ XI. yüzyıldan itibaren Türkmen sözü Oğuz kelimesi ile eşanlamda kullanılmış ve göçebe Oğuz boylarına verilen ad olmuştur.

Türkmen göçünün üçüncü ve son dalgası ise Osmanlılar devrindedir.⁶⁵ Çok geçmeden, Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran'da (1514) Safevileri yenmesi ve oğlu Kanuni Sultan Süleyman'ın da 1534'de Bağdat'ı almasıyla Irak, Osmanlı hakimiyetine geçmiş ve XX. yüzyıl başına kadar Irak bir Türk ülkesi olarak kalmıştır. Irak, Birinci Dünya Harbi'nde İngiliz ileri harekâtına (1917) kadar 400 yıl Türk yönetim ve medeniyet sistemi içinde kalmıştır.⁶⁶ Birinci Dünya Harbi'nin Osmanlı için sona erdiğini ilan eden Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan (30 Ekim 1918) sonra gerçekleştirilen işgalle Türkmenlerin yaşadığı bölgeler İngiltere'nin egemenliğine girdi. İstiklal Harbi sırasında Misak-ı Milli sınırları içinde kabul edilen Musul eyaleti, Türk sınırlarına dahil edilemeden ateşkes imzalanmıştır.⁶⁷

---

⁶³ Şevket Koçsoy, Irak Türkleri ve Türk-Irak İlişkileri (1932-1963), Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1991, s. 126.

⁶⁴ Meşkure Yılmaz Börklü, "Lozan Sonrası Irak Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri", (Erişim: 03.08.2008), www.kerkuk.net, s. 2.

⁶⁵ M.K.Öke, a.g.k., s. 12.

⁶⁶ M.K.Öke, a.g.k., s. 13.

⁶⁷ Irak'taki Türk varlığı hakkında ayrıntılar için ayrıca bkz: Celalettin Yavuz, "Irak'ta Türkmen Elleri – Türkiye'nin Irak'taki Son Serhat Kaleleri", s. 60-62.

İstiklâl Harbi'ni bitiren Lozan Barış Antlaşması'nda, Musul sorununun antlaşmanın yürürlüğe girişinden itibaren dokuz aylık bir süre içerisinde Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak görüşmelerle çözümlenmesi, bu süre içinde çözümlenememesi durumunda Milletler Cemiyeti Meclisi'ne götürülmesi konusunda anlaşma sağlandığı yer aldı. 19 Mayıs 1924'te başlayan Haliç Konferansı'nda, İngiltere'nin Türkiye'den Musul'un yanında Nasturiler için de Hakkari'yi isteyerek toplantıyı çıkmaza sokması ile çözüme ilişkin bir sonuç çıkmadı.⁶⁸ Bunun üzerine, İngiltere sorunu Milletler Cemiyeti'ne (MC) götürdü. İngiltere açısından Musul, petrol kaynaklarına sahip ve İngiliz sömürgesi Hindistan yolu üzerinde konumlanmış olması dolayısıyla, Türkiye lehine terk edilemeyecek derecede önemliydi. Bu nedenle bölgede gerçekleştirdiği çeşitli faaliyetlerle Türkiye'nin direncini kırdı. Ayrıca, Türkiye'nin üye olmadığı Milletler Cemiyeti'ndeki etkinliğini kullanarak MC'den Musul'u Irak manda yönetimine bırakan bir karar çıkmasını sağladı.⁶⁹ İçeride isyanlarla uğraşan, savaştan yeni çıkmış olan ve sınırlarını netleştirerek iç düzenlemelere girişmek isteyen Türkiye Musul'u gözden çıkardı ve 5 Haziran 1926'da İngiltere ve Irak'la imzaladığı Ankara Antlaşması ile MC'nin verdiği kararı kabul etti. Türkiye bu anlaşmada, Türkmenler için azınlık hakları istemedi. Çünkü, Türkiye Lozan Antlaşması'nda sadece gayrimüslimlere azınlık hakları tanımayı kabul etmişti ve Irak'taki Türkmenler için azınlık hakları istemek kendi sınırları içinde de Kürtler için aynı hak istemini gündeme getirebilirdi.⁷⁰

Türkmenler, 1974 yılından sonra Saddam Hüseyin'in yönetimde etkili olmasıyla birlikte Araplaştırma politikasına maruz kaldılar. Saddam Hüseyin döneminde, Türkçe isimler Arapça olarak değiştirildi, açık yerlerde, hatta telefonda bile Türkçe konuşma yasaklandı, Türkmenler nüfus kayıtlarına

---

⁶⁸ "Haftanın tarihine bakış", 04.08.2008, (Erişim: 17.10.2008), <http://www.ekspresgazete.com/haber.asp?id=27016>

⁶⁹ Erol Kurubaş, "Irak'ta Kürt Ayrılıkçılığı ve Başarı Şansı", (Erişim: 22.10.2008), <http://www.asam.org.tr/temp/temp909.pdf>, s. 128.

⁷⁰ "Paranoyadan kurtaracak belge", Cumhuriyet Gazetesi, 12.08.2000.

Arap ya da Kürt olarak yazdırılmaya zorlandılar, Türkmenlerin taşınmaz mal edinmeleri yasaklandı, ellerindeki topraklar istimlak edilerek güneyden getirilen Araplara verildi, bir kısmı Irak'ın güneyine sürüldü.⁷¹ Irak'ta bunlar yaşanırken Türkiye hiçbir müdahalede bulunmadı.

Türkiye, 1991'den sonra uzun süre Irak kuzeyindeki en aktif ve etkin güç konumunda idi. Fakat, bu güç 1998'ten itibaren aşınmaya başladı. Zaman zaman "Çekiç Güç" tarafından da desteklendiği iddia edilen Irak'ın kuzeyindeki bölge⁷² Kürtleri ile ABD arasında 1998 yılında "Washington Süreci" adı altında yakınlaşma başlamış⁷³, bu süreçte Türkiye, Irak kuzeyi politikalarından uzaklaştırılmaya çalışılmıştır.

Türkiye, Kasım 1998'in ilk yarısında, Iraklı Kürt liderlerden Mesud Barzani ve Celal Talabani ile Ankara'da üçlü bir toplantı düzenlemiştir. Irak'ın kuzeyinde yaşayan dört etnik guruptan biri olan ve kendilerine karşı Türkiye'nin birinci derecede sorumluluk taşıdığı Irak Türkmenleri, Ankara'daki görüşmelere etkin olarak dahil edilmemiştir.

---

⁷¹ Y.G. Yıldız, *Oyun İçinde Oyun 'Büyük Orta Doğu'*, İstanbul, 2004, s. 206.

⁷² Mart 1991 içinde Irak kuvvetleri ile Kürtler arasında şiddetli çatışmalar çıkmış, bu çatışmalar esnasında Irak kuvvetlerinin saldırısından kaçan iki milyonun üzerindeki Kürt, Türkiye ve İran sınırına doğru akın etmişti. BM Güvenlik Konseyinin 688 sayılı kararı uyarınca Türkiye de sınırlarını açmış ve 250.000 kişi Türkiye'ye sığınmıştı. Bu karar uyarınca Irak'ta Kürtlerin yaşadığı bölgede bir güvenlik kuşağı ile "Çekiç Güç" adı verilen 20.000 kişilik bir özel kuvvet oluşturulmuştu. Huzur Harekâtı (Operation Provide Comfort) adı verilen bu harekât neticesi Irak'ın kuzeyinde konuşlandırılan bu kuvvet, Temmuz 1991'de Irak'tan çekilerek Türkiye'de konuşlanmış, Huzur Harekâtı'nın ikinci kısmı da bu tarihten itibaren başlamıştı. Bkz.: Tayyar Arı, *Irak İran ve ABD – Önleyici Savaş: Petrol ve Hegemonya*, Alfa Yayınları, s. 459. İşte bu tarihten itibaren Irak Bunalımı âdeta Türkiye'ye havale edilmişti. Zira, Irak'ta Huzur Harekâtı sorumluluk sahasında, 33-35. paraleller (daha sonra 32-36. paraleller) arasındaki en ufak bir huzursuzlukta hem Çekiç Güç hem de İncirlik'ten havalanan ABD uçakları bölgeye müdahale etmiş, bu durumda Türkiye de Irak'ın hasımları arasına girmişti.

⁷³ Celalettin Yavuz, "GOP'un İlk Uygulama Alanı Olarak Irak'taki Durum ve Türkiye", Avrupa Birliği ve Genişletilmiş Orta Doğu Projesi Bağlamında Türkiye, Türk Ocakları-ATO Yayını, Ankara, 2006, s. 24.

Irak'ın kuzeyinde ABD-İngiltere tarafından uygulanan 36. paralelin inşası, Türkmenlerin büyük kısmının merkezi hükümetin kontrolünde kalmasıyla Türkmenlerin ikiye bölünmesine ek olarak, politik açıdan çok zayıf kalmalarına yol açmıştır. Bu karar, hem bir Kürt devleti kurulmasına zemin hazırladı, hem de Türkmenleri 36. paralelin altında ve üstünde olmak üzere ikiye böldü. Irak genelinde Türkmenlerin %20'si 36. enlemin kuzeyinde kalan güvenli bölgede kalmışlardır.⁷⁴ Türkiye, Kürt göçünün baskısından kurtulmak ve olayların içinde yer alarak gerektiğinde müdahale edebilmek için Kürt devleti oluşumuna ve Türkmenlerin ikiye bölünerek zayıflamasına yol açan bu kararı destekledi. Irak'ta bulunan Türkmenlerin vilayetlere göre dağılımını gösteren tablo EK-VI'da, Irak Bölgesel haritası da EK-VII'dedir.

ABD ve İngiltere'nin 9 Nisan 2003'te Irak yönetimini devirdikten sonraki süreçte, Türkmenlerin yoğun olarak bulunduğu Kerkük'e büyük oranda Kürt göçüyle demografik yapının Kürtler lehine değiştirilmesi işlemi başlatıldı. 10 Nisan 2003'te de Kürt gruplarca Kerkük'te özellikle tapu, askerlik şubesi ve nüfus kayıtları yakılıp yağmalanmıştır. 2003 Irak Savaşı sonrasında ve seçimler sırasında yaşanan gelişmeler de Kürtlerin Kerkük'ü elde etme konusunda ne kadar ciddi olduklarını gösterdi.⁷⁵ Öyle ki, 20 Mart 2003 Irak müdahalesi sonrasında Kerkük'e bölge dışından getirilen Kürt nüfusun 600 binin üzerinde olduğu ileri sürülmektedir. Bu hızlı "Kürtleştirme" faaliyeti sırasında, yeni göçmenleri yerleştirecek bina bulunamadığı için petrol işçilerine ait konutlarla stadyum soyunma odalarının dahi kullanıldığı bilinmektedir.⁷⁶

---

⁷⁴ Mustafa Balbay, Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2004, s. 113.

⁷⁵ Ali Kerküklü, "Kerkük'ün Demografisi (Nüfus Yapısı) Değiştiriliyor", 03.07.2008, (Erişim: 17.07.2008), http://www.turkmentimes.net/wesima_articles/studies-20080703-14129.html; Ayrıca bkz: Celalettin Yavuz, "Irak'ta Türkmen Elleri – Türkiye'nin Irak'taki Son Serhat Kaleleri", s. 68.

⁷⁶ Ali Kerküklü, İstihbarat Oyunları: Petrol ve Kerkük, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 25.

Irak'ta Türkmen varlığını yok etmek için uygulanan, yoğun Araplaştırma ve/veya Kürtleştirme politikaları son zamanlarda etnik temizlik boyutuna varmıştır. Kerkük'ten uzaklaştırılan Türkmenlerin sayısı son yıllarda bin aileyi aşmıştır. Bunların yerine Arap aileler yerleştirilmektedir. Türkmenleri göç ettirmek ve yerlerine Arapları yerleştirme politikası çok eski bir politikadır ve Irak yönetimi tarafından yıllardır sistematik olarak yürütülmektedir.⁷⁷

2000'li yıllarda ise Türk hükümetleri Türkmenlerin güvenliğini Türkiye'nin "kırmızı çizgileri" arasında saymaya başladılar.⁷⁸ Bugün itibariyle Türkiye, hem Türkmenlerle sahip olduğu akrabalık bağları hem de Türkmenlerin Irak'ın bütünlüğü ve bölgenin geleceği için taşıdığı önem dolayısıyla Türkmenlerin güvenliğini sağlanmasını savunmaktadır.⁷⁹

2.1.2. Irak'ta Yuvalanan ve Türkiye'ye Yönelik PKK Terörü

Türkiye'nin 1980'lerde Irak'ın kuzeyine bakışı tamamen PKK⁸⁰ terör örgütü odaklı olmuştur. Abdullah Öcalan tarafından 1979'da kurulan PKK örgütünün lider kadrosu 12 Eylül sonrası yurtdışına çıktı. Şam'a yerleşen Öcalan, Suriye'nin desteğiyle Bekaa vadisinde kurduğu kamplarda terör elemanlarını eğitmeye başladı. PKK, Temmuz 1981'de yaptığı I. kongresinde Irak'ın kuzeyine yerleşme kararı aldı. 20-25 Ağustos 1982'de yapılan 2. kongrede Irak kuzeyine yerleşme kararı resmîlik kazandı. Ve örgüt, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın baskısıyla bölgeyi kontrolünde tutan Kürdistan

---

⁷⁷ Aydın Beyatlı, "Siyasi Konjonktürde Irak Türkmenleri", (Erişim: 05.05.2008), www.turkmenfront.org/Turkish/Makale/AB1.htm

⁷⁸ T.Özhan-Talha Köse, "Tehditler ve Kırmızı Çizgiler Arasında K.Irak", (Erişim: 30.08.2008), <http://www.haber10.com/makale/6813/>

⁷⁹ İsmail Cengiz, "Irak'ın Kuzeyi: Kürtler, Türkmenler ve Türkiye'nin Güvenliği", 10.02.2008, (Erişim: 05.09.2008), <http://www.turksam.org/tr/a170.html>

⁸⁰ PKK kısaltmasının açılımı, Partiye Karkeren Kurdistan/Kürdistan İşçi Partisi'dir.

Demokrat Partisi (KDP)'nden Irak kuzeyine yerleşme iznini aldı ve kamplarını Irak kuzeyine kaydırmaya başladı.⁸¹ 1984'ten itibaren yaptığı kanlı eylemleriyle adını duyurmaya başlayan ve Türkiye'nin güneydoğusunda bağımsız sözde Kürt devleti kurulmasını amaçlayan PKK terör örgütü, 1990'lı yılların sonlarına kadar hem Türkiye'nin iç politikasında hem de dış politikasında en önemli etkenlerden biri haline geldi.

PKK'nın faaliyetleri başta Irak, İran ve Suriye olmak üzere Orta Doğu devletlerine yönelik politikasında belirleyici oldu. Öncelikle, Kürt sorunu her iki ülkeyi de olumsuz etkilediği için Türkiye Irak'la 1983'te, birbirlerinin topraklarında "sıcak takip" izni veren "Sınır Güvenliği ve İşbirliği Anlaşması" imzaladı. Bu anlaşmaya dayanarak 5 Temmuz 1985, 15 Ağustos 1986 ve 4 Mart 1987 tarihlerinde Türk ordusu Irak topraklarında sınır ötesi operasyonlar gerçekleştirdi. Fakat, Irak'ın güneyde 8 yıl İran'la savaşması, kuzeyde Kürtlerin yaşadığı bölgede otoritesini zayıflattı. Bu bölgede yavaş yavaş otoriteyi ele geçirmeye başlayan KDP, PKK ile 1983 Temmuz'unda "Dayanışma İlkeleri" anlaşması imzaladı. Türkiye'nin uyguladığı baskının da etkisiyle Mayıs 1987'de KDP Lideri Barzani, PKK ile yaptığı anlaşmayı feshettiğini açıkladı. Bir yıl sonra ise PKK ile Celal Talabani'nin lideri olduğu KYB işbirliği ve ortak mücadele vb. içeren bir protokol imzaladı. PKK, 1988'de de Irak yönetimiyle gizli bir anlaşma imzalayarak, İran-İrak Savaşı'nın bitiminde Saddam Hüseyin'in İran'la işbirliği yapan Kürtleri cezalandırmak için düzenlediği Enfal Operasyonu'nda KDP'nin boşalttığı alanlarda nüfuz sahibi oldu.⁸²

Irak hükümeti, Körfez Savaşı'ndan sonra kuzey bölgesinde otoritesini büyük ölçüde kaybetti. Bölgede meydana gelen otorite boşluğunu PKK vakit geçirmeden kendi lehine kullanmaya başladı. Irak'ın kuzeydeki gücünü

---

⁸¹ Ümit Özdağ, "Kuzey Irak ve PKK", *Avrasya Dosyası*, Cilt 3, Sayı 1, İlkbahar 1996, s. 82.

⁸² Ümit Özdağ, a.g.m., s. 83-89.

yitirmesinden sonra sınır sadece Türkiye tarafından korunduğu için, sınırdan PKK militanlarının sızması kolaylaştı.

Türkiye, PKK sorununun çözümü için Kürtler arasında bir denge politikasına yöneldi. Körfez krizinden sonra dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve dışişleri bakanlığının öncülüğünde PKK'yı sıkıştırmak için Irak kuzeyindeki iki büyük Kürt grubunun liderleri olan Talabani ve Barzani'nin desteği sağlanmaya çalışıldı. Bu girişim sonucunda Talabani ve Barzani kendi aralarında anlaşma sağladıkları sürece Türkiye'nin yanında yer alarak PKK'ya yönelik tavırlarını sertleştirdi. PKK'ya karşı yapılan göstermelik işbirliği çerçevesinde, Türkiye'de bölgeye ekonomik ve askerî olarak destek sağlamıştır.⁸³

Körfez krizi sonrasında PKK terörü, Türkiye'nin tehdit algılamalarını değiştirdi. 1992 yılı Milli Güvenlik Siyaset Belgesi, Sovyetler Birliği ve Yunanistan'a yönelik hazırlanmış savunma kavramını değiştirdi, Türkiye'nin güney komşularından destek alan ayrılıkçı PKK terörü birinci öncelikli tehdit olarak tanımlandı. Bu koşullar altında, Türkiye, ABD'nin de eleştirilerine maruz kalmamak için memnuniyetsizliğine rağmen Çekiç Güç'ün faaliyetlerini sürdürmesine izin verdi.

16 Şubat 1999'da PKK elebaşısı Abdullah Öcalan Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirildi. Yargılanarak idama mahkum edildi. Ancak, idam cezasının kaldırılması üzerine cezası ömür boyu hapse çevrildi. Öcalan'ın yakalanışından sonra PKK'nın 23 Ocak 2000'de yapılan VII. Kongresi'nde, örgüt silahlı eylemlere ara vererek siyasallaşma sürecini başlatma kararı aldı.⁸⁴

---

⁸³ Mustafa Sıtkı Bilgi, "Türk Irak İlişkilerinin Tarihsel Boyutu", Irak Krizi (2002-2003), Ankara, ASAM Yayınları, 2003, s. 231.

⁸⁴ İhsan Bal – Emer Özkan, "PKK Terör Örgütü Kronolojisi (1976-2006)", (Erişim: 10.10.2008), <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/z6UFq2LoFkdiuzBbZSt9qHMi7u4Ke2.pdf>, s. 148.

2003 Irak Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin Orta Doğu politikasında önemli bir etken haline gelen Irak Kuzeyi'ndeki PKK varlığı, Türkiye-ABD arasında ilişkileri gerginleştiren bir faktör olarak ortaya çıktı. Türk kamuoyu, Irak'a müdahalenin ayak seslerinin duyulduğu andan itibaren ABD'ye karşı güven ve sempatisini yitirmeye başladı.

ABD, 2003 sonbaharından beri PKK'ya karşı Türkiye'ye verdiği taahhütlerini 2007 yılı sonlarına kadar erteledi. Bu zaman diliminde Türkiye'nin 20 yıllık mücadele sonunda en düşük seviyeye indirdiği PKK terörü, yeniden şiddetlendi. ABD, teröre karşı kendi ülkesinin emniyetini sağlayabilmek için, "10 bin kilometre" öteden gelip Irak'ta harekât icra ederken Türkiye, bitişiğinde ve kendisine yönelik PKK saldırılarına yeterli müdahaleyi yapamayacak bir duruma getirilmiştir. Sınır ötesi harekât yapma yetkisinin siyasi iktidarda olmasına rağmen, Türk kamuoyu "Madem işe yaramıyor, o hâlde neden dünyanın 6,7., NATO'nun ikinci büyük silahlı kuvvetlerini besliyoruz?" diye sormaya başladı.⁸⁵

2006 yılı içinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak sınırına yaptığı yığınaklanma ve sergilemiş olduğu kararlı tutum, belki de bu süreçte Türkiye'nin en etkin olduğu zaman dilimiydi. Fakat bu noktada ABD'nin sınır ötesi harekâta soğuk bakan muhalefeti ön plana çıkmıştır. Bu muhalefetten daha ziyade önem arz eden husus, Türkiye'nin bu konuda Barzani ile işbirliği yapmaya, başka bir tabirle, adeta Barzani'ye başvurmaya yönlendirilmiş olmasıydı. Nitekim takip eden dönemde, ABD'nin PKK'ya yaptığı silah bırakma çağrısı ve PKK konusunda ABD, Türkiye ve Irak hükümetlerinin koordineli çalışmalarını öngören PKK koordinatörü açılımı, aslında Barzani yönetiminin ve belki de uzun vadede PKK'nın Türkiye'ye muhatap edilme gayretleri olabileceğini de akla getirdi.

---

⁸⁵ Celalettin Yavuz, "Irak'a Müdahale'de 'G' Günü Geldi: Tahrikçi Bir Yaklaşım!", 2023, 15.11.2007, s. 7.

Türkiye, uluslararası kamuoyunda Irak kuzeyinde PKK'ya yönelik operasyonları haklı bir zemin üzerine oturtabilmek için diplomatik temaslara başlarken, 2007'nin başlarında ABD Dışişleri Bakanı Rice'ın vermiş olduğu demeçlerde PKK yerine "Kürt İşçi Partisi" ifadesi kullanılmış, Şubat 2007'de Amerikalı diplomat Richard Holbrooke (ABD'nin BM Büyükelçisi), "ABD'nin teşvikiyle Türkiye ile Irak Kürtleri arasında PKK ve Kerkük üzerine bir uzlaşma sağlanmasını" önermiştir. Holbrooke, Barzani'ye PKK'ya yönelik bazı önlemler alınması gerektiğini ifade ederken, Kerkük'te "Türklerin meşru kaygılarını da hesaba katan bir uzlaşmanın gerekli olduğunu" vurgulamıştı.⁸⁶

Ekim 2007 ile birlikte PKK'nın eylemleri oldukça sertleşti. Önce köyüne dönmekte olan 13 Türk vatandaşı minibüste teröristlerce öldürüldü. Bunu önce 13, daha sonra da 12 güvenlik görevlisinin daha şehit edilmesi izledi. Bu üst üste gelen olaylar Türk kamuoyunda büyük tepkilere neden oldu. Nihayet TBMM, DTP'li milletvekilleri dışında tam bir mutabakat sağlayarak Irak'a askerî müdahale konusunda hükümete bir yıl süreyle yetki verdi. Bununla da kalınmadı, TBMM'de grubu bulunan CHP ve MHP'nin liderleri, "Tezkere" konusunda iktidarı tam anlamıyla desteklediklerini ifadeyle, hükümetin askerî müdahale yapması gerektiğinin ısrarla altını çizdiler. Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad, Ekim 2007'deki Türkiye ziyareti sırasında, PKK konusunda Irak'a yapılacak bir müdahalede Türkiye'nin yanında olduğunu ifade etti. İran da benzer açıklamalarda bulundu.⁸⁷

Bölgede yeni bir Kürt devletinin kurulup kurulmamasından çok, kendi çıkarları önemli olan ABD, Irak'ın kuzeyindeki muhtemel devletle ilgili projeyi bir tarafa bırakmak zorunda kaldı. Zira, ABD'nin isteği dışında Irak'a yapılacak bir müdahale ile bölgedeki en yakın müttefiki Türkiye'yle çatışma noktasına dahi gelebilecekti.

---

⁸⁶ Özüm S. Uzun, "2007'den 2008'e Ortadoğu", (Erişim: 21.5.2008.), http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1315

⁸⁷ Celalettin Yavuz, a.g.y., s. 24.

Siyasi gelişmeler sonucu bir anda Washington'da Başbakan R. Tayip Erdoğan ile ABD Başkanı Bush arasında 5.11.2007'de bir zirve gerçekleşti. Bu zirve sırasında ABD Başkanı Bush da, "PKK'nın ABD'nin de düşmanı olduğunu" açıkladı. Zirve sonunda "anında istihbarat" adıyla askerî harekât terminolojisine eklenen yeni bir kavramla birlikte dönüldü.⁸⁸

1 Aralık 2007'den itibaren Irak'ın kuzeyindeki PKK barınaklarına hava harekâtı düzenlendi. Bu dönemde TSK'nin sınırlı ve sadece PKK barınaklarına yönelik hava harekâtı bile peşmergeleri sindirmeye yetmişti.⁸⁹ TSK tarafından gerçekleştirilen harekât süresince, ABD tarafından istihbarat desteği verildiği çeşitli kereler TSK tarafından açıklandı.

Aradan geçen bir yılın sonunda, TSK'nin yoğun mücadelelerine rağmen, PKK teröristleri 3.10.2008'de Hakkari ili Şemdinli ilçesi Aktütün köyü jandarma karakoluna yapmış oldukları havanlarla destekli bir saldırı sonucunda, 17 Türk askerini şehit ettiler. Bu saldırıyı 8.10.2008'de Diyarbakır'da bir polis servis aracına yapılan saldırı izledi. Bu arada TBMM, aynı gün hükümete, Irak'ın kuzeyindeki TSK'ye hareket yapmaya yetki veren, bir yıl süreli yeni bir tezkereyi onayladı.⁹⁰

2.1.3. Dolaylı Etki-Petrol Fiyatlarındaki Artış

Dünyada petrol fiyatları 1999 yılından sonra artış eğilimine girmiştir. Söz konusu eğilim özellikle son bir yıldan bu yana iyice kuvvetlenmiştir. Petrol fiyatlarında yaşanan bu süreç sadece ekonomik gelişmelerden kaynaklanmamakta, aynı zamanda siyasi ve stratejik nedenlere de dayanmaktadır.

---

⁸⁸ Celalettin Yavuz, "Kış Uykusundaki PKK ve Kara Harekatinin Anlamı", 24.2.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1387.html>-

⁸⁹ Celalettin Yavuz, ag.y.,

⁹⁰ Sabah, "Tezkere 1 yıl uzatıldı", 09.10.2008, (Erişim: 10.10.2008), <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/10/09//haber,1006B03EF97C4C14BE0B038F69E50520.html>

Dünyada mal ve hizmet üretimindeki artış ve gelişmekte olan ülkelerde görülen hızlı büyüme nedeniyle enerjiye olan talep artmaktadır. Bu nedenle, dünya ham petrol talebinde de artışlar yaşanmaktadır. Son yıllarda özellikle Çin ve Hindistan gibi ülkeler yüksek büyüme hızlarıyla petrol talebinin artmasında baş rolü oynamaktadırlar. Ham petrol talebinde ortaya çıkan bu artışlar petrol fiyatları üzerinde yükselme yönünde baskı yaratmaktadır. ABD Enerji Bakanlığı, 2007 yılında küresel açıdan günlük ham petrol tüketim miktarının 857 milyon varil olduğunu açıklarken, bu tüketimin 2008 yılında da 871 milyon varile ulaşabileceğini hesaplamaktadır. Bu tüketime karşın, 2007 yılı üretim miktarı 846.4 milyon varil civarında hesaplanırken, 2008 yılında da 971 milyon varile çıkacağı tahmin edilmektedir.⁹¹

Türkiye için yapılan bir akademik çalışmaya göre, petrol fiyatlarındaki her 5 dolarlık artışın ekonomideki büyümeyi %0.3 oranında düşüreceği hesaplanmıştır.⁹² 2004 yılında Türkiye ham petrole varil başına ortalama 35.4 dolar ödemiştir. 2005 yılında varil başına ortalama olarak yapılan ödeme 52,5 dolar olmuştur. Türkiye ortalama yılda 25 milyon ton ham petrol tüketmekte ve toplam tüketiminin %89'unu da ithal etmektedir.⁹³ Türkiye'nin ham petrol ve petrol türevlerinin ithalatına ödediği döviz miktarı yılda ortalama 10 milyar dolar düzeyindedir. 2008 sonlarına gelindiğinde varil fiyatı 120 doları bulan petrol çok önemli hale gelmiştir (Daha sonraları petrol-varil fiyatı 70 dolar civarına düşmüştür). Petrole olan ihtiyacın gitgide arttığı şu dönemlerde bu durum ülkelerin cari açığında kapanması zor gediklere neden olmaktadır.

---

⁹¹ H. Naci Bayraç, "Petrol Fiyatlarının Artış Nedenleri ve Ekonomik Etkileri", (Erişim: 02.08.2008), <http://www.turksam.org/tr/yazdir1373.html>

⁹² "Ekonomiye Petrol Freni", (Erişim: 27.10.2008), <http://www.kobifinans.com.tr/tr/sector/011909/8554>

⁹³ A.Necdet Pamir, "Dünyada ve Türkiye'de Enerji, Türkiye'nin Enerji Kaynakları ve Enerji Politikaları", (Erişim: 27.10.2008), http://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi134/d134_73100.pdf, Mayıs 2003, s. 15.

Petrol fiyatlarının yükselmesinin temelinde hızla gelişmekte olan ülkelerin talep artışı önemli rol oynamakla birlikte, dünyanın en zengin petrol sahalarına sahip Orta Doğu'da, başta Irak savaşı olmak üzere, ABD-İran çekişmesi, terörist hareketler, mevcut petrol yataklarından yeterli üretimin yapılamaması (Orta Doğu dünya kanıtlanmış petrol rezervlerinin %61'ine sahipken, sadece %20'sini üretmektedir) ve ulaştırma hatlarının güvenliğinin sağlanamaması hususları yer almaktadır.⁹⁴

ABD'nin girişimleriyle Şubat 2007 ayında hazırlanan Irak petrol yasası taslağı, Irak'ta, petrol yataklarının nasıl işleneceğini ve elde edilen gelirin etnik ve mezhep grupları ile bölgeler arasında nasıl paylaşılacağını düzenliyordu. Mayıs 2007 ayında kabul edilerek uygulamaya geçilmesi beklenen petrol yasa tasarısı, bölgesel Kürt yönetiminin, petrolerin denetiminin merkezî hükümete bırakılmasını kabul etmemesi dolayısıyla meclis gündemine bir türlü alınamadı. Kürtlerin üzerinde durduğu nokta, Irak Kuzeyi'ndeki bulunan İdari Yönetim denetimindeki petrollerden sadece Irak Kuzeyi'ndeki insanların (Kürtlerin) faydalanmasını istemesi bu yasanın en büyük çıkmazıdır.⁹⁵

2.1.4. Irak'ın Kuzeyinde Bölgesel Kürt Devleti Kurma Girişimleri

Osmanlı İmparatorluğu kayıtlarında, günümüzde Irak'ın kuzey bölgesinin tamamı Musul ve Süleymaniye sancakları hudutlarında kalmaktadır. Irak resmi kayıtlarında ise ülke 18 vilayete ayrılmıştır. Irak'ın kuzey bölgesi; Musul, Erbil ve Süleymaniye vilayetlerinin büyük kısmını içine almaktadır.

---

⁹⁴ Şamil Şen, "Yeni Petrol Şoku Türkiye'yi Petrol Faaliyetleri İçin Uyandırmalıdır", (Erişim: 19.08.2008), <http://www.turksam.org/tr/a731.html>

⁹⁵ Cüneyt Mengü, "İşgal Sonrası Irak'ın Yapılanmasına Dair Tasarılar", 29.04.2008, (Erişim: 10.10.2008) <http://www.koksav.org.tr/ebulten/>

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte Irak Kuzeyi, günümüze kadar geçen zamana diliminin hiçbir bölümünde tam istikrara kavuşamadı. Resmî olarak Irak devletinin bir parçası olmasına rağmen hiçbir dönemde Irak'a tam anlamıyla entegre olamadı ve bölgede sürekli hükümet karşıtı bir eğilim hakim oldu.

Bu bağlamda, Irak Kuzeyi'nde meydana gelen oluşumların sorun olarak ortaya çıkmasının temelinde, genel olarak Orta Doğu'nun siyasi sınırlarının büyük devletlerin çıkarları göz önünde tutularak çizilmiş olması yatmaktadır. Mevcut durumda Irak'ın kuzey bölgesi, dünya kamuoyuna, "iki büyük parti ve siyasi oluşum tarafından temsil edilen, büyük çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu bir toprak parçası" gibi sunulmaktadır.

Bugün Irak Kuzeyi'nde sözde bir Kürt devleti oluşumuna zemin hazırlayan etkenlerden birisi, 8 yıl süren İran-İrak Savaşı'dır. İran-İrak savaşı sırasında, Irak ordularının büyük ölçüde İran'a karşı kullanılmasından ötürü, Kürt peşmergeler Irak'ın kuzeydoğusunda otorite boşluğunu değerlendirerek geniş bir bölgeye hâkim olmuşlardır. Bu süreç zarfında Kürtlerin sözde bir Kürdistan kurma hayalleri yeniden alevlendi. İran da, Irak'ı zayıflatmak için Kürt gerilla hareketine destek verdi. Fakat, savaşın bitmesini müteakip Irak, bölgede yaşayan Kürtleri en ağır şekilde cezalandırdı. Bağdat yönetimi Kürtlerin bu ihanetlerine Halepçe saldırısı ile karşılık vermiştir. Bu saldırıda binlerce Kürt ölmüştür. İran bu olayda Kürtleri yalnız bırakmıştır.⁹⁶ Irak'ın baskıcı rejimi ilerleyen zamanlarda göstermiştir ki, Kürtlerin kendilerine bağlanmalarından çok daha bir agresif yapı içerisine girmelerine neden olmuştur.

Körfez Bunalımı'ndan sonra Irak Kuzeyi'nde Celal Talabani'nin liderliğinde KYB ile Mesud Barzani'nin lideri olduğu KDP'nin ön ayak olduğu girişim sonucunda sekiz Kürt grubu bir araya gelmiş, 17 Mayıs 1992'de

---

⁹⁶ Tayyar Arı, 2000'li Yıllarda Basra Körfezi'nde Güç Dengesi, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s. 230.

yapılan seçimler sonucunda bir “Temsilciler Meclisi” meydana getirmişlerdir. 7 Mayıs 1992’de Bakanlar Kurulunu da kuran Irak Kuzeyi’ndeki Kürtler otorite boşluğunda istifade ile devletleşme çalışmalarına hız verdiler. Türkiye ile birlikte İran ve Suriye de bu sözde hükümeti tanımamıştır. Bununla beraber ABD-Irak kuzeyi ekseninde Türkiye’nin de kontrol edemediği bir yakınlaşma başlamıştır.⁹⁷

Türkiye’nin Irak’ın kuzeyi ile ilgili politikasının stratejik amaçlarının başında Irak’ın toprak bütünlüğünün korunması⁹⁸ ve dolayısıyla da bölgede bir Kürt devletinin kurulmasını önlemek gelmektedir. Türkiye, Kürt devleti oluşumuna karşı olmanın ötesinde, böyle bir oluşumu savaş sebebi sayacağını da ilan etmiştir.⁹⁹ Çünkü Türkiye, Irak kuzeyinde kurulacak yeni bir yapılanmanın ülke içindeki huzuru olumsuz yönde etkileyebileceği¹⁰⁰ ve bu şekilde Türkiye’de Kürt vatandaşların yoğunlukla yaşadığı Anadolu’nun doğu ve güneydoğusunda etnik çatışma riskinin artacağı endişesini taşımaktadır.

Henry Berkey ve Graham Fuller adlı, ABD istihbarat örgütlerine ve yönetimine danışmanlık da yapan iki Orta Doğu uzmanı, 1996 yılında bir söyleşi sırasında, “Türkiye, Irak Kürtlerini kontrol etmek için Irak’ın kuzeyindeki Kürt bölgeleriyle bir federasyon kurmalıdır.” şeklinde bir öneride bulunmuşlardır.¹⁰¹ Buradan da anlaşılacağı üzere, ABD’de önemli bir kesim tarafından, Irak’ın kuzeyinde, hatta Türkiye coğrafyasının da içine alan bir coğrafyada bir Kürt devletinin kurulması stratejik hedef haline gelmiştir. Buna

---

⁹⁷ Celalettin Yavuz, “GOP’un İlk Uygulama Alanı Olarak Irak’taki Durum ve Türkiye”, s. 22-23.

⁹⁸ İlker Başbuğ, a.g.y., s. 17.

⁹⁹ Cengiz Çandar, “Irak politikası böyle olmaz”, (Erişim: 16.08.2008), <http://www.ikinci.cumhuriyet.org/arsiv/arsiv564.html>

¹⁰⁰ Baskın Oran, ABD’nin ve Türkiye’nin Irak ve Kürtleri Politikası, İstanbul,2003, s. 168.

¹⁰¹ Ali Rıza Şeyh Attar, Kürtler, (Çev.: Alptekin Dursunoğlu), Anka Yayınları, İstanbul, 2004, s. 321.

karşılık Türkiye, farklı dönemlerde muhtelif gerekçelerle Irak'ın kuzey bölgesine, oradaki gruplara ve bölge içindeki ve bölge dışındaki tüm güçlere ilişkin çeşitli, hatta bazen çelişkili politikalar izlemiştir.

Irak'ın kuzeyinde oluşabilecek federe ya da bağımsız bir Kürt devletinin Türkiye'ye yapacağı etkiler şu şekilde sıralanabilir:

- Artan istikrarsız ortam uluslararası platforma taşınılmaya çalışılabilir.
- Böyle bir oluşumdan çıkarı olan ülkelerin desteği ile kurulacak bir devletin yayılmacı faaliyetlere başlaması ve çevre ülkelerin toprak bütünlüğünü tehdit etmesi mümkündür.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin Iraklı Türkmenlerle bağı zayıflatabilir.¹⁰²

Esasen, Türkiye'nin Irak kuzeyine ilişkin politikası pek çok çelişkiyi içermektedir. Türkiye bu kadar kesin olarak Kürt devleti oluşumuna karşı çıkmasının yanı sıra, PKK'nın Irak kuzeyindeki etkinliğini kırmak ve devlet oluşumuyla ilgili gelişmeleri kontrol altında tutabilmek için Irak kuzeyindeki Kürt liderlerle bağlantıya geçmiş, ticaret vb. araçlarla ekonomik olarak güçlenmelerine destek vermiş, hatta 2003 Irak Savaşı'na kadar geçen sürede onlara diplomatik pasaport sağlayarak kolaylıkla yurtdışına çıkıp seslerini daha iyi duyurmalarına yardımcı olmuştur.

2.2. Türkiye'nin Son Dönemlerdeki Irak Politikası

Irak'a yeni bir Amerikan saldırısının gündeme geldiği 2001 yılının sonlarından itibaren Türkiye, 1990'lar boyunca benimsediği politikasına

---

¹⁰² Tamer Sert, "Irak'ın Kuzey Bölgesindeki Mevcut Oluşumların Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, İzlenilmesi Gereken Operatif ve Stratejik Yaklaşımlar", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008, s. 79.

uygun biçimde, Irak'ın bölünmesine karşı olduğunu, bölgede bir Kürt devleti kurulmasına izin vermeyeceğini ve Irak'taki Türkmenlerin korunmasının öncelikleri arasında olduğunu, hatta olası bir Kürt devletinin kurulmasını savaş sebebi sayacağını ilan etti.

Dışişleri Bakanlığının açıklamalarına göre, Türkiye'nin Irak konusunda 1990'lı yıllardaki 3 hedefi şöyleydi:

- Irak'ta toprak bütünlüğünün korunması yani orada bir Kürt devletinin kurulmasının önlenmesi,
- Türkiye'nin "Meşru Güvenlik Endişesi"nin gözetilmesi (PKK saldırılarının önlenmesi),
- Bölgedeki Türkmenlerin haklarının korunması.¹⁰³

Daha yakından incelendiğinde, bu politikanın biri taktik, diğeri stratejik olmak üzere iki temel amacının bulunduğu görülür. Taktik amacın iki hedefe yönelik olduğu görülmektedir:

- PKK'yı vurmak ve bölgeden atmak,
- Bölgede PKK'ya yarayan iktidar boşluğunu engellemek.

Bu hedeflerden birincisinin yöntemi, bölgeye zaman zaman yapılan askerî operasyonlar şeklinde ortaya çıktı. Bunlar, zaman içinde 4 farklı temele dayandırıldı:

- Irak'ın rızası ile (Mayıs 1983'deki ilk operasyon, 1986 ve 1987 harekatı),
- Irak'la yapılan Güvenlik Protokolü'ne dayanan ve sınır ötesine 5 kilometreye kadar girme olanağı sağlayan sıcak takip anlaşması (Ekim 1984-Ekim 1988),

---

¹⁰³ Baskın Oran, Kalkık Horoz-Çekiç Güç ve Kürt Devleti, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, s. 128.

- “Meşru savunma” gerekçesi (ilki Ağustos 1991’de),
- “Var olma hakkı” gerekçesi (Mart-Nisan 1995’ten sonra).¹⁰⁴

Türkiye’nin Irak politikasının stratejik amacı ise burada bir Kürt devleti kurulmasını önlemektir. Çünkü kurulacak böyle bir devlet, Türkiye’de etnik çatışma riski taşımaktan, toprak talebine kadar pek çok endişe verici gelişmelere sebebiyet verebilir.

ABD’nin Irak’ı işgaliyle sonuçlanan sürecin başlangıcında, Türkiye’nin politikası sorunun öncelikle barışçı yollardan halledilmesi, Irak’ın BM kararlarına uymaya ikna edilmesi ve ABD’nin BM kararı olmaksızın Irak’a müdahalesinin önlenmesiydi. Bu doğrultuda Türkiye, bir taraftan Irak’la diyalog geliştirerek BM’yle işbirliğine yöneltmeye çalışırken, diğer taraftan da bölge ülkeleriyle görüşmeler yaparak sorunun güç kullanılmadan çözümü imkanlarını araştırdı. Bununla birlikte Türkiye, kuzeyden cephe açılabilmesi için topraklarına askeri güç konuşlandırılmasına izin vermesi yönünde Amerika tarafından yapılan baskılara uluslararası meşruiyet temelinde belirli koşullar altında mümkün olabileceği yanıtını verdi ve işbirliğinin koşullarını belirlemek için ABD ile siyasi, askeri ve ekonomik alanları kapsayan müzakereler yürüttü.

ABD’nin 20 Mart 2003’te Irak silahlı müdahalesinin ardından basında yer alan haberlere göre, bu müdahale öncesinde Türk ve Amerikalı yetkililer arasında yapılan müzakereler sonucunda bir anlaşmaya varılmıştı. Bu anlaşma çerçevesinde ABD birliklerinin Musul-Kerkük’ün çevresinde güvenlik şeridi oluşturması, TSK’nin PKK’ya karşı operasyon düzenlemesine imkan tanınması ve KYB, KDP’ye ağır silahlar verilmeyecekti. Irak’ın kuzeyindeki KDP ve KYB Bölgelerini gösteren harita EK-VIII’dedir.

---

¹⁰⁴ Baskın Oran, “Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası”, (Erişim: 05.09.2008), <http://www.yasamdensleri.com/yazi.asp?id=1649>

Sonuç itibariyle, 1 Mart 2003 tarihinde ABD'nin 30 bin askerini Türkiye'de konuşlandırması ve 60 bin askerini de Türkiye üzerinden Irak'a geçirmesine izin veren tezkere TBMM'de reddedildi. Dolayısıyla, Türkiye Irak Savaşı dışında kaldı. Fakat, ABD ile ilişkilerini tümüyle bozmak istemeyen Türkiye, operasyon başladığı zaman bu ülkeden gelen talep üzerine bazı hava koridorlarını tahsis etti. Ayrıca, insani yardım ve kurtarma operasyonlarında destek sağlama konusunda işbirliği sözü verdi. Bununla birlikte, ABD Türkiye'nin savaş sırasında Irak kuzeyine girmemesini istedi.¹⁰⁵

Türkiye, Irak Savaşı'na müdahil olsaydı kazanımlarının şunlar olacağı değerlendirilmekteydi:

- Irak kuzeyinde Türkiye'nin istekleri dışında yeni bir oluşum olamayacak,
- Savaş sonrası Türkiye "kazanan taraf" kısmında masaya oturacak,
- Irak'ın yeniden yapılanmasına pay sahibi olunacak,
- Irak'ın petrol gelirlerindeki artış ile Türkiye alacaklarını tahsil edebilecekti,
- Güneydoğu Anadolu'daki "İpek Yolu" yeniden işlemeye başlayacak, bu bölgenin ekonomik yapısı düzelecek,
- Irak kuzeyindeki Türkmenler bölgede söz sahibi olacak ve refah içinde yaşama imkanı bulabileceklerdi.

Ancak bunun yanında Türkiye'nin savaşta yer alması durumunda bazı olumsuzluklar da ortaya çıkabilirdi. Bunlar özetle şöyle idi:

- Başta Irak halkı olmak üzere tüm Arap ülkelerinin hedefi haline gelebilirdi.

---

¹⁰⁵ Tayyar Arı, "Türkiye, Irak ve ABD: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Basra Körfezi'nde Yeni Parametreler", (Erişim: 07.11.2008), http://www.tayyarari.com/Turkiye_irak_abd.doc

- Savaşa karşı çıkan Fransa ve Almanya'nın etkisiyle AB süreci zorlaşabilirdi.¹⁰⁶

TBMM'nin 1 Mart 2003 tarihli tezkeresinin ardından, ABD'nin Türkiye'ye sırt çevirmesiyle, Türkiye'nin ABD'nin politikalarından duyduğu endişe büyüdü. Çünkü Türkiye'nin bu hareketi sonucunda ABD bölgede en yakın müttefik olarak Kürtleri buldu. Bundan sonra Türkiye'nin hassasiyetleri geri plana atılarak, "kırmızı çizgilerinin" ihlâl edildiği pek çok olay gerçekleşti. Türkiye bölgedeki olumsuz gelişmeleri engellemek için bazı girişimlerde bulundu. Örneğin, "Irak'a Komşu Ülkeler" toplantıları düzenlendi.

Irak Savaşı'ndan sonra Irak'a uygulanan ambargonun kalkması ile ticaret ve inşaat sektörü gibi çeşitli sektörlerde Türk şirketlerinin iş yapmaya başlaması Türkiye'nin Irak politikasına yeni bir gündem maddesi daha ekledi, işgal kuvvetleriyle işbirliği yaptığı düşüncesiyle direnişçiler çok sayıda kamyon şoförünü öldürdüler. Türkiye'nin Irak'ta iş yapan vatandaşlarının güvenliğinin sağlanması da ABD ile yapılan görüşmelerde dile getirilen bir konu oldu.¹⁰⁷

2.3. ABD'nin Irak Müdahalesi Sonrası Ortaya Çıkan Türkiye'nin Sorunları

2.3.1. ABD'nin Yeni Stratejik Ortağı : Iraklı Kürtler

ABD, gerek Iraklı Kürtlerle, gerekse Irak'taki diğer muhalif gruplarla 1998 yılında çıkardığı Irak'ı Kurtarma Yasasının ardından yoğunlaştırdığı ilişkilerini daha organize ve işlevsel kılmaya ve bu doğrultuda muhalefeti

---

¹⁰⁶ Celalettin Yavuz, "GOP'un İlk Uygulama Alanı Olarak Irak'taki Durum ve Türkiye", s. 29.

¹⁰⁷ Radikal, "Türkiye çaresiz, Amerika kayıtsız", 04.08.2004, (Erişim: 11.07.2008), <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=124085&tarih=04/08/2004>

kurumsallaşma sürecine sokmaya çalışmıştır.¹⁰⁸ Bu süreç içerisinde ABD ile ilişkilerini iyi tutan Kürtler, siyasi ve moral açılarından güçlenerek çıkmışlardır.

ABD Kürtlerin desteğini teyit etmek amacıyla ilk ciddi hareketini yine Türkiye üzerinden yapmıştır. Türk diplomatlarının da içinde yer aldığı bir Amerikan askeri ve istihbarat heyeti 2001 yılının sonlarında Türkiye üzerinden Irak kuzeyine geçerek ilk pazarlıklarını yapmışlardır. Kürt liderlerin geleceğe dair açık garantiler istedikleri bu ilk görüşmeden sonra, “federal bir Irak istemlerini” açıkça dile getirdikleri bir süreci başlatmışlardır.¹⁰⁹ “Biz bir diktatörün başka bir diktatörle değişimine ilgi duymuyoruz.” diyen Kürt liderler, bu süreçte bir yandan “demokratik, barışçı ve Irak halklarının haklarını tanıyan” bir rejim istediklerini beyan ederek ve Irak’ın toprak bütünlüğünü ön plana çıkararak Türkiye, Suriye ve İran’ı yatıştırırken; diğer yandan “merkezî hükümete karşı herhangi bir askeri eylemin ancak federal, demokratik ve çoğulcu bir Irak’ı netice vermesi gerektiğini” beyanla verecekleri desteğin başta federasyon olmak üzere şartlarını net olarak dile getirmişlerdir. ABD, Irak’ta uzun süre kalacağına ve Irak’ın merkezi yönetimiyle anlaşmazlığa düşülmesi ihtimaline karşı her zaman yanında yer alacağına inandığı bir Kürt Federe Devletini destekleyeceğinin işaretlerini vermektedir. Fakat buna rağmen ABD, Irak’ta kurulacak yeni bir federasyon içinde Kürtlerin elde ettiği hakların, Türkiye tarafından tehdit değil, aksine bağımsız Kürt devleti olasılığını azaltan bir güvence olarak algılanmasını istemiştir. Irak’ın kuzeyindeki Federe Bölge haritası EK-IX’dadır.

ABD’nin Irak’taki yeni düzenlemede Kürtlere ağırlık vermesi, Irak’ın kuzeyindeki Kürt grupların ABD desteği ile hareket alanlarını genişletmeleri, Türkiye içindeki ayrılıkçı hareketi cesaretlendirici etkileri nedeniyle, Türkiye açısından sıkıntılar yaratmıştır. Nitekim 8 Mart 2004 tarihinde, Irak Geçici Yasası’nın taraflarca imzalanmasını ve bu yasanın, Irak Kürtlerinin fiiliyattaki

---

¹⁰⁸ Cüneyt Mengü, a.g.k., s. 71.

¹⁰⁹ Ali Rıza Şeyh Attar, a.g.k., s. 300.

federe yapılarını muhafaza etmelerine müsaade etmesini,¹¹⁰ Suriyeli ve İranlı Kürtler coşkuyla karşılamıştır. Söz konusu yansımalar, değişim talebinin Irak'la sınırlı kalmayacağını açık bir göstergesi olmuştur.

“Yeni Orta Doğu modeli içerisinde ABD için sadık bir müttefik, bağımlı bir müttefik, yeni stratejik ortak Kürtlerdir. Türkiye'ye stratejik vizyon, Kürtlere yeni stratejik ortaklık vaat edilmektedir. Güvenilir biçimde ABD'ye en az 30 yıl 'biat' edecek, ABD'nin Orta Doğu'da olmasına imkân sağlayacak ortaklık”¹¹¹ İfadelerinden, Kürtlere biçilen yeni rol açıkça anlaşılabilir.

İKDP ve KYP, 11 Eylül'den sonra ABD'nin askeri bir müttefiki olarak Irak'ın kuzeyinde kurdukları fiili egemenliği, ileride Musul ve Kerkük'e yayacak şekilde Irak'ın ikinci büyük askerî ve siyasal gücü olmuşlar ve bu güce dayanarak tarihî federasyon taleplerini uluslararası düzeyde legalleştirmişlerdir. Bu yönde ilk kazanım olarak, Aralık 2002'de gerçekleştirilen Londra Konferansı'nda Saddam sonrası oluşturulacak kalıcı anayasanın Irak'ın etnik kompozisyonuna uygun olarak şekillendirileceği Irak muhalefeti tarafından kabul edilmiştir.

Mart 2008'de Umman, Irak, Suudi Arabistan, İsrail, Filistin ve Türkiye gibi ülkeleri ziyaret eden ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel Kürt yönetimi lideri Mesut Barzani ile görüşmesinde “Stratejik Ortaklığın” devam ettiğini söyledi. Daha önce Barzani yönetimi için hiçbir ABD yetkilisi stratejik ortaklık kavramını kullanmamıştı. Türkiye'nin, Irak'ın kuzeyindeki PKK terör barınaklarına karşı yapılan hava ve kara operasyonları ile az da olsa yara alan Kürt-ABD ilişkilerini yeniden güçlendirmek isteyen Cheney'nin ziyareti Barzani tarafından, “Tarihi bir gün” olarak tarif edildi. İsrail ve Türkiye'den sonra Irak'taki Kürt bölgesel yönetimi

---

¹¹⁰ Faik Uyanık, “Irak Anayasası Kürtçe'yi terfi ettirdi”, 11.04.2004, (Erişim: 23.07.2008), <http://www.ntvmsnbc.com/news/261077.asp>

¹¹¹ Hurşit Tolon, “ABD ile yeni stratejik ortak Kürtlerdir”, (Erişim: 03.07.2008), <http://german.rizgari.com/modules.php?name=News&file=article&sid=6710>

Orta Doğu'da ABD'nin adeta üçüncü "stratejik ortağı" oldu. Bu kavramsallaştırma uluslararası ilişkiler bakış açısıyla değerlendirildiğinde çok şey anlatmaktadır. Cheney, "siz bizim için önemlisiniz" demiştir. Bu geçici bir güvencenin ötesinde, kalıcı ve kapsamlı bir ortaklık teklifidir aslında. Tabii ki ABD çıkarlarına uygun olduğu sürece. Fakat Cheney stratejik ortak kavramıyla Türkiye, İran ve Irak'ın diğer bölgelerine de net bir mesaj vermektedir.¹¹²

Irak'ın kuzeyindeki bölgesel Kürt yönetimi, neredeyse sadece bağımsızlığını ilan etmemiş bir devlet görünümü çizmektedir. ABD'yle işbirliği içindeki Irak kuzeyindeki bu yapılanmanın, Türkiye'deki Kürt vatandaşları için de bir çekim alanı oluşturacağı muhakkak gibidir.

2.3.2. Musul ve Kerkük'ün İşgali, Süleymaniye Olayları ve Türkmenlerin Kaybedilen Hakları

ABD'nin Mayıs ayında basında Irak'ta zaferini ilan edişinin ardından Irak'ın kuzeyinde Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin kopma noktasına geldiği yeni bir süreç başladı. Bu süreç içerisinde en önemli husus Irak Türklerinin güvenliği olmuştur. Bir Türkmen şehri olan Kerkük'ün, 2003 yılından itibaren işgalci ABD ve İngiltere'nin göz yummasıyla bölgedeki Kürtler tarafından demografik yapısı hızlı bir şekilde değiştirilmeye çalışılmaktadır. Türkmenleri, Irak'ın siyasi sahnesinden silmek isteyen Kürtler, Türkmenlerin yaşadıkları bölgeleri Kürtleştirmek ve ele geçirmek, Musul ve Kerkük petrollerine sahip olmak gayreti içerisinde. Aynı zamanda dış güçlerin desteği ve yardımıyla Kürtler bütün Irak'a sahip olmak amacıyla Türkmenlere, Saddam zulmünü aratmayacak muameleleri dünyanın gözü önünde yapmaktadırlar.¹¹³

---

¹¹² Nezir Akyeşilmen, "Cheney Türkiye'ye 'Stratejik Ortak' Demezse Ne Olacak?", (Erişim: 24.08.2008), http://www.stratejikboyut.com/author_article_detail.php?id=334

¹¹³ Aydın Beyatlı, "Türkmen Şehri Kerkük'teki Demografik Yapı Değişikliği", (Erişim: 07.11.2008), <http://www.tekturk.org/content/view/1061/123/>

10 Nisan 2003'de ABD işgalinin hemen ardından Kürt peşmergelerin Kerkük'e girmeleri, Türkmenlerin yoğun olarak bulunduğu Irak'taki bu şehir için sonun başlangıcı oldu. Peşmergeler, şehre girer girmez nüfus ve tapu dairelerine yönelik bazı eylemler gerçekleştirdiler (17 Mart 1991'de de aynısını yapmışlardı).¹¹⁴ Bir anlamda, bunu yaparak, kentin tarihini/hafızasını yok etmek istediler. Bundan sonra, diğer bir deyişle işgalden hemen sonra Kürtler hızla bölgeye/Kerkük'e göç etmeye başladılar. Yapılan bu eylemler, Türkiye'yi harekete geçirmiş ve dolayısıyla Türkiye'nin sınıra yaptığı yığınakla bölgeye müdahale talebi gündeme gelmiştir. Aslında Türkiye, "kırmızı çizgilerinin" birer birer ihlal edildiği bu süreçte yeterli tepkiyi veremediği halde, ABD bu tepkilerden dahi rahatsız olmuş; öncelikle halen hassas olan dengeler gereği Türkiye'yi yatıştırma yoluna giderek oyalamış, ardından gayet bilinçli olarak verdiği fiili ve sözlü tepkiler ve mesajlarla Türkiye'nin bölgesel etkinliğini giderek kırdığı bir süreci başlatmıştır. Kerkük'ün yapısını gösteren tablo EK-X'da sunulmuştur.

Irak'taki savaşın resmen sona erdiği açıklamasının ardından ABD kuvvetleri, 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'deki Türk Özel Kuvvetler Komutanlığı bürosunu "Kerkük'ün Kürt valisi Abdurrahman Mustafa'ya suikast planı hazırlama" suçlamasıyla basmış ve 11 kişi alıkonularak Bağdat'ta sorgulanmışlardır.¹¹⁵ "Çuval Olayı" olarak da bilinen bu hadise ile ABD, tarihinde olmadığı kadar Türk kamuoyunun tepkisine maruz kalmıştır. 4.7.2003'te, Amerikan askerlerince Türkmenlere yönelik, ayrıca 4 baskın yapıldı.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Ali Kerküklü, "Kerkük'ün Demografisi (Nüfus Yapısı) Değiştiriliyor", 03.07.2008, (Erişim: 17.07.2008), http://www.turkmentimes.net/wesima_articles/studies-20080703-14129.html

¹¹⁵ Celalettin Yavuz, "GOP'un İlk Uygulama Alanı Olarak Irak'taki Durum ve Türkiye", s. 33.

¹¹⁶ Aynı gün içerisinde Kerkük'ün 20 km güneyindeki Tağuk ilçesinde bulunan Irak Türkmen Cephesi (ITC) Güvenlik Dairesi Başkanlığı, Çamçama ilçesindeki Türkmen İrtibat Bürosu, Süleymaniye ve Erbil'de bulunan Türkmeneli televizyonu TERT'in binaları da ABD'nin

Süleymaniye'deki Türk kuvvetlerine gerçekleştirilen saldırıyı planlayanlar, saldırı sonrası için de iç içe geçmiş bir dizi önlem geliştirmiştir. Bu önlemler, krizin devamı sürecinde gündeme getirilmiştir. Bu olayın gerçekleşmesine sebebiyet veren olası temel nedenleri şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Türkiye'nin bölgesel, bağımsız politika üretmesinin önlenmesi,
- TSK'nin Irak'ın kuzeyinden çekilmeye, Amerikan mutlak denetimini kabule zorlanması,
- Türkmenlere, Türkiye'nin kendilerini koruyamayacağını anlatılması,
- Türkmen Cephesi'nin Irak siyasetinden tasfiye edilmesi,
- Müttefik durumundaki Kürt gruplara “yanınızdayız” mesajının verilmesi.¹¹⁷

ABD'nin, adeta Irak'ta Türkiye'yi hedef alan bu tutumu karşısında, Türk kamuoyu ABD sempatisini büyük ölçüde terk etti. 2005 yılında yapılan bir Türk-Amerikan İlişkileri Araştırmasına göre Türk kamuoyunun;

- %91'lik bölümünün ABD Başkanı Bush'un politikasını desteklemediği,
- %74'lük kısmının Türkiye ile ABD arasındaki ilişkinin müttefiklik olduğu,
- Türk-Amerikan ilişkilerini en çok etkileyen faktörün PKK olduğunu düşündüğü ortaya çıkmıştır.¹¹⁸

---

kontrolündeki peşmergeler tarafından basılmıştır. Bkz: “Baskın 1 değil dörtmüş”, (Erişim: 11.08.2008), <http://habermerkezi.wordpress.com/2003/07/16/baskin-1-degil-dortmus/>

¹¹⁷ Ümit Özdağ, “Türk-Amerikan İlişkilerindeki Kriz”, 17.06.2003, (Erişim: 13.09.2008), http://www.umitozdag.com/detay_makale.asp?id=103

¹¹⁸ “Turkey-USA Relations Survey Results”, *USAK Araştırması*, Ankara, 12 Mart 2005.

ABD'nin 2003 yılı sonrası Irak'taki uygulamaları sonucu Türk kamuoyu, ABD'nin Türkiye'yi tedricen ve üstü örtülü bir surette fakat kesin olarak Irak'tan çıkarmayı amaçladığına inanmaya başladı. Hatta daha da ileri gidilerek, ABD'nin, uluslararası kamuoyuna ve Türkiye'ye, "Türkleri Irak'ta Iraklılar istemiyor" mesajını verdiğini¹¹⁹ iddia edenler oldu.

3. ABD'NİN IRAK VE ÇEVRESİNE YAKLAŞIMI

George W. Bush'un başkan seçilmesinin ardından, ABD'nin Irak politikası da değişime uğradı. Evvelce 32.-36. enlemler arasındaki uçuşa yasak sahaya girdiği için zaman zaman "cezalandırılan" Saddam Hüseyin'in Irak'ı, bu kez "Kitle İmha Silahı" (KİS) bulunduğu şüphesiyle sıkıştırılmaya başlandı. Saddam Hüseyin'in, BM Atom Enerjisi Kurumunun rutin incelemelerine mükerreren ayak diremesi üzerine, Başkan Bush'un Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice; "Saddam Hüseyin'in silah denetimcilerini Irak'ta istememesinin nedeni, saklayacak bir şeylerinin varlığıdır!" demişti. ABD, Şubat 2001 içinde Irak'ta Saddam rejiminin daha uzun süre kalmasına tahammül edilemeyeceğini söylemeye başladı. Bush yönetimine yakınlığı ile bilinen muhafazakâr düşünce kuruluşlarından "American Enterprise Institute" (AEI)'ın Başkanı Richard Perle'nin daha başkanlık seçimleri sırasında Irak'ta rejim değişikliğinin yapılacağını, "Vali Bush"un kendisine söylediği ileri sürülmektedir. Keza Temmuz 2001'de "Project for a New American Century" (PNAC)'nin Müdür Yardımcısı Tom Donnelly de, Başkan G. W. Bush'un Irak'la ilgili projesinde rejim değişikliği olduğunu yazıyordu. Benzer analizler ve değerlendirmeler "Washington Institute for Near East Policy" (WINEP)'den Patrick Clawson ile Michael Rubin'den, "RAND (ABD Savunma Bakanlığı resmi kuruluşu)'s Center for Middle East Public Policy"den Daniel Byman tarafından da yapılıyor, Kongre'de de Irak politikasında sertlik yanlısı olanların sayısı artıyordu. 11

---

¹¹⁹ "Iraklılar Türkleri komşu istemiyor", (Erişim: 10.10.2008), <http://www.haberler.com/iraklilar-turkleri-komsu-istemiyor-haberi/>

Ocak 2001'de Senatör Jesse Helms, "Geçen sekiz yıl içinde Clinton Yönetimi'nin Irak politikasının çöküşünü seyrettik..." diye başlayan bir konuşma yapmıştı.¹²⁰ 11 Eylül 2001 ABD'deki terör saldırılarıyla Irak'a müdahalenin önemli bir bahanesi bulunmuş, müdahalenin gerekçesi için Kongre ve ABD kamuoyu ise zaten hazırlanmıştı. Tüm yaşanan olaylar gösteriyor ki, ABD, planlı olarak Irak müdahalesini hazırlamış ve bunu günü geldiği zaman yürürlüğe koymuştur.

Irak müdahalesinin ardındaki gerçek sebeplerden birinin, küresel petrol şirketlerinin tercihleri olduğu ileri sürülmektedir. Zaten George W. Bush yönetiminde, bizzat başkanın kendisi de dahil, bir çok yetkilinin petrol meselesiyle ilgili özel çıkarları vardı. Bizzat Başkan Bush'un kendisi, yardımcısı Cheney, o dönemdeki Ulusal Güvenlik Danışmanı Rice, Savunma Bakanı Rumsfeld ve Savunma Bakanı Yardımcısı Wolfowitz, vaktinde petrol şirketlerinde yöneticilik yapmışlardı. Hatta bu petrol şirketlerinden Chevron'un, bir zamanlar bu şirkette çalışan Rice'in adını tankerlerinden birine verdiği de ileri sürülmekteydi. Bütün mesele, bir zamanlar millileştirilmiş olan Irak petrolünü yeniden bir zamanlar birlikte çalıştıkları Amerikan petrol şirketleri için kullanmaktı. Bu istek daha 1991'de Körfez krizi sırasında mevcuttu. Ancak, karşılarında güçlü bir "itiraz cephesi" mevcuttu. Şayet 11 Eylül 2003'den önce bu istek dile getirilseydi, ABD'nin uluslar arası camiadan dahi yalıtılabileceği riskinin taşındığı ileri sürülmektedir. 11 Eylül terör saldırıları ile bu petrol lobisi hemen Irak'a saldırmayı gündeme getirdi. Daha 12 Eylül 2003'te Ulusal Güvenlik toplantısında Irak'ı yönelik bir operasyon yapılmasını savunan Rumsfeld'e en büyük direnci Dışişleri bakanı Powell gösterdi. Powell öncelikle Afganistan'daki terör odaklarına yönelik bir operasyon yapılmasını önermiş ve önerisi kabul edilmişti.¹²¹

---

¹²⁰ Ayrıntılar için bkz: Nick Ritchie, Paul Rogers, The Political Road to War with Iraq: Bush, 9/11 and the drive to overthrow Saddam, Routledge, London, New York, 2007, s. 53-68.

¹²¹ Jonathan Neale, Amerika'nın Derdi Ne?, (Çev.: Arhan Nur), Ayraç Kitapevi, Ankara, 2004, s. 288-289.

Harekât sonrasında, ABD, “Yeni Dünya Düzeni”ne eklemelerle kendisine karşı bir tehdit gördüğünde, “önleyici harekât, önleyici savaş” gibi söylemler türetti. Hatta söylemle kalmadı, eylemleri de yapmaktan geri kalmadı. Bunları yaparken de “Ben güçlüyüm, o hâlde haklıyım!” zihniyetiyle ülkesinde “demokrasinin hamisi ve banisi” kesilirken dünyanın “haramisi” gibi davranmaya başladı. Bununla beraber bir de “Büyük Orta Doğu Projesi” (BOP, GOP, GOKAP vb.) adıyla yeni bir söylem geliştirdi. Arkasından “Pentagon’un Yeni Haritası” ortaya çıktı. Bu haritada Cebelitarık Boğazı’ndan itibaren Akdeniz’in tüm güney kıyıları, Yunanistan ve Balkanlar hariç (Türkiye dahil) Orta Doğu ve İslam dünyası, Kafkaslar, Karadeniz, Orta Asya (Rusya ve Çin hariç), Hindistan’a kadar (Hindistan hariç) yer almaktadır. ABD Savunma Bakanlığı’nın bu haritasına bakınca, 2003 Irak Savaşı’ndan sonra Başkan Bush’un “sürçü lisan” ettiğini söyleyerek sonradan düzeltmeye çalıştığı¹²², “Haçlı Seferi”nin nereleri kapsadığı açıkça görülebilmektedir.¹²³

Harekât sonrasında Irak’taki durumu kısaca özetlemek gerekirse; 2005 yılından itibaren Irak tam anlamıyla bir kargaşa ortamına girdi. Müdahaleye başlangıçta onay veren Amerikan kamuoyunun Başkan George W. Bush ve yönetimine desteği gittikçe azaldı. Üstelik 2006 yılı sonlarında Kongre’de çoğunluğu ele geçirerek Başkan Bush’u Amerikalıların deyimiyle “topal ördek” konumuna düşüren Demokratlar,¹²⁴ ABD kuvvetlerinin 2008 yılı içinde Irak’tan çekilmesinde ısrarcı oldular. Büyük ve uygulamalı bir “terör okulu” hâline gelen, 4 milyonun üzerindeki nüfusun Irak’tan kaçtığı, ayda 50 binin üzerinde Iraklının ülkeyi terk ettiği,¹²⁵ her gün onlarca masum ve üniformasız insanların dahi katledildiği Irak’ta bırakın demokrasiyi, tam bir cehennem hayatı yaşanıyordu. Artık Irak’ı yakından izleyenler dahi hemen

---

¹²² Celalettin Yavuz, “Irak’ta ABD Varlığı ve ABD’nin Irak Politikasının Türkiye’ye Etkileri”, *Global Strateji*, sayı 14, Yaz 2008, s. 32.

¹²³ Türkiye de bu haritada hedef coğrafya içinde yer almaktadır. Bkz: Thomas P.M. Barnett, *The Pentagon’s New Map*, Berkley Books, New York, 2004.

¹²⁴ Deniz Ülke Arıboğan, “Türkiye Kuzey Irak’ı ilk tanıyanlardan olabilir”, (Erişim: 10.10.2008) http://izlence.blogspot.com/2006_11_12_archive.html

¹²⁵ “Irak”, Haber Bülteni, 17 Nisan 2007, (Erişim: 10.10.2008), http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=988

her gün meydana gelen bomba yüklü arabaların yarattığı katliamları takip etmeyi bırakmış, yorulmuş, sanki bunlar sıradan ve artık kimsenin duymak ve görmek istemediği kanıksanmış olaylar hâline geldi.

Yukarıda açıklanan özet bilgiler ışığında, ABD'nin Irak politikasını belirleyen etkenler, aşağıda sıralanmıştır.

3.1. ABD'nin Irak Politikasını Belirleyen Etkenler

ABD'nin Irak politikasını belirleyen ve Irak harekâtını yaptıran bir çok etken vardır. Bu etkenleri sıralamak gerekirse;

- Bölgenin petrol zenginliği,
- İran ve Çifte Çevreleme Stratejisi,
- Bölgeye Demokrasi Getirme Çabaları,
- İsrail'in Güvenliği,
- Silah satışıdır.

3.1.1. Körfez Petrolünün Kontrolünü Ele Geçirme

Uluslararası ekonomi-politik kaynak dağılımı açısından bakıldığında Orta Doğu petrol ile özdeşleşen bir coğrafya olarak görülmektedir. Bu coğrafyada, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bulunan Musul Bölgesi'nde petrol bulunması ile birlikte, emperyalist devletlerin Mezopotamya'ya olan ilgisi arttı. ABD de, XX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren bu keşifle ilgilendi ve bölgede petrol imtiyazı elde etmeye çalıştı.

BP web sayfasında da belirtildiği üzere, dünya petrol rezervlerinin en önemli bölümü Orta Doğu'dadır. Bölgenin petrol rezervi en yüksek ülkesi olan Suudi Arabistan'ın 260 milyar varillik zenginliğine karşılık Irak, 2005 yılı

itibariyle Suudi Arabistan'dan sonra 112 milyar varille dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahipti.¹²⁶

ABD'nin bölgeye yönelik ekonomik ve ticari çıkarları Amerikan petrol şirketlerinin bölgeden ilk petrol ayrıcalığını elde ettikleri Bahreyn ve Suudi Arabistan ile yapılan imtiyaz anlaşmalarıyla ve yine 1920'lerin başında başlayan bir süreç sonunda 1928'deki Kırmızı Hat Anlaşmasıyla (Red Line Agreement) bölgedeki petrolün paylaşım kurallarına ABD şirketlerinin de dahil edilmesiyle başlamıştır. Amerikan Hükümeti'nin desteğini alan iki büyük petrol şirketi olan Standard Oil Company (Rockefeller Gurubu) (1930'lardan sonra petrol çıkarmaya başladılar) ve Ottoman American Company (Chester Grubu)'dir.

Diğer yandan, petrol arzının azalması veya petrol sevkiyatının kesintiye uğraması dünya ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Tabii bundan nasibini ABD ekonomisi de almaktadır. Böyle bir durum ilk kez 1973 Arap-İsrail Savaşı sonrasında yaşandı. Petrol üreticisi Arap ülkelerinin ısrarıyla petrol fiyatları 13 dolardan 31 dolara çıkınca, tüm dünya ekonomisi gibi, ABD ekonomisi de bu gelişmeden olumsuz etkilenmişti. Sadece bu sebeple bile bölgedeki petrol kaynaklarının elde tutulması çok önemliydi.

Petrolün sanayileşmiş ülkeler için vazgeçilmez bir hammadde haline geldiği günümüzde, Orta Doğu petroleri, ABD'nin Orta Doğu politikasının temel amaçlarından biri haline geldi. Bu bağlamda, Irak ve İran'ın kuşatılması politikasının yanı sıra, petrolün güvenliği ve petrol kaynakları üzerindeki denetimin sürdürülmesi, ABD açısından 1990'lı yıllar boyunca da temel bir politika olmaya devam etti.¹²⁷

---

¹²⁶ Celalettin Yavuz, "GOP'un İlk Uygulama Alanı Olarak Irak'taki Durum ve Türkiye", s. 28.

¹²⁷ Tayyar Arı, a.g.k., s. 184.

Saddam Hüseyin, Irak petrollerinin önemli bir miktarını Rus, Çin ve Fransız şirketleriyle değerlendirme yolunu seçmişti. Bu süreçte en önemli etken Körfez krizi sonrası Irak petrollerinin OPEC sistemi dışına itilmesidir. Irak petrollerinin bu şekilde ekonomik sistem dışına itilmesi başta ABD ve AB ülkeleri olmak üzere, petrol ithal eden ülkelerin ekonomisine büyük bir yük getirmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle ortaya çıkan Körfez krizi sırasında petrolün varil fiyatı 21 dolardan 40 dolara çıkmıştır. Ayrıca, Saddam rejiminin 2000'li yılların başlarında petrol satışında Dolar yerine Euro sistemine geçmesi de Amerikan ekonomisini olumsuz etkilemiştir.¹²⁸ Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre dünya üzerindeki döviz rezervlerinin yüzde 66'sı ABD dolarından, yüzde 25'i Avro'dan oluşuyor. Ülkelerin dış ticaretlerini finanse etmek ve kendilerini finansal spekülâtorlerden korumak için sakladıkları 'uluslararası rezervlerin' büyük kısmı Amerikan Doları olarak tutuluyor. Merkez bankası kasalarında saklanan bu rezervlerde doların bu denli büyük paya sahip olmasının başlıca sebebi ise petrolün Dolar üzerinden fiyatlandırılması idi.

ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in de imzaladığı 17.5.2001 tarihli "Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubu" (National Energy Policy Development Group) raporunda; ABD'nin öncelikleri arasında yabancı ülkelerden yeni petrol rezervleri sağlanmasının yer aldığı ileri sürülmektedir. Yine raporda, ABD'nin yabancı petrole bağımlılığının 2002 yılı tüketiminde %52'sini oluşturduğu, 2020 yılında ise bu rakamın %66'ya çıkmasının beklendiği belirtilmektedir.¹²⁹

Bilinen bir başka gerçek de, ABD'nin petrol kaynaklarının gittikçe kendi tüketimini karşılayamaz olmasına karşılık, petrole olan gereksiniminin gün geçtikçe artmasıydı. ABD'nin günlük petrol tüketiminin 7.4 milyon varil artarak 2020'de 27.5 milyon varile ulaşacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, ABD'nin

---

¹²⁸ Tayyar Arı, "Dolar Savaşı mı Petrol Savaşı mı?", (Erişim: 05.11.2008), <http://www.tayyarari.com/3parasavas.doc>

¹²⁹ Sinan Sönmez, "Büyük Ortadoğu Projesi", (Erişim: 09.08.2008), <http://www.gencpartiliyiz.com/index.php?topic=403.0>

tüketimi dünyanın toplam tüketiminin %25'ine denk gelmektedir. Bu haliyle dünya petrol piyasaları üzerinde büyük ağırlık taşımaktadır.¹³⁰ Bu sebeple ABD, dünya petrol rezervlerini kontrolü altında tutmak istemektedir. Nitekim Orta Asya ve Büyük Orta Doğu Projeleri (BOP, GOP, GOKAP) bunun bir parçasıdır.

Halen Irak'ın güneyinde büyük bir "Güç" mücadelesi verilmektedir. Yine, Irak'ın kuzeyinde "Güç ve Petrol" çekişmesi vardır. Sünni ile Şii, Arap ile Kürt, Kürt ile Türkmen, bölgedeki hemen her gurup, diğeri ile çekişme halindedir. Herkes Irak'ın bütünlüğünden ve gelişmesinden bahsetmektedir. Ancak, Irak her tarafından sarsıntı yaşamayı sürdürmektedir.¹³¹

Bazı uzmanlar, ABD'nin 2003 Irak Savaşı'nda Irak petrolünü kendisi için değil, gelecekte onun başat güç konumunu sarsma ihtimali bulunan rakiplerini köşeye sıkıştırmak için kontrol altında tutmak istediğini savunmaktadırlar. Batı Avrupa'nın, Japonya'nın ve Çin'in büyük oranda Orta Doğu petrollerine bağımlı olması nedeniyle, ABD şirketlerinin eline geçecek petrolün ciddi bir silah haline geleceği kanısı yaygındır.¹³²

ABD, 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen "terör saldırıları"ndan sonra Afganistan'a BM şemsiyesi altında yapılan müdahale ile Orta Asya petrol ve doğal gazını denetleme fırsatı buldu. Terör saldırılarının kaynağının Orta Doğu olmasının yanında, Kitle İmha Silahı (KİS) kullanılma riskinin yüksek olduğu iddiaları ABD'yi bölgeye iten bahanelerin başında gelmektedir. Halen ABD, Orta Doğu petrolünün İran dışında kalan kısmının tamamını kontrolü altına almış görünmektedir. ABD, Irak'ı işgal etmiş olmakla ve

---

¹³⁰ Edward L.Morse ve James Richard, "The Battle for Energy Dominance", *Foreign Affairs*, cilt 81, sayı 2, Mart-Nisan 2002, s. 22.

¹³¹ Oya Akgönenç, "Irak İşgalinin Yıldönümü ve Düşündürdükleri", 23.03.2008, (Erişim: 19.10.2008), <http://www.esam.org.tr/mayrinti.aspx?MakaleID=218>

¹³² Nezih Aytaç, "Dünya Enerji Arzı", (Erişim: 19.08.2008), <http://forum.stratejikboyut.com/viewtopic.php?f=4&p=243>

yönetimi elinde tutmakla, dünya petrolünün %50'sinin kullanımını da eline geçirmiş oldu.¹³³

Irak petrollerinin savaş sonrası durumunu da açıklamakta fayda vardır. Halen Irak'ta, toplam üretim olarak tahmin edilen rakam, günde 1.5 milyon varil civarındadır. Bu rakam, Irak'a ambargo uygulandığı Körfez savaşı sırasında üretilen 2.7 milyon varille mukayese edildiğinde dahi çok düşük kalmaktadır. Bunda en önemli etken petrol tesislerinin eskiliği ve ülkedeki karışıklık ortamıdır. Konuyla ilgili bazı raporlara göre; karışıklık ortamının giderilmesi ve Irak petrollerinin eskisi gibi verimli bir şekilde kullanılması için, yaklaşık 3 yıllık bir zamana ve 8 milyar dolarlık bir yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca rafinerilere elektrik verecek şebekelerin onarımı için de 20 milyar dolar gerekmektedir. Üretimin günde hedeflenen 6 milyon varile ulaşabilmesi içinse daha uzun bir süreye ve daha çok kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır. Kısacası, ABD'nin savaş için bütçeden ayırdığı 87 milyar dolarlık pay, hedeflerin tutması için yeterli gelmemektedir. Bütün bunlara ilave olarak, Irak'ın yeniden yapılandırılması ve Irak'ın borçları göz önünde bulundurulacak olursa Irak petrollerinin en az 25-30 yıl Amerikan kontrolünde olması kaçınılmaz gibi görünüyor.¹³⁴

3.1.2. İran ve Çifte Çevreleme Stratejisi

ABD ile İran arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi yeni değildir. 1979 devrimi ve arkasından gündeme gelen rehine krizinin etkisiyle İran'la 1980'de yolları ayrılan Washington yönetimi, SSCB'nin yanı sıra bölgenin güvenliği ve kendi çıkarları için İran'ı da tehdit olarak görmeye başlamıştı. 1990'da SSCB'nin dağılmasına karşılık Irak'ın yeni bir tehdit unsuru olarak görülmesi üzerine Clinton yönetimi bu iki ülkeye karşı "çifte çevreleme" politikasını

---

¹³³ Üstün Dikeç, "Irak Operasyonu Sonrası Petrol Piyasası. Enerji Kaynaklarının Kullanımı", (Erişim: 19.08.2008), <http://www.haberaliz.com.tr>.

¹³⁴ Veysi AKIN, "ABD'nin Irak Politikası ve Türkmenler'in Durumu", 2023, <http://www.2023.gen.tr/haziran04/8veysiakin.htm>

uygulamaya başladı. ABD, 1991'den itibaren Irak'ı zaten ambargo ve kitle imha silahlarının denetim süreci çerçevesinde kısıtlanmış bulunuyordu.¹³⁵ 1995 ve 1996'da kabul edilen yasalarla İran'a da ticari ambargo uygulamaya başlayarak, çifte kuşatma politikasını açıktan uygulamaya koyduğunu göstermiştir.

Irak'a uygulanan çifte kuşatmanın temel hedefleri olarak;

- Irak'ın kendi içinde bir darbe ile rejim sorununun çözülmesi,
- Irak'ın kontrol altında tutulması,
- İran'ın, Irak'ın zayıf durumundan yararlanarak bölgede aktif hale gelmesini engellemek olarak belirlenmiştir.¹³⁶

ABD'nin Irak'a yerleşmesi sonucu İran'a "komşu" olmasıyla, İran için de güvenlik sorunları artış kaydetti. Çünkü İran'ın karşısında, BM'yi ciddiye almayan, müttefiklerini önemsemeyen, İran'ı askerî operasyon yapmakla sürekli tehdit eden, güçlü bir ABD bulunmaktadır. Böyle bir Amerika'ya meydan okumak ve maceracı politikalara girişmek son derece tehlikelidir. Ayrıca İran, ABD'nin askerî hedefi olması durumunda, kurduğu savunma ve güvenlik ittifaklarının işe yarayamayacağını bilincindedir ve er geç ABD'nin askerî hedefi haline gelme endişesini taşımaktadır. ABD'nin Afganistan ve Irak'a yerleşmesi ile İran, adeta "ABD askerî kuşatması" altına alınmıştır.¹³⁷

ABD'nin, yukarıda açıklanan "çifte çevreleme stratejisi" açıklandıktan bir süre sonra, İran'ın çevrelenmesine eleştiriler yükseldi. Özellikle Rusya ve Çin'in faaliyetleriyle İran'a yönelik yaptırımlar sınırlı kaldı. Stratejinin Irak ayağı, 1995 yılına kadar başarıyla uygulandı. Fakat, 1995'ten itibaren ABD'nin içinde bu stratejinin yararlılığı tartışma konusu oldu. 1996'da ABD'nin arkasındaki uluslararası destek yok olmaya başladı.

---

¹³⁵ M. Kayar, a.g.k., s. 199.

¹³⁶ M. Kayar, a.g.k., s. 197.

¹³⁷ Arif Keskin, "İran'ın ABD Çıkmazı", 14.02.2005, (Erişim: 10.11.2008), <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=405&kat1=5&kat2=>

Ocak 2002'de ABD Başkanı George W. Bush'un İran'ı "şer eksenini" bir üyesi olarak nitelenmesinden beri de İran üzerindeki uluslararası baskı yoğunlaşmıştır.

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgalinin ardından, "çifte çevreleme" politikası sadece İran'ın "çevrelenmesi ve sıkıştırılması"na dönüştü. İran her zaman nükleer silah elde etmeye çalıştığını yalanlasa ve "nükleer enerjinin barışçıl" kullanımını hedeflediğini ve bunun uluslararası anlaşmaların tanıdığı bir hak olduğunu açıklasa da, ABD ve İsrail, İran'ın nükleer silaha sahip olmaya çalıştığı iddiasından hiç vazgeçmedi. İran'ın kitle imha silahlarının önlenmesi anlaşmalarına katılması, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'nın (NPT) da bir tarafı olarak, topraklarını Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) denetimine açmasına ve Ajans'ın denetimlerini gerçekleştirmesinde kolaylık sağlamasına, Ajans yetkililerinin İran'ın nükleer programının barışçıl amaçlı olduğunu ve IAEA ile işbirliği yaptığı yönündeki açıklamalarına rağmen, ABD ve İsrail ikna etmek mümkün olmadı. Çünkü, 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra, Irak'ta IAEA denetimlerine rağmen, gizli nükleer çalışmaların yapılabildiği iddiası ortaya atıldı. Bunun üzerine 1997'de NPT Ek Protokolü hazırlandı ve imzaya açıldı. Ek Protokol IAEA'nın istediği zaman, istediği yerde, ön bilgilendirme olmaksızın incelemeler yapmasına olanak veriyordu. İran uluslararası kamuoyundan gelen baskılar üzerine 2004 yılında bu protokolü imzalamasına rağmen Mart 2005 itibariyle parlamentoda onaylanmadığı için IAEA müfettişleri nükleer tesisleri haber vermeden denetleyememektedir.¹³⁸

IAEA, tüm nükleer çalışmalar yapan ülkeleri kontrol ettiği gibi, tesislerini onlara her zaman açan ve üyeleri olan İran'ı da denetlemiş ve İran'ın şu aşamada sadece enerji ihtiyacını karşılamak üzere çalışmalar

---

¹³⁸ Secaatin Şahankaya, "ABD'nin Irak Politikası ve Türkiye Güvenliğine Etkileri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2007, s. 34.

yaptığını ve bomba üretimi teknolojisinden uzak olduğunu bildirmiştir. Yani İran hakkında en azından gelinen aşama itibariyle “olumlu rapor” vermiştir.¹³⁹

ABD, İran'ın tahmin ettiği kadar etkili olmadığını anlamasına rağmen, yine de onu potansiyel bir tehlike olarak görmeye devam etmektedir. Bu bağlamda, İran'ın Türk Cumhuriyetleriyle ilişkilerine müdahale etmekte, petrol ve doğal gaz boru hatlarının İran üzerinden geçmesini engellemeye çabalamaktadır.

Ağustos 2008 ayı içerisinde İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın Türkiye ziyaretinde, özellikle enerji konularında çeşitli anlaşmalara imza koymak isteyen Türkiye, ABD'nin yoğun baskıları nedeniyle bu anlaşmaları yapamadığı ileri sürülmektedir.¹⁴⁰ Bu da göstermiştir ki; ABD'nin İran'ı çevreleme stratejisi devam etmektedir.

İran konusu, ABD Başkanlık seçimlerine de malzeme oldu. Gerek Cumhuriyetçi Aday McCain ve gerekse Demokrat Başkan adaylarından Barack Obama ve Hilary Clinton, bu konudaki kararlılıklarını seçim kampanyası süresince dile getirmişlerdir. Bu arada, Hilary Clinton, “şayet İran İsrail'e saldırırsa, İran'ı “yok” ederiz” diyerek, diğer adayları geride bıraktığı gibi, bir bakıma İran konusundaki ABD politikasının ipuçlarını da vermişti.¹⁴¹

---

¹³⁹ Oya Akgönenç, “Amerika İran'a Saldıracak mı?”, 05.05.2008, (Erişim: 19.10.2008), <http://www.cafesiyaset.com/haber/20080505/Amerika-Irana-saldiracak-mi.php>

¹⁴⁰ “Güler ve Babacan İran'a gidiyor”, 19.08.2008, (Erişim: 10.10.2008), <http://www.timeturk.com/Guler-ve-Babacan-Irana-gidiyor-22265-haberi.html>

¹⁴¹ Oya Akgönenç, “Amerika İran'a Saldıracak mı?”, 05.05.2008, (Erişim: 19.10.2008), <http://www.cafesiyaset.com/haber/20080505/Amerika-Irana-saldiracak-mi.php>

3.2. ABD'nin Irak Politikası

ABD'nin Orta Doğu'daki stratejik hedefleri tanımlandığında iki hedef çıkmaktadır. Bunlardan stratejik hedefi, Basra Körfezi'nin güvenliğini sağlamak ve bu bölgeyi kontrol ederek, Orta Doğu güvenliğinin diğer önemli parçası olarak Doğu Akdeniz'in kontrolü ve İsrail'in güvenliğini sağlamak olarak tanımlanabilir. ABD'nin 1990'lardaki Irak politikasının temel hedefleri şöyledir:

- Özellikle petrol zengini Körfez ülkeleri başta olmak üzere, Orta Doğu bölgesinde Irak'ın bölgesel güç olma politikasının önlenmesi,
- Saddam Hüseyin rejiminin elinde bulunan Kitle İmha Silahlarını yok etmek,
- Irak'ın teröre desteğini kesmek ve terör altyapısını çökertmek,
- Irak halkını özgürleştirmek, Irak'ta toprak bütünlüğü içerisinde demokrasi, barış ve ekonomik kalkınma sürecini başlatmak,¹⁴²
- İsrail'in varlığını garanti altına almak,¹⁴³
- Orta Doğu'da, ABD müttefiklerinin istikrarını korumak.¹⁴⁴

George W. Bush yönetiminin birinci dönem Savunma Bakanlığı Müsteşarı Douglas J. Feith, Irak Savaşı'nın gerekçelerini şöyle sıralamıştır:

- Saddam Hüseyin rejiminin elinde bulunan Kitle İmha Silahlarını (KİS) yok etmek,
- Irak'ın teröre desteğini kesmek ve terör altyapısını çökertmek,
- Irak halkını özgürleştirmek, Irak'ta toprak bütünlüğü içerisinde demokrasi, barış ve ekonomik kalkınma sürecini başlatmak.¹⁴⁵

---

¹⁴² Mehmet Şahin-Mesut Taştekin, II. Körfez Savaşı, Platin Yayınları, Ankara, 2006, s. 53.

¹⁴³ Cemalettin Taşkiran, "Türkiye ve ABD'nin Irak ve Ortadoğu Politikaları", (Erişim: 10.07.2008), http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_02.html

¹⁴⁴ B. Uğrasız, ABD'nin Irak Politikası, Dokuz Eylül Üni. *Sosyal Bil. Ens. Dergisi*, Cilt 5, Sayı 4, 2003.

¹⁴⁵ Mehmet Şahin-Mesut Taştekin, a.g.k., s. 53.

Yukarıda sıralanan gerekçeler incelendiğinde, ABD'nin Irak'a müdahale için farklı bir nedeninin olması gerektiği açıkça görülmektedir. Çünkü Irak'ın biyolojik ve kimyasal silah üreterek bölge ülkeleri için büyük bir tehlike oluşturduğu ABD'nin en önemli iddiası idi. Oysa bu silahlar zaten dünyaya ABD eliyle yayılan silahlar ve ABD halen bu silahları elinde bulundurmaktadır. Kaldı ki, tehdit edildiği söylenen Irak'ın komşuları da, kendilerine Saddam'dan gelen bir tehdit olmadığını söylüyorlardı. Ayrıca, Irak'ın işgalinden sonra Irak'ta herhangi bir KİS'e de rastlanmadı. Bu sebeptir ki, Bush yönetimi bu konudaki CIA istihbaratının yanlış olduğunu en üst düzeyden itiraf etmek zorunda kaldı. İngiliz istihbaratı da Irak'la ilgili KİS istihbaratının yanlış olduğunu savaştan kısa bir süre sonra ilan etti.¹⁴⁶

Saddam'ın diktatör olduğunu ve anti-demokratik uygulamalarla halkını ezmesi saldırının ikinci gerekçesini oluşturuyordu. Ülkesinin kuzey ve güney bölgelerinde uçak bile uçuramayan Saddam'ın diktatörlüğü pek bir işe yaramıyordu. Ayrıca "Yeni Muhafazakarların"¹⁴⁷ ABD yönetiminde etkili olduğu Reagan döneminde, İran'a karşı Irak'taki baskıcı Baas rejimine destek veren, 90'larda önyak olduğu ambargolarla Irak halkının sefalet içerisinde acı çekmesine sebep olan ABD'nin bu çelişkili politikalarından sonra, "Irak halkını özgürleştirmek" amacıyla Amerikan askerlerinin hayatını tehlikeye soktuğu fikri kimseye inandırıcı gelmedi.¹⁴⁸

20 Mart 2003'de başlattığı "Irak'a Özgürlük" hareketiyle Irak'a yerleşen ABD, ABD yönetimi 11 Ocak 2007'de yeni Irak stratejisini ilan etti. Bu stratejinin, Aralık 2006'da Irak Çalışma Grubu (İÇG) tarafından yayınlanan önerilerin bir çoğunu kapsamadığı görülmektedir. 2006 yılının sonlarına

---

¹⁴⁶ Richard Norton Taylor, "We got it wrong on Iraq WMD (Weapons of Mass Destruction), intelligence chiefs admit," *The Guardian*, 8 Nisan 2005, <www.guardian.co.uk/Iraq/story>

¹⁴⁷ Neo-Con.

¹⁴⁸ Michael McFaul, "Democracy Promotion as a World Value," *The Washington Quarterly*, Vol. 28, No. 1, Winter 2004-2005, s. 147-163.

doğru, Irak'ta iç savaşın doruğa çıktığı bir ortamda yayınlanan IÇG Raporu'nun iki temel önerisi vardı. Bu öneriler, ABD'nin Irak'taki askerî varlığını kademeli olarak azaltması ile İran ve Suriye'yi de kapsayan bir bölgesel girişimin başlatılmasıydı. Oysa, yeni plan Irak'ta güvenliğin sağlanması için ek asker gönderilmesi ve İran ve Suriye'yi dışlayan bir diplomatik girişimin başlatılmasını içermektedir.¹⁴⁹

Yayımlanan resmî metinlere göre ABD'nin yeni Irak stratejisi altı temel öğeye dayanmaktadır:

- Irak'taki sürece Iraklılar önderlik etmelidir.
- Iraklıların Irak halkını korumasına ABD yardımcı olmalıdır.
- Aşırı akımlara mensup gruplar izole edilmelidir.
- Siyasi süreç için yeni bir alan yaratılmalıdır.
- Siyasi ve ekonomik çabalar çeşitlendirilmelidir.
- Irak stratejisi bölgesel bir yaklaşıma yerleştirilmelidir.¹⁵⁰

Bu altı temel öğe çerçevesinde Irak'taki sorunların çözülmesi için 4 temel kategori geliştirilmiştir: Güvenlik, ekonomik, politik ve bölgesel boyut. Bu kategoriler içinde ön plana çıkan öneriler ise şöyledir:

1. Güvenlik bağlamında en çarpıcı gelişme, ABD'nin Irak'a ek asker göndereceğini ilan etmesidir.

2. Siyasi boyutta, Iraklılara ulusal uzlaşma çabalarını hızlandırmak, tüm aşırılıkçı güçleri temizlemesi için ABD ve Irak ordusuna yetki vermek ve

---

¹⁴⁹ Irak Çalışma Grubu James A. Baker liderliğinde Lawrence S. Eagleburger, Vernon E. Jordan, Edwin Meese III , Sandra Day O'Connor, Leon E. Panetta, William J. Perry, Charles S. Robb ve Alan K. Simpson'dan oluşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: "Iraq Study Group", (Erişim : 17.11.2008), <http://www.usip.org/isg/about.html>

¹⁵⁰ Serhat Erkmen, "ABD'nin Yeni Irak Stratejisi ve Başarı Şansı", (Erişim: 08.11.2008), <http://www.asam.org.tr/temp/temp323.pdf>, Stratejik Analiz, Şubat 2007, s. 17.

ılımlı partileri içeren yeni bir hükümet kurulması önerileri bulunmaktadır. Burada üstü kapalı olarak işaret edilen güç Muktada El Sadr'dır.

3. Ekonomik boyutta, hidrokarbon yasasının çıkartılması, hizmetlerin tüm topluluklara eşit bir biçimde dağıtılması ve Yeşil Bölge dışındaki yerlerde de ABD'li sivil çalışanların artırılarak yeniden inşa çabalarının hızlandırılması yer alıyordu.

4. Bölgesel boyutta ise, Arap devletleri ile daha etkin ilişkilerin kurulması, komşulardan gelecek yardım için bir bölgesel forum oluşturulması, PKK ile mücadelenin artırılması, ülkedeki İran ve Suriye varlığına karşı konulması ve BM'nin Irak bağlamında yeniden aktif hale getirilmesi yer almaktaydı.¹⁵¹

3.3. ABD'nin Irak Müdahalesine Etki Eden Faktörler

İlk kez Ekim 2003'de ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Marc Grosman tarafından, Daha Sonraları ABD basınında çıkan yazılardan öğrenilen "Büyük Ortadoğu" kavramı, "Büyük Ortadoğu Planı" adı altında, en açık biçimde, Bush'un Ulusal Güvenlik Danışmanı iken Condoleezza Rice tarafından 2003 yılı Ağustos başında *Washington Post* gazetesine yazdığı bir makalede yer almıştır. Condoleezza Rice "Ortadoğu'yu Değiştirmek" başlıklı yazısında, 22 devletten oluşan ve 300 milyon nüfusa sahip olan bölgede değişimin gerçekleştirilmesinde Irak işgalinin kilit öneme sahip olduğunu belirtmiştir.¹⁵²

Bush yönetimi tarafından 11 Eylül saldırılarından sonra Irak ve Saddam'a yönelik çok iddialı açıklamalar yapılmıştır. Saddam'ın bölge ve dünya barışı için tehlike arz eden bir lider olduğu ve Irak'ın da kitle imha

---

¹⁵¹ Serhat Erkmen, a.g.e., s. 17.

¹⁵² Güler Kömürcü, "Küçük ayrıntıdaki iri mesajı bulun", 19.08.2008, (Erişim: 10.11.2008), <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/08/19/yazarlar/yazarlar154.html>

silahlarına sahip olduğu hem ABD kamuoyu önünde hem de dünya kamuoyu önünde sıklıkla vurgulanmıştır. Bu durum ise bir taraftan ABD yönetiminin Saddam'a yönelik atacağı adımlar için meşruiyet kazanmasında olumlu bir zemin hazırlarken, diğer taraftan farkında olmadan ABD yönetimi için Saddam'ı etkisiz hale getirmek bir ödev haline gelmiştir.

Eylül 2002 tarihli ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde, "Uluslararası sistemin istikrarı ile insanlığın geleceği için, 20'nci yüzyılda da galip gelmiş olan temel insan hakları ile ekonomik ve siyasal özgürlüklere bağlı ulusların özgürlük, demokrasi ve serbest girişimi savunmaları gerekmektedir." ifadesi kullanılarak, özgürlükleri kısıtlayan uygulamaların bertaraf edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁵³ Belgeye göre ABD'nin öncelikli stratejisi, "Özgür ve demokratik yönetimlerin kurulması konusundaki çabaların uluslar arası örgütlerin desteği ile sağlanması"dır. Belgeye göre terörizmi destekleyen ya da terörist olanlar; kız çocuklarını okutmayanlar, totaliter rejimler, tehlikeli teknoloji kullananlar, radikal topluluklar, tüm bunlara yardım edip kolaylık sağlayanlardır. Belgede yer alan bir diğer ifade de "Terörizmin yeşerme imkanı bulunduğu hassas bölgelerde, İslam dünyasının modern yönetimlerinin destekleneceği" ifadesidir. Belgede önem arz eden diğer bir konu da; "Uluslar arası bir destek sağlanamasa bile ABD'nin kendini koruma adına önleyici müdahalede bulunabileceği"nin belirtilmiş olması ve bu noktada "Kendisine onay vermeyen devletlerin de ötekiler kategorisine dahil edileceği"nin açıklanmış olmasıdır.

3.4. 2008 Yılı Sonu İtibariyle ABD-İrak Eksenini

Bugün gelinen noktada, ABD Başkanı Bush ile Irak Başbakanı El Maliki tarafından, 26 Kasım 2007 tarihinde uzun vadeli ilişkilerin 2008'de biçimlendirilmesinin amaçlandığı bir belge imzalanmışlardır. Bush'un Afganistan ve Irak Danışmanı Korgeneral Douglas Lute tarafından yapılan

---

¹⁵³ "The National Security of the United States of America", September 2002, (Erişim: 30.08.2008), <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>

açıklamada ise, bir telekonferansta imzalanan ve bağlayıcı olmayan bu belgenin bir anlaşma olmadığı, prensipler deklarasyonu olduğu belirtilmiştir. Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari ile ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice arasında 20 Ağustos 2008'de Bağdat'ta yapılan görüşme sonrası gerçekleştirilen basın toplantısında, Irak ve ABD arasında devam eden Stratejik İşbirliği Anlaşması'nın ana hatları ile ortaya çıktığı ifade edilmiş, söz konusu anlaşmanın taslak metninde yer alan önemli hususlar şöyledir:

- Ülke içerisinde yaşanan şiddet olaylarındaki azalmanın devam etmesi durumunda, ABD güçlerinin 30 Haziran 2009 tarihinden itibaren çekilmeye başlayacağı,
- ABD operasyonlarının 2009 yılı başından itibaren sınırlandırılacağı ve tüm muharip güçlerin 2011 yılına kadar ülkeden ayrılmasının öngörüldüğü,
- Lojistik unsurların, belirlenecek üç bölgelerinde bir süre daha görevine devam edeceği,
- ABD Güvenlik Güçleri'nin yargı dokunulmazlığını içeren maddelerin kaldırıldığı,
- Güvenlik yetkisinin Iraklılara bırakıldığı,
- Tutuklama ve gözaltına alma yetkisi ile operasyon yapma izninin, Irak-ABD Ortak Komisyonu'na verileceği belirtilmiştir.

Irak ile ABD arasında aylardır müzakere edilen Güvenlik Anlaşması (SOFA), Irak hükümeti tarafından onaylanmasından sonra, 18 Kasım 2008 tarihinde Irak Dışişleri Bakanlığında Bakan Hoşyar Zebari ve ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Ryan Crocker tarafından imzalanmıştır.¹⁵⁴ Anlaşma, ABD ordusunun 2009 ortasına kadar kentlerden, 2011 yılı sonunda da ülkenin tümünden çekilmesini öngörüyor.

---

¹⁵⁴ "Irak-ABD güvenlik anlaşması imzalandı", 18.11.2008, (Erişim : 18.11.2008), <http://www.ntvmsnbc.com/news/466142.asp>

Güvenlik Anlaşmasının önemli özellikleri şöyle özetlenebilir:

- ABD, tüm kuvvetlerini 30 Haziran 2009'a kadar Irak köy ve kasabalarından çıkartacak.
- Aynı ABD, tüm askeri varlığını (152.000 civarındaki ABD askeri) 31 Aralık 2011'e kadar Irak'tan çıkartmış olacak.
- ABD, Irak yargı kurumlarından izin almaksızın Irak halkının meskenlerine baskınlar düzenleyemeyecek.
- ABD, Irak topraklarını, komşu ülkelere zarar vermek için kullanamayacak.
- Bu anlaşma Barack Obama yönetimini de bağlayacak.¹⁵⁵

Yaşanan son gelişmeler göz önüne alındığında;

- ABD'nin Irak'tan tamamen çekilmesinin bölgesel dengelerin bozulmasına yol açacağını, tamamen çekilmesi durumunda bölgede İran, Rusya Federasyonu (RF) ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin etkinliğinin, ABD ve İsrail'i rahatsız edecek şekilde artacağını, böyle bir durumun ABD tarafından kabul görmeyeceğini,
- ABD'nin Irak'ta güvenliği ve istikrarı tesis etmeden çekilmesi, Bush Yönetimi'nin küresel teröre karşı açtığı savaşın ve Orta Doğu'ya yönelik projelerin başarısız olduğunun kabul edilmesi anlamına geleceğini,
- ABD Başkanı Bush'un 2 Mayıs 2007 tarihindeki, "Geri çekilme için takvim teklif etmek, başarısızlık için tarih teklif etmektir ve bu da sorumsuzluktur." açıklamasına rağmen, 2008 sonrası dönemde Cumhuriyetçi Başkan adayının (McCain) açıklamalarının aksine ABD'nin 44. Başkanı Obama'nın, Irak'tan çekilmeye sıcak baktığı,
- ABD'den aldığı destek ile her alanda ABD tarafında yer alan İKBY'nin, ABD'nin bu desteğini kaybetmemek için, ABD Güçleri'nin ülkeden ayrılmalarını istemeyecekleri değerlendirilmektedir.

---

¹⁵⁵ Celalettin Yavuz, "Irak-ABD Güvenlik Anlaşması - Irak'ta ABD'nin Geleceği", 18.11.2008, (Erişim : 18.11.2008), <http://www.turksam.org/tr/a1530.html>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Irak'ta rejim değişikliği, siyasi değişim ve demografik yapı gibi, meydana gelebilecek her türlü gelişme, doğrudan ve dolaylı etkileri sebebiyle Türkiye için büyük önem taşımaktadır.

ABD'nin Irak politikasına yönelik olarak, Irak'ın kuzeyinde Kürtlerin sahibi olacakları bir devletin oluşmasına kararlı bir şekilde karşı çıkmaması, Kerkük'ün statüsü ve Türkmenlerin hakları konularında etkin davranmaması, terörizmle mücadele bağlamında İslam dinine ve Müslümanlara yönelik yanlış tavır ve uygulamalar gibi sebeplerle, Türk kamuoyunda gittikçe artan ölçüde bir ABD karşıtlığı yükselmiştir.¹⁵⁶

Irak'ın kuzeyinde bir oldu bittiyle kurulması muhtemel bir devlete ve PKK terör örgütüne karşı sadece askerî gücün kullanılması yeterli değildir. Bunun yanında ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel gücün de kullanılması gerekmektedir. Türkiye, milli güç unsurlarının etkinliği açısından Orta Doğu'nun, Kafkasya'nın, Balkanların en büyük gücüdür. Bu gücün farkına vararak, siyasi, tarihi, sosyal, kültürel ve psikolojik etkilerinden yararlanmak gereklidir.

Irak'a Türkiye açısından bakıldığında, özellikle üzerinde durulması gereken hususlardan biri; ABD'nin Irak'ın kuzeyindeki Kürt liderlerle "arabuluculuk" yapmasına fırsat verilmemesi gereğidir. Aksi takdirde, bu husus ABD'nin elinde Türkiye'ye karşı her zaman kullanabileceği "koz" hâline

---

¹⁵⁶ O. Faruk Loğoğlu, "Türkiye-ABD İlişkileri: Bugün, Yarın", *Stratejik Analiz*, Kasım 2006, s. 36.

gelebilecektir. Bu koz, farklı ölçüde kullanıldığı takdirde Türkiye’de bir etnik çatışma riski taşıyabilecek kadar önemli ve tehlikelidir. Türkiye, en az 17-18 yıldır sürdürdüğü, “Irak’ın toprak bütünlüğü” şeklindeki millî politikasında ısrar etmeli ancak, Irak’ın bölünmesi mukadder ise Iraklı Türklerin de pay sahibi olacağı şekilde dörde bölme seçeneği üzerinde de “kapalı kapılar ardında” muhakeme yapılarak, yeni stratejiler üretilmelidir.

Türkiye’yi Irak’ta en çok ilgilendiren konuların bir diğeri Kerkük’ün geleceğidir. Irak’ın kuzeyindeki Kürtler Kerkük’te referandum yapmaya kalktıklarında Türkiye ağırlığını bölgede hissettirerek, Kerkük’ün geleceğiyle ilgili referandumun ertelenmesini sağlamıştır. Söz konusu referandumun yapılması ihtimali her geçen gün biraz daha azalmaktadır. Kerkük’te mevcut koşullar altında yapılacak referandumun sonucu önceden bellidir. Çünkü 2003 senesinden bu yana kentin demografik yapısı bir kez daha tahrip edilmiştir. Sonuç olarak; Türkiye, Iraklı Türklerin siyasi, kültürel ve sosyal haklarının daimi takipçisi ve koruyucusu olmalıdır. Bu toplum ayakları üzerinde durmalı, Türkiye-Irak ilişkilerinde önemli bir birleştirici unsur hâline getirilmelidir. Bu bağlamda Kerkük’ün statüsü ile ilgili referandum, tüm Iraklıların oyuna sunulmalı, oldu bittilerin ve Iraklı Türklerin haklarının gasp edilmesinin kabul edilmeyeceği üzerinde ısrarla durulmalı, gerekirse referandum karşıtları ile birlikte bir koalisyon dahi oluşturulmalı ve Dünya kamuoyu ve uluslararası örgütler ayağa kaldırılmalıdır.

Her ne kadar Kasım 2007 içinde Türkiye-ABD ilişkileri biraz düzelmiş gibi görünüyorsa da bu durumun devamlı olacağı konusundaki kuşklar giderilememiştir. Irak dışındaki coğrafyadaki Türkiye ile ABD’nin stratejik çıkarlarının örtüştüğü dikkate alınırca, iki ülke ilişkilerini gölgelemenin sadece Türkiye’ye zarar vermeyeceği açıkça görülmektedir. Hazar havzasındaki petrol ve doğal gazın güvenle Batıya nakledilebilmesi noktasında çıkarlar örtüşmektedir. Ağustos 2008’de Gürcistan’da meydana gelen gelişmeler, çok kutupluluğunun önemli bir emaresidir. Böylesi bir gelişmede Türkiye’nin stratejik önemi çok daha artmaktadır. Bunun ABD yetkililerine çok iyi anlatılması gereklidir.

Diğer yandan, Orta Doğu'da Batı ile çatışmaya dayalı, dinî simge olarak kullanan radikal terörist akımların önlenbilmesinde en güçlü adayın Türkiye olacağı görülmelidir. Türkiye'nin Afganistan'da, Kafkaslarda, Akdeniz'de ve Orta Doğu'da oynayabileceği roller vardır ve bu roller, Türkiye tarafından olumlu yönde kullanılmaya çalışılmalıdır.

Soğuk savaş döneminin sona ermesi ile birlikte tek süper güç olan ABD, yeni dünya düzeninde liderliğini sürdürmek için gerekli askeri, teknolojik ve ekonomik önlemleri almaya devam etmektedir. Buna karşılık, Rusya ve Çin'in, sahip oldukları ekonomik ve askeri gücü geliştirerek ve özellikle Asya bölgesindeki nüfuzlarını kullanarak, ABD'nin dünya enerji kaynaklarına sahip bölgelerin kontrolünü ele geçirmesini engelleme çabası içinde oldukları görülmektedir.

Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD, küresel liderliğini korumak amacıyla, Meksika, Kanada ve AB ile olan ticari ilişkilerini sağlamlaştırmaya, Çin ise AB, Rusya ve Hindistan ile olan ekonomik ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, ABD için tek süper güç kalma yolunun kilit noktalarından birisinin Irak olabileceği değerlendirilmektedir. ABD, bu bölgeyi elde tutarak hem RF'yi hem de Çin'i kontrol altında tutmayı başarabilecektir.

ABD'nin son 5-6 yıldır sürdürdüğü Irak politikası karşısında Türkiye de, ABD odaklı Batı yanlısı politika yerine kendi coğrafyasında çıkarlarının örtüştüğü bölgesel güçlerle yeni ekonomik ve gerektiğinde siyasi ittifaklar oluşturma arayışlarını da sürdürmelidir.

KAYNAKÇA

YAYINLANMIŞ KİTAPLAR

- ARI, Tayyar, *2000'li Yıllarda Basra Körfezi'nde Güç Dengesi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999
- ....., *Irak İnan ve ABD - Önleyici Savaş: Petrol ve Hegemonya*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2004
- ARMAOĞLU, Fahir, *Belgelerle Türk-Amerikan İlişkileri, Türk Tarih Kurumu*, Ankara, 1991
- ATEŞ, Toktamış, *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004
- ATTAR, Ali Rıza Şeyh, *Kürtler*, (Çev.: Alptekin Dursunoğlu), Anka Yayınları, İstanbul, 2004
- BAL, İdris, *Orta Doğu'da İstikrarsızlığa Yol Açan Faktörler ve PKK'nın Katkısı - 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001
- BALBAY, Mustafa, *Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2004
- BARNETT, Thomas P.M., *The Pentagon's New Map*, Berkley Books, New York, 2004
- BAŞBUĞ, İlker, "Kara Kuvvetleri Komutanı'nın Kara Harp Okulu Eğitim ve Öğretim Yılı Açılış Töreni Konuşması", Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 2007

- BİLGİ, Mustafa Sıtkı, "Türk Irak İlişkilerinin Tarihsel Boyutu", *Irak Krizi (2002-2003)*, ASAM Yayınları, Ankara, 2003
- BOSTANOĞLU, Burcu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, İmge Kitapevi, 2. Baskı, Ankara, Ocak 2008
- BREZINSKI, Zbigniew, *Büyük Satranç Tahtası*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998
- CHOMSKY Noam, ACHCAR, Gilbert, *Tehlikeli Güç*, (Çev.: Yavuz Alogan), İthaki Yayınları, İstanbul, 2007
- DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, 2001, İstanbul
- ERSİN, Nihat, *Orta Doğu Savaşlarının Perde Arkası*, Gündem Yayınları, İstanbul, 2004
- FİŞEK, Kurthan, SANDER, Oral, *ABD Dışişleri Belgeleriyle Türkiye-ABD Silah Ticaretinin İlk Yüzyılı 1829-1929*, Ankara, 1977
- HÜRMÜZLÜ, Erşad, *Irak Türkleri*, Irak Milli Türkmen Partisi Yayınları, Ankara, 1996
- KAYAR, Mustafa, *Türk Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2003
- KERKÜKLÜ, Ali, *İstihbarat Oyunları: Petrol ve Kerkük*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008
- KOCAOĞLU, A.Mehmet, *Uluslararası İlişkiler Işığında Orta Doğu*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995

- KOÇSOY, Şevket, *Irak Türkleri ve Türk-Irak İlişkileri (1932-1963)*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1991
- KÖPRÜLÜ, Ziyat, *Irak'ta Türk Varlığı*, Örnek Yayınları, Ankara, 1996
- LEWIS, Bernard, *Orta Doğu* (Çeviren: Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996
- MAZİN, Hasan, *Irak'ta Baasçılar Geri Dönüyor*, ASAM Yayınları, 2008
- NEALE, Jonathan, *Amerika'nın Derdi Ne?*, (Çev. : Arhan Nur), Ayraç Kitapevi, Ankara, 2004
- ORAN, Baskın, *ABD'nin ve Türkiye'nin Irak ve Kürtleri Politikası*, İstanbul, 2003
- ....., *Kalkık Horoz-Çekiç Güç ve Kürt Devleti*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998
- ORTA Doğu Barış Süreci ve Türkiye Üzerine Etkileri, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1996
- ORTA Doğu'nun Tarihi Gelişimi, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Ağustos 1992
- ÖKE, Mim Kemal, *Musul-Kürdistan Sorunu (1918-1926)*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2002
- ÖZDAĞ, Ümit, *Türkiye Kuzey Irak ve PKK*, ASAM Yayınları, Ankara, 1999

- RITCHIE, Nick, ROGERS, Paul, *The Political Road to War with Iraq: Bush, 9/11 and the drive to overthrow Saddam*, Routledge, London, New York, 2007
- SAATÇI, Suphi, *Irak Türkmenleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003
- ....., *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, İstanbul, 1996
- SAĞLAM, Kadir, *Orta Doğu'da ve Dünyada Körfez Savaşı ile Değişen Güç Dengeleri*, Elit Kitaplar, İstanbul, Mayıs 1999
- SANDER, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Yayınları, Ankara, Kasım 2005
- ŞAHİN, Mehmet, TAŞTEKİN, Mesut, *II. Körfez Savaşı*, Platin Yayınları, Ankara, 2006
- TELLAL, Erel, "SSCB İle İlişkiler", *Türk Dış Politikası*, cilt I, (Editör: Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002,
- USLU, Nasuh, *Türk Amerikan İlişkileri*, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2002
- YAVUZ, Celalettin, *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri*, ATO Yayınları, Ankara, 2005
- YILDIZ, Yavuz Gökalp, *Oyun İçinde Oyun - Büyük Orta Doğu*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2004

ZEINE, Zeine N., *Arab Turkish Relations and The Emergence of Arab Nationalism*, Greenwood Press, Westport, 1981

111 Numaralı Kerkük Livası Mufassal Tahrir Defteri (Kanuni Devri), Devlet Arşivleri Gn. Md.lüğü, Ankara, 2003

ARAŞTIRMA/ İNCELEME YAZILARI VE MAKALELER/ TEZ

AKGÖNENÇ, Oya, “Irak İşgalinin Yıldönümü ve Düşündürdükleri”, 23.03.2008, (Erişim: 19.10.2008), <http://www.esam.org.tr/mayrinti.aspx?MakaleID=218>

....., “Amerika İran’a Saldıracak mı?”, 05.05.2008, (Erişim:19.10.2008), <http://www.cafesiyaset.com/haber/20080505/ Amerika-Irana-saldiracak-mi.php>

AKGÜÇ, Öztin, “Alınacak Dersler”, *Müdafaa-i Hukuk*, Yıl 5, sayı 56, Nisan 2003

AKIN Veysi, “ABD’nin Irak Politikası ve Türkmenler’in Durumu”, 2023, <http://www.2023.gen.tr/haziran04/8veysiakin.htm>

AKYEŞİLMEN, Nezir, “Cheney Türkiye’ye ‘Stratejik Ortak’ Demezse Ne Olacak?”, (Erişim: 24.08.2008), http://www.stratejikboyut.com/author_article_detail.php?id=334

- ARI Tayyar, "Dolar Savaşı mı Petrol Savaşı mı?", <http://www.tayyarari.com/3parasavas.doc>
- ....., "Türkiye, Irak ve ABD: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Basra Körfezi'nde Yeni Parametreler", http://www.tayyarari.com/Turkiye_irak_abd.doc
- ARIBOĞAN, Deniz Ülke, "Türkiye Kuzey Irak'ı ilk tanıyanlardan olabilir", (Erişim: 10.10.2008), http://izlence.blogspot.com/2006_11_12_archive.html
- ARMAOĞLU, Fahir, "Marshall Planı", 20.Yüzyılın Siyasi Tarihi, (Erişim: 17.07.2008) <http://www.e-tarih.org/soguksavas/?sayfa=834015.676455.1940253.0.0.php>
- AYTAÇ, Nezih, "Dünya Enerji Arzı", (Erişim: 19.08.2008), <http://forum.stratejikboyut.com/viewtopic.php?f=4&p=243>
- BAL, İdris, "ABD'nin Orta Asya Politikalarına Yön Veren İç ve Dış Dinamikler", *Stratejik Analiz*, Sayı 12, Nisan 2001
- BAL İhsan – ÖZKAN, Emer, "PKK Terör Örgütü Kronolojisi (1976-2006)", <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/z6UFq2LoFkdiuzBbZSt9qHMi7u4Ke2.pdf>
- BAYRAÇ, H. Naci, "Petrol Fiyatlarının Artış Nedenleri ve Ekonomik Etkileri", (Erişim: 02.08.2008), <http://www.turksam.org/tr/yazdir1373.html>

- BEYATLI, Aydın, “Siyasi Konjonktürde Irak Türkmenleri”, (Erişim: 05.05.2008), www.turkmenfront.org/Turkish/Makale/AB1.htm
- ....., “Türkmen Şehri Kerkük'teki Demografik Yapı Değişikliği”, <http://www.tekturk.org/content/view/1061/123/>
- BÖRKLÜ, Meşkure Yılmaz, “Lozan Sonrası Irak Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri”, http://www.zafersen.com/turk_dunyasi_irak_turkleri_borklu.htm
- BYMAN, D., “Iraq After Saddam”, *The Vashington Quarterly*, Cilt 24, Sayı 24, Güz 2001
- CENGİZ, İsmail, “Irak’ın Kuzeyi: Kürtler, Türkmenler ve Türkiye’nin Güvenliği”, 10.02.2008, (Erişim:05.09.2008), <http://www.turksam.org/tr/a170.html>
- ÇANDAR, Cengiz, “Irak politikası böyle olmaz”, (Erişim:16.08.2008), http://www.ikinci_cumhuriyet.org/arsiv/arsiv564.html
- ÇAĞATAY, Soner, FINK, Daniel, “The Battle for Kirkuk: How to Prevent a New Front in Iraq”, The Washington Institute for Near East Policy uzmanlarının analizi
- DİKEÇ, Üstün, “Irak Operasyonu Sonrası Petrol Piyasası. Enerji Kaynaklarının Kullanımı”, <http://www.haberanaliz.com.tr>.
- ERKMEN Serhat, “ABD’nin Yeni Irak Stratejisi ve Başarı Şansı”, <http://www.asam.org.tr/temp/temp323.pdf>

- "İRAK-ABD güvenlik anlaşması imzalandı", 18.11.2008, (Erişim : 18.11.2008), <http://www.ntvmsnbc.com/news/466142.asp>
- JERVIS, Rick, "Pessimism Surrounds Falling Oil Production in Iraq", USA Today, 10.10.2005, (Erişim: 10.07.2008), http://www.usatoday.com/money/industries/energy/2005-10-10-iraq-oil-usat_x.htm
- KAYAR, Velat, "Irak neden hedef?", (Erişim: 15.07.2008), <http://www.turksolu.org/26/kayar26.htm>
- KESKİN Arif, "İran'ın ABD Çıkması", <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=405&kat1=5&kat2=>
- KOÇ, Şanlı Bahadır, HASAN, Mazin, "Irak'ta Direnişin ve İşgalin Gölgesinde Demokrasi Deneyi", *Avrasya Dosyası*, Cilt 11, sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2005
- KOLOĞLU, Orhan, "Türk'le Amerikalı'nın Tanışması", *Tarih ve Toplum*, Sayı 163, Temmuz 1997
- KÖMÜRCÜ, Güler, "Küçük ayrıntıdaki iri mesajı bulun", 19.08.2008, (Erişim : 10.11.2008), <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/08/19/yazarlar/yazarlar154.html>
- KURUBAŞ, Erol, "Irak'ta Kürt Ayrılıkçılığı ve Başarı Şansı", <http://www.asam.org.tr/temp/temp909.pdf>, s. 128.
- LOĞOĞLU, O. Faruk, "Türkiye-ABD İlişkileri: Bugün, Yarın", *Stratejik Analiz*, Kasım 2006.

- MCFAUL Michael, "Democracy Promotion as a World Value" , *The Washington Quarterly*, Vol.28, No.1, Winter 2004-2005
- MORSE, Edward L., RICHARD, James, "The Battle for Energy Dominance", *Foreign Affairs*, C.81, sayı 2, Mart-Nisan 2002
- ORAN, Baskın, "Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası", (Erişim: 5.9.2008), <http://www.yasamdnersleri.com/yazi.asp?id=1649>
- ÖZDAĞ, Ümit, "Türk-Amerikan İlişkilerindeki Kriz", 17.06.2003, (Erişim: 13.09.2008), http://www.umitozdag.com/detay_makale.asp?id=103
- ....., "Kuzey Irak ve PKK", *Avrasya Dosyası*, Cilt 3, Sayı 1, İlkbahar 1996
- ÖZHAN, T., KÖSE, Talha, "Tehditler ve Kırmızı Çizgiler Arasında K.Irak", (Erişim: 30.08.2008), <http://www.haber10.com/makale/6813/>
- SERT, Tamer, "Irak'ın Kuzey Bölgesindeki Mevcut Oluşumların Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, izlenilmesi Gereken Operatif ve Stratejik Yaklaşımlar", Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008
- SİRKECİ, İbrahim, "Irak Türkmenlerinin Yurtdışına Göçü", *Global Strateji*, Yıl 1, sayı 1, İlkbahar 2005

- SÖNMEZ, Sinan, "Büyük Ortadoğu Projesi", (Erişim: 09.08.2008), <http://www.gencpartiliyiz.com/index.php?topic=403.0>
- ŞAHANKAYA, Secaattin, "ABD'nin Irak Politikası ve Türkiye Güvenliğine Etkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2007
- ŞEN, Şamil, "Yeni Petrol Şoku Türkiye'yi Petrol Faaliyetleri İçin Uyandırmalıdır", (Erişim: 19.08.2008), <http://www.turksam.org/tr/a731.html>
- TAŞKIRAN, Cemalettin, "Türkiye ve ABD'nin Irak ve Ortadoğu Politikaları", (Erişim: 10.07.2008), http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_02.html
- TAYLOR, Richard Norton, "We got it wrong on Iraq WMD, intelligence chiefs admit," *The Guardian*, 8 Nisan 2005
- TOLON, Hurşit, "ABD ile yeni stratejik ortak Kürtlerdir", (Erişim: 03.07.2008), <http://german.rizgari.com/modules.php?name=News&file=article&sid=6710>
- "TURKEY-USA Relations Survey Results", USAK Araştırması, Ankara, 12.3.2005
- UĞRASIZ, B., "ABD'nin Irak Politikası", *Dokuz Eylül Üni. Sosyal Bil. Enst. Dergisi*, Cilt 5, Sayı 4, 2003
- UYANIK, Faik, "Irak Anayasası Kürtçe'yi terfi ettirdi", 11.04.2004, (Erişim: 23.07.2008), <http://www.ntvmsnbc.com/news/261077.asp>

- UZUN, Özüm S., “2007’den 2008’e Ortadoğu”, (Erişim: 21.5.2008.), http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1315
- ÜLKE PROFİLİ (2000 yılı), Irak Özel, Avrasya Dosyası, Cilt 6, Sayı 3, Ankara, Sonbahar 2000
- YAVUZ, Celalettin, “GOP’un İlk Uygulama Alanı Olarak Irak’taki Durum ve Türkiye”, Avrupa Birliği ve Genişletilmiş Orta Doğu Projesi Bağlamında Türkiye, ATO-Türk Ocakları Yayını, Ankara, 2006
- ....., “Irak’a Müdahale’de ‘G’ Günü Geldi: Tahrikçi Bir Yaklaşım!”, 2023, 15.11.2007
- ....., “Irak’a Müdahalenin ‘G Günü’ Geldi mi?”, 2023, sayı 74, 15.6.2007
- ....., “Irak’ta ABD Varlığı ve ABD’nin Irak Politikasının Türkiye’ye Etkileri”, *Global Strateji*, sayı 14, Yaz 2008
- ....., “Irak’ta Türkmen Elleri – Türkiye’nin Irak’taki Son Serhat Kaleleri”, *Global Strateji*, Yıl 3, sayı 9, İlkbahar 2007
- ....., “ABD’nin Karadeniz’e Çıkma ve Montreux Boğazlar Sözleşmesi’ni Aşma Girişimleri”, 20.08.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1458.html>
- ....., “Kış Uykusundaki PKK ve Kara Harekatının Anlamı”, 24.2.2008, <http://www.turksam.org/tr/a1387.html>

....., "Irak-ABD Güvenlik Anlaşması - Irak'ta
ABD'nin Geleceği", 18.11.2008, (Erişim : 18.11.2008),
<http://www.turksam.org/tr/a1530.html>

WILLIAMS, Paul A., TEKİN, Ali, "The Iraq War, Turkey, and
Renewed Caspian Energy Prospects", *The Middle
East Journal*, volume 62, Number 3, Summer 2008

Resmi Belge/ Süreli Yayın/ Web Sayfaları

ABD Barış Enstitüsü web sayfası
<http://www.usip.org>

Beyaz Saray web sayfası
<http://www.whitehouse.gov>

British Petroleum web sayfası
<http://www.bp.com/home.do?categoryId=1>

Cumhuriyet Gazetesi

Dünya Gündemi Gazetesi
<http://www.dunyagundemi.com>

Global Security web sayfası
<http://www.globalsecurity.org>

Global Strateji Enstitüsü
<http://www.globalstrateji.org>

Haber Analiz web sayfası
<http://www.haberaliz.com.tr>

Irak Türkmenleri web sayfası

www.turkmenfront.org

Irak Türkmen Cephesi web sayfası

www.kerkuk.net

KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı web sayfası

<http://www.koksav.org.tr>

NTV web sayfası

<http://www.ntvmsnbc.com>

Radikal Gazetesi web sayfası

<http://www.radikal.com.tr>

Sabah Gazetesi web sayfası

<http://arsiv.sabah.com.tr>

Stratejik Boyut web sayfası

<http://www.stratejikboyut.com>

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Web Sayfası

<http://www.dtm.gov.tr>

Tektaş Üniversitesi Kütüphanesi Web Sayfası

<http://www.lib.utexas.edu/>

The National Security of the United States of America,

<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>

TÜRKSAM Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi

<http://www.turksam.org>

Uluslararası SIPRI web sayfası
<http://milexdata.sipri.org/result.php4>

EK-I : DÜNYADA PETROL REZERVLERİNİN DAĞILIMI¹⁵⁷

BÖLGELER	YÜZDE (%)
Orta Doğu	61,0
Avrupa ve Avrasya	11,6
Afrika	9,5
Güney ve Merkez Asya	9,0
Kuzey Amerika	5,6
Asya Pasifik	3,3

---

¹⁵⁷ "BP Statistical Review of World Energy 2008", (Erişim : 10.06.2008), <http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6929&contentId=7044622>

EK-II :
2006 YILI İTİBARIYLA ÜLKELER BAZINDA İSPATLANMIŞ PETROL
REZERVLERİ¹⁵⁸

	Milyar Varil	Milyar Ton	Toplam İçindeki Payı (%)
Suudi Arabistan	264,3	36,3	21,9
İran	137,5	18,9	11,4
Irak	115,0	15,5	9,5
Kuveyt	101,5	14,0	8,4
Birleşik Arap Emirlikleri	97,8	13,0	8,1
Venezuela	80,0	11,5	6,6
Rusya Federasyonu	79,5	10,9	6,6
Libya	41,5	5,4	3,4
Kazakistan	39,8	5,5	3,3
Nijerya	36,2	4,9	3,0

---

¹⁵⁸ “BP Statistical Review of World Energy”, Haziran 2007, (Erişim : 10.06.2008)
<http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6929&contentId=7044622>

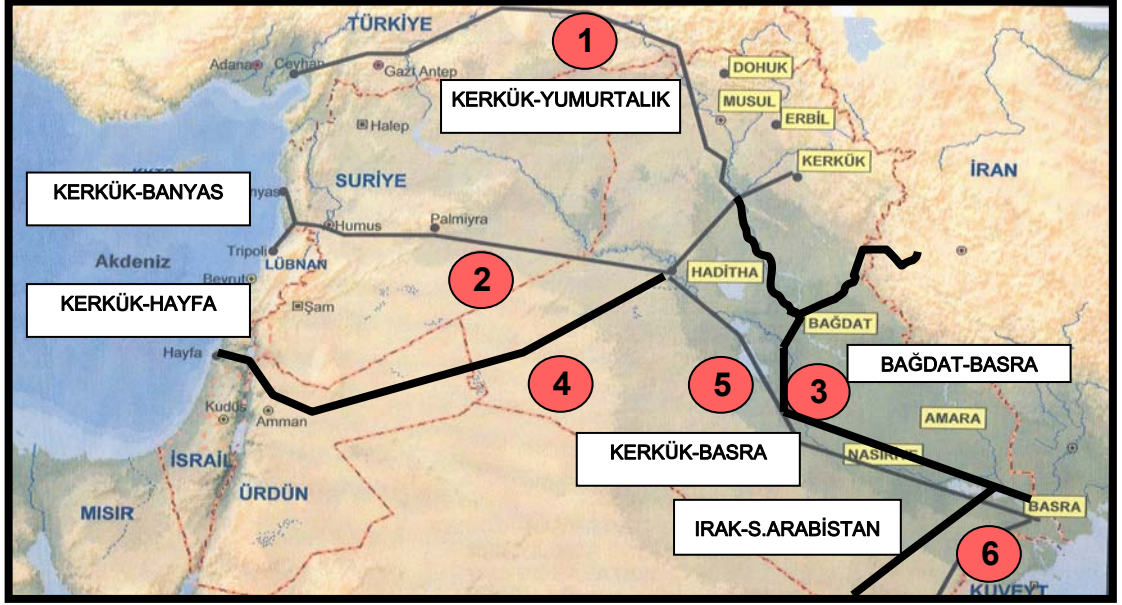
EK-III : DÜNYADA DOĞAL GAZ REZERVLERİNİN DAĞILIMI¹⁵⁹

BÖLGELER	YÜZDE (%)
Orta Doğu	41,3
Avrupa ve Avrasya	33,5
Afrika	98,2
Güney ve Merkez Asya	4,4
Kuzey Amerika	4,5
Asya Pasifik	8,2

---

¹⁵⁹ "BP Statistical Review of World Energy 2008" (2007 sonu rakamları), (Erişim : 10.06.2008) <http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6929&contentId=7044622>

EK-IV : İRAK'İN MEVCUT PETROL BORU HATLARI

EK-V : IRAK'IN KUZEY BÖLGESİNE AİT HARİTA¹⁶⁰

¹⁶⁰ "Northern Security Zone and De Facto Military Demarcation Line",
<http://80.190.202.79/pic/k/korkuleralperen/k02.gif>
http://www.blackfive.net/photos/uncategorized/2008/04/11/iraq_no_fly_zones.png

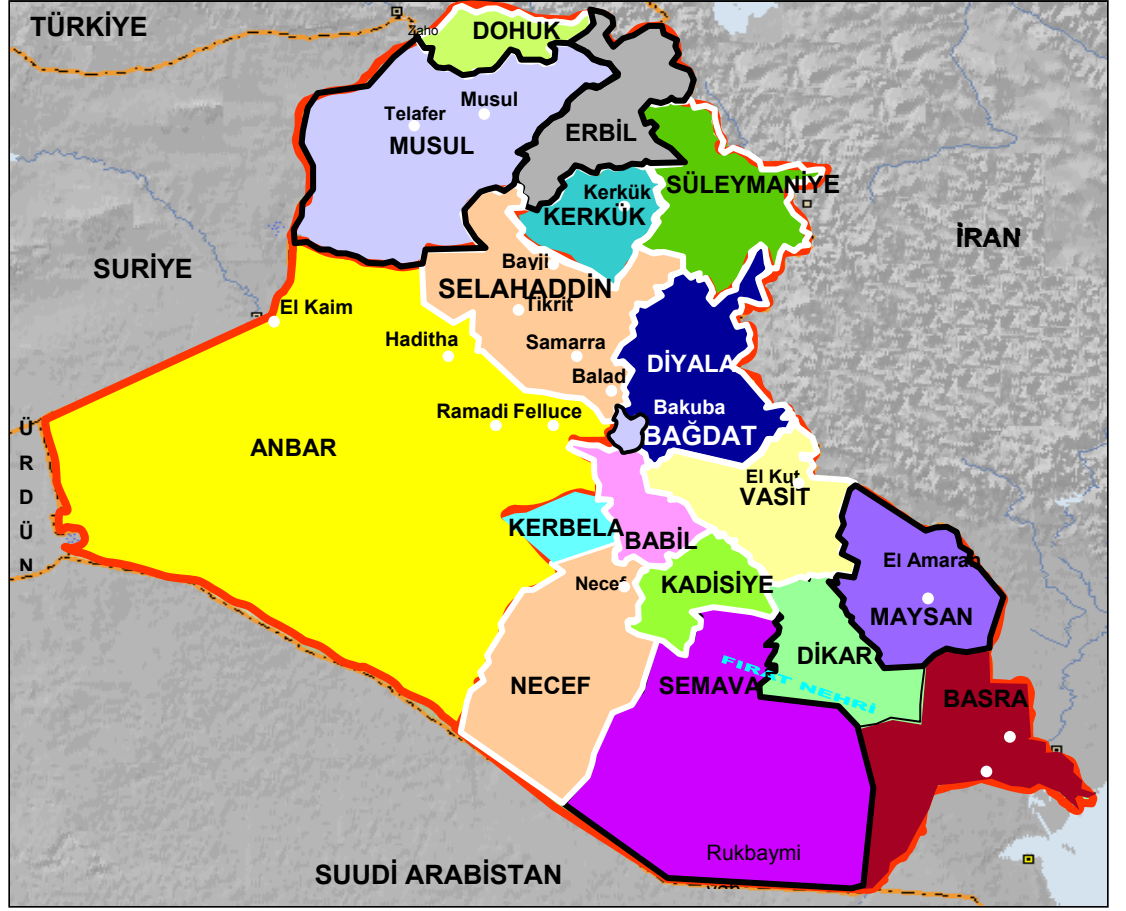
**EK-VI : IRAK'TA BULUNAN TÜRKMENLERİN VİLAYETLERE GÖRE
DAĞILIMI¹⁶¹**

Vilayet	Nüfus
Dohuk	150.000
Musul	450.000
Erbil	215.000
Kerkük	400.000
Tikrit (Selahaddin)	300.000
Diyala	220.000
Bağdat	300.000
Diğer Bölgeler	465.000
TOPLAM	2.500.000

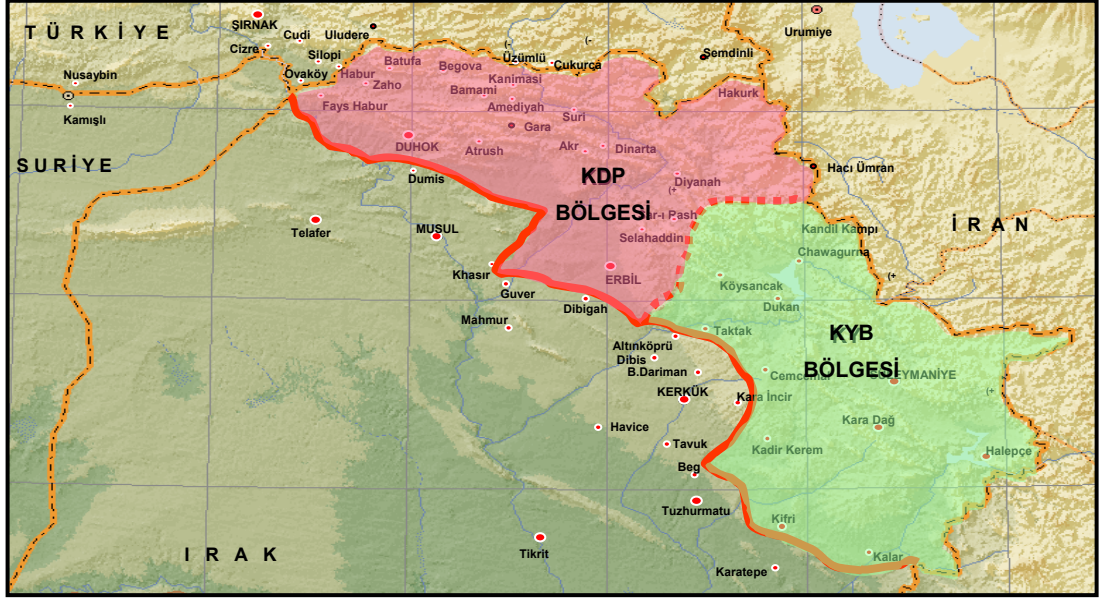
¹⁶¹ Mustafa Balbay, a.g.k., s. 112.

EK-VII : İRAK BÖLGESEL HARİTASI

EK-VIII : IRAK'IN KUZEYİ'NDEKİ KDP VE KYB BÖLGESİ¹⁶²

P¹⁶² Teksas Üniversitesi Kütüphanesi Web Sayfası, (Erişim: 19.10.2008), http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/iraq_kurdish_areas_2003.jpg

EK-IX : IRAK KUZEYİ FEDERE BÖLGE HARİTASI¹⁶³

¹⁶³ http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/images/iraq-cpa-regions_map.jpg

EK-X : KERKÜK'ÜN DEMOGRAFİK YAPISI

KERKÜK GENEL BİLGİLER	KERKÜK'ÜN STATÜSÜ
<u>1976 Öncesi Nüfus</u> : 570 000	<u>Hükümet Programı</u> : Haziran 2006
<u>Saddam Döneminde Sürülenler</u> : 120.000	<u>Normalleştirme Komisyonunun Teşkilî</u> : Ağustos 2006
<u>Mart 2003 Nüfus</u> : 860.000	1x Şii Arap
Türkmen : 460.000	3x Kürt
Kürt : 245.000	2xTürkmen
Arap : 140.000	1xSünni Arap
Asuri : 15.000	<u>Normalleştirme</u> : 29 Mart 2007
<u>2007 Tahmini Nüfus</u> : 1.460.000	- Arapların Çıkartılması
Türkmen : 460.000	- Kürtlerin Geri Getirilmesi
Kürt : 845.000	- Dört İlçenin Tekrar Kerkük'e Bağlanması
	<u>Nüfus Sayımı</u> : 31 Temmuz 2007-Ertelenmiştir.
	<u>Referandum</u> : 15 Aralık 2007
	(15 Mayıs 2008 tarihine ertelenmiştir, ancak yapılmadı.)
Notlar :	
- Savaştan sonra 600.000'den fazla Kürt'ün getirildiği belirtilmektedir..	
- 460.000 olan Türkmen nüfusun ise kaçışlar nedeniyle giderek azaldığı belirtilmektedir.	